

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Ref

Statens
offentliga
utredningar
1969:61
Utbildnings-
departementet

Studier i internationella relationer

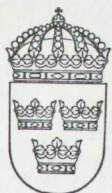
U
O
S

Betänkande avgivet av 1967 års kommitté för
Internationell politik
Stockholm 1969

Statens offentliga utredningar 1969

Kronologisk förteckning

1. Fäktisk brottslighet bland skolbarn. Esselte. Ju.
2. Om sexuallivet i Sverige. Esselte. U.
3. Ny sjöarbetstidslag. Esselte. K.
4. Bostadsrätt. Esselte. Ju.
5. Utsökningsrätt IX. Norstedt & Söner. Ju.
6. Offentliga tjänstemäns bisysslor. Esselte. C.
7. Kungörelseannonsering. Beckman. Ju.
8. Sexuallunkskapen på grundskolans högstadium I. Elevenkät. Esselte. U.
9. ADB inom inskrivningsväsendet. Esselte. Ju.
10. Ny gruvlag. Svenska Reproduktions AB. Ju.
11. Internationell adoptionsrätt. Norstedt & Söner. Ju.
12. Regionmusik. Esselte. U.
13. Förenklad obligationshantering. Esselte. Fi.
14. Filmen - censur och ansvar. Haeggström. U.
15. Växtförädlarrätt. Esselte. Jo.
16. Lagstiftning om värdepappersfonder m.m. och om stämpelskatt på värdepapper. Esselte. Fi.
17. Nya mynt. Esselte. Fi.
18. Ett renare samhälle. Berlingska Boktryckeriet, Lund. S.
19. Ny valteknik. Esselte. Ju.
20. Ämbetsansvaret. Norstedt & Söner. Ju.
21. Skogsindustri i södra Sverige. Esselte. I.
22. De svenska hamnarna. Esselte. K.
23. De svenska hamnarna. Bilagor. Esselte. K.
24. Ekonomisystem för försvaret. Svenska Reproduktions AB. Fö.
25. Planering och programbudgetering inom försvaret. Esselte. Fö.
26. Skolskjutsarna och trafiksäkerheten. Esselte. K.
27. Länsplanering 1967. Esselte. I.
28. Sexuallunkskapen i gymnasiet. Esselte. U.
29. Idrott åt alla. Esselte. H.
30. Skogsbeskattningen. Esselte. Fi.
31. Olja i beredskap. Svenska Reproduktions AB. H.
32. Skogstillstånd och skogsvårdsåtgärder. Esselte. Jo.
33. Militära tjänstgöringsåldrar. Esselte. Fö.
34. Medicinska och psykologiska aspekter på åldrande m.m. Esselte. Fö.
35. Bättre utbildning för handikappade. Esselte. S.
36. Läkemedelsindustrin. Esselte. Fi.
37. Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik. Almqvist & Wiksell, Uppsala. U.
38. Yttrandefrihetens gränser. Norstedt & Söner. Ju.
39. Taxesystemet i Postverkets tidningsrörelse. Esselte. K.
40. Frivilligförsvaret 2. Hemvärnet. Esselte. Fö.
41. Domstolsväsendet III. Fullföljd av talan m.m. Haeggström. Ju.
42. Skattebrotten. Norstedt & Söner. Fi.
43. Nytt lantmäteri. Svenska Reproduktions AB. C.
44. Sexuallunkskapen på grundskolans högstadium II. Lärarenkät. Esselte. U.
45. Fordonsbeskattningen. Berlingska Boktryckeriet, Lund. Fi.
46. Läkemedelsförsörjning i samverkan. Esselte. S.
47. Mellanskolans ledning. Esselte. U.
48. Vidgad samhällsinformation. Esselte. Ju.
49. Lokaliserings- och regionalpolitik. Esselte. I.
50. Expropriationsändamål och expropriationsersättning m.m. Norstedt & Söner. Ju.
51. Expropriationsändamål och expropriationsersättning m.m. Bilaga 3. Norstedt & Söner. Ju.
52. Narkotikaproblemet. Del III. Samordnade åtgärder. Esselte. S.
53. Narkotikaproblemet. Del IV. Socialmedicinska och kliniska undersökningar. Esselte. S.
54. Kapitalbeskattningen. Norstedt & Söner. Fi.
55. Sjömansbeskattningen. Svenska Reproduktions AB. Fi.
56. Vägplan 1970. Esselte. K.
57. Vägplan 1970. Bilagor. Esselte. K.
58. Rättssociologisk undersökning av skadeståndsrätten. Beckman. Ju.
59. Snöskotern - terrängkörning och färdseirätt. Norstedt & Söner. Jo.
60. Internationell äktenskaps- och arvsrätt. Norstedt & Söner. Ju.
61. Studier i internationella relationer. Esselte. U.

Statens offentliga utredningar

1969:61

Utbildningsdepartementet

Studier i internationella relationer

Betänkande avgivet av 1967 års kommitté för
internationell politik
Stockholm 1969

Till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Genom beslut den 10 mars 1967 bemyndigade Kungl. Maj:t dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att utreda frågor rörande formerna för forskning och utbildning vid universitet och högskolor i internationell politik med särskild hänsyn till säkerhetspolitiska studier samt freds- och konfliktforskning. Statsrådet bemyndigades samtidigt att, i mån av behov, tillkalla experter samt att förordna sekreterare åt de sakkunniga.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen samma dag såsom sakkunniga professorn Hilding Eek, ordförande, professorn Edmund Dahlström, nuvarande biträdande professorn Tor-Ragnar Gerholm, nuvarande biträdande professorn Hans F. Petersson och kanslirådet Bengt Christer Ysander.

De sakkunniga antog den 9 juni 1967 namnet 1967 års kommitté för internationell politik.

Sekreterare Christian Lange har från och med den 1 september 1967 i egenskap av expert kontinuerligt deltagit i kommitténs arbete.

Till sekreterare förordnades den 1 maj 1967 fil. lic. Inger Pålsson. Till biträdande sekreterare förordnades den 1 februari 1969 kanslissekreteraren Marianne Thorén.

Ledamoten Petersson, har varit förhindrad att under år 1969 delta i något av kommitténs sammanträden, justeringssammanträdet inbegripet.

För att studera den verksamhet inom området International Relations som pågår utomlands har ordföranden Eek under vistelse i Förenta Staterna i annan tjänsteutöv-

ning besökt »School of International Affairs» vid Columbia University, »Woodrow Wilson School of International Affairs» vid Princeton University, »Johns Hopkins School of Advanced International Studies» i Washington, Department of Politics vid Yale University samt Rand Corporation, Santa Monica, California. Ledamoten Ysander har i samband med deltagande i en vetenskaplig kongress i Holland inhämtat uppgifter om forskning och utbildning i internationell politik samt freds- och konfliktforskning därstädes. Kommitténs sekreterare har deltagit i den sjuttonde Pugwash-konferensen som ägde rum i Ronneby den 3–6 september 1967, i den tredje nordiska fredsforskningskonferensen den 19–22 maj 1968 samt i den andra nordiska konferensen i statskunskap den 19–22 augusti 1968.

Kommittén har haft överläggningar med representanter för fredsforskningsinstitutet i Oslo. Kommittén har vidare sammanträtt med företrädare för utrikesdepartementet, universitetskanslersämbetet, försvarets forskningsanstalt, utrikespolitiska institutet, samt med representanter för Sveriges Förenade Studentkårer och freds- och konfliktforskningsseminarierna vid universiteten i Göteborg, Lund, Stockholm och Uppsala. Från institutet för internationell ekonomi har kommittén skriftligen mottagit synpunkter på sina problemställningar. Kommittén har samträtt med Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI).

Kommittén har avgivit följande yttranden: den 8 juni 1967 över framställning från universitetet i Lund avseende anslag till utbildningsverksamhet i freds- och konflikt-

forskning, den 4 juni 1968 över framställningar rörande utbildningsverksamhet i freds- och konfliktforskning vid universiteten i Lund och Uppsala, den 4 november 1968 över Uppsala stads biblioteksstyrelses anhållan om anslag ur stiftelsen Riksbankens jubileumsfond för projektet Central utlåning av filmkopior av FN-material, den 20 september 1969 över framställning angående medel för utbildningsverksamhet i freds- och konfliktforskning vid universiteten i Lund

och Uppsala.

I ett särskilt yttrande har ledamoten Petersson anmält avvikande mening beträffande inrättande av ett särskilt examensämne samt förslag till organisation för utbildning och forskning i internationella frågor.

Utredningen får härmed överlämna sitt betänkande.

Stockholm den 19 december 1969.

Hilding Eek

Edmund Dahlström

Hans F. Petersson

Tor-Ragnar Gerholm

Bengt Christer Ysander

/ Inger Pålsson

Marianne Thorén

Innehåll

Kapitel 1. <i>Inledning</i>	7	Kapitel 5. <i>Utbildning och forskning i internationella relationer i andra länder</i> . .	32
1.1 Utredningsuppdraget	7	5.1 Syftet med en internationell översikt	32
1.2 Vissa utgångspunkter för utredningsarbetets bedrivande	8	5.2 Undervisning vid universiteten . . .	32
Kapitel 2. <i>Sammanfattning</i>	10	5.2.1 Akademisk undervisning i vissa europeiska länder	32
Kapitel 3. <i>Utbildning och forskning i Sverige i internationell politik, säkerhetspolitiska studier samt freds- och konfliktforskning</i>	15	5.2.2 Akademisk undervisning i Förenta staterna	35
3.1 Inledning.	15	5.3 Forskning	36
3.2 Undervisning	16	5.3.1 Forskningsinstitutioner i vissa europeiska länder	36
3.2.1 Akademiska läroämnen med direkt inriktning på internationella relationer	16	5.3.2 Forskningsinstitutioner i Förenta staterna	37
3.2.2 Akademiska läroämnen inom vilka undervisning med inriktning på internationella relationer förekommer . . .	16	5.4 Sammanfattning.	39
3.3 Forskning	18	Kapitel 6. <i>Förslag till inrättande av internationella relationer som ett självständigt läroämne</i>	41
3.3.1 Viktigare forskningsområden	18	6.1 Motivering för ett akademiskt läroämne med beteckningen internationella relationer	41
3.3.2 Forskning vid universitetsinstitutioner	20	6.1.1 Behov av en utbyggnad av akademisk utbildning och forskning inom ämnesområdet	41
3.3.3 Den tvärvetenskapliga verksamheten inom freds- och konfliktforskningen vid universiteten	21	6.1.2 Val av organisation.	43
3.3.4 Verksamhet vid forskningsinstitut	23	6.2 Ämnesbeskrivning.	51
3.4 Sammanfattning.	24	6.3 Ämnesföreträdare	53
Kapitel 4. <i>Utbildning och forskning i Danmark, Finland och Norge</i>	27	6.4 Forskarutbildning	54
4.1 Inledning.	27	6.4.1 Fordringar	54
4.2 Undervisning	27	6.4.2 Studiernas uppläggning . . .	55
4.3 Forskning	28	6.5 Utbildning på grundexamensnivå . .	57
4.3.1 Samordnande organ för främjande av forskning inom området	28	6.6 Sammanfattning.	58
4.3.2 Forskningsverksamhet och institutionella förhållanden . .	30	Kapitel 7. <i>Förslag till organisation för utbildning och forskning i internationella relationer</i>	60
4.4 Sammanfattning.	31	7.1 Riksinstitution	60
		7.2 Riksinstitutionens verksamhet. . .	61
		7.3 Riksinstitutionens organisation . .	62
		7.4 Riksinstitutionens lokalisering. . .	62
		7.5 Den lokala verksamheten	63

7.6 Biblioteks- och dokumentationsre-	63
surser	
7.7 Personal vid institutionen	64
7.8 Kostnadsberäkningar för utbild-	
ningsorganisationens verksamhet	64
Särskilt yttrande av ledamoten Peters-	
son	67
Bilaga. Kursbunden undervisning i äm-	
net internationella relationer. Av Bengt-	
Christer Ysander	70

1.1 Utredningsuppdraget

Kommittén för internationell politik har haft till uppgift att utreda formerna för forskning och utbildning vid universitet och högskolor i internationell politik med särskild hänsyn till säkerhetspolitiska studier samt freds- och konfliktforskning. I anförande till statsrådsprotokollet den 10 mars 1967 angav dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, följande *direktiv* för utredningsarbetet.

»Forskning och utbildning med anknytning till samtida internationella relationer tilldrar sig ett stigande intresse i flera länder. Även i Sverige har på senare tid ökad uppmärksamhet ägnats häråt. Sålunda kan bl. a. erinras om det år 1962 inrättade institutet för internationell ekonomi, den från budgetåret 1965/66 inrättade professuren i internationell rätt vid Uppsala universitet och det år 1966 inrättade internationella institutet för freds- och konfliktforskning. Vidare finns sedan år 1961 möjligheter att vid Stockholms universitet bedriva forskning och högre studier i ämnet internationell politik. Vid övriga universitet kan hithörande problem studeras bl. a. inom ramen för ämnet statskunskap. En på initiativ av Nordiska rådet tillsatt utredning föreslog år 1965 att ett nordiskt samarbete i fråga om forskning i internationell politik, inklusive freds- och konfliktforskning, skulle byggas upp. Med anledning härav har

under innevarande budgetår skapats en permanent samarbetskommitté, vilken längre fram avses förmedla forskarutbyte. Utredningen förordade vidare att det nordiska samarbetet i en framtid skulle leda till att ett medelsfördelande nordiskt forskningsråd och slutligen ett permanent nordiskt institut inrättades. Om dessa senare etapper i förslaget förelåg dock inte full enighet.

I slutet av år 1962 startades vid utrikespolitiska institutet – på initiativ av försvarets forskningsanstalt – en försöksverksamhet med studier av säkerhetspolitiska frågor. Verksamheten har finansierats över fjärde huvudtiteln. Försöksperioden omfattade ursprungligen tiden fram t. o. m. budgetåret 1965/66 men har sedermera förlängts. Våren 1965 framlade ledningen för försöksverksamheten vissa planer rörande de fortsatta säkerhetspolitiska studiernas innehåll och organisation.

Tiden synes nu vara inne att närmare fixera en ram för de nyss angivna aktiviteterna och åstadkomma en samordning av de befintliga resurserna. För ändamålet bör särskilda sakkunniga tillkallas.

För uppläggningsen av forsknings- och utbildningsverksamheten i fråga om säkerhetspolitik bör följande synpunkter tjäna som riktlinjer. Säkerhetspolitiska studier avser direkta åtgärder, som vidtas inom de utrikespolitiska, försvarspolitiska, inrikespolitiska och ekonomiska områdena som medel att nå nationell säkerhet såväl i fredstid

som i konfliktsituationer. En målmedvetet bedriven säkerhetspolitisk forskning och utbildningsverksamhet vid universitet och högskolor i Sverige bör syfta till dels obunden forskning – vilken kan tjäna som ett underlag för och komplement till det mer målinriktade utredningsarbetet i hithörande spörsmål inom utrikes- och försvarsdepartementen – dels utbildning av experter för verksamhet på skilda områden. En samordning av samtidigt pågående aktiviteter vid olika institutioner bör komma till stånd, oavsett inom vilket ämne eller vid vilken läroanstalt dessa bedrivs. Verksamheten, som synes böra bedrivas i relativt fasta former, torde komma att få tvärvetenskaplig karaktär och sålunda spänna över såväl natur- som samhällsvetenskaperna.

De sakkunniga bör särskilt undersöka möjligheterna att anordna för skilda ämnen och läroanstalter gemensam utbildning, exempelvis seminarier och regelbundet återkommande sommarkurser. Det synes sannolikt att vissa administrativa resurser kommer att erfordras. Däremot bör frågan om en mer permanent organisation prövas med stor försiktighet, varvid beaktas att våra nuvarande begränsade personella resurser måste utnyttjas på effektivast möjliga sätt. Slutligen bör de sakkunniga skissera hur svensk verksamhet på detta område, organiserad i här antydda former, kan anpassas till det arbete som nu påbörjats i nordisk regi samt vid det internationella institutet för freds- och konfliktforskning.»

1.2 *Vissa utgångspunkter för utredningsarbetets bedrivande*

Under arbetet med det i direktiven givna uppdraget har kommittén i skilda avseenden sett sig föranlåten att begränsa sin arbetsuppgift. För de viktigaste frågeställningarna och avgränsningarna redovisas i det följande.

Enligt direktiven omfattar kommitténs utredningsuppdrag formerna för forskning och utbildning vid universitet och högskolor i internationell politik med särskild hänsyn

till säkerhetspolitiska studier samt freds- och konfliktforskning. Av dessa tre ämnesområden ger direktiven en närmare bestämning endast beträffande säkerhetspolitiska studier, vilka sägas avse »direkta åtgärder som vidtas inom de utrikespolitiska, försvarspolitiska, inrikespolitiska och ekonomiska områdena som medel att nå nationell säkerhet såväl i fredstid som i konfliktsituationer». Även i de riktlinjer som direktiven ger för en möjlig utbyggnad av utbildnings- och forskningsverksamheten uppmärksammas explicit endast de säkerhetspolitiska aspekterna. I sitt arbete har kommittén utgått från att riktlinjerna för denna utbyggnad omfattar jämväl internationell politik samt freds- och konfliktforskning.

Med hänsyn till att direktiven syftar till en samordning av tre skilda om än närliggande forskningsområden har kommittén ingående diskuterat huruvida en närmare bestämning av problemfältet och ett förslag till inriktning av utbildnings- och forskningsverksamheten inom dessa ämnesområden skulle ingå i kommitténs utredningsarbete. För att erhålla underlag för sina ställningstaganden beslöt kommittén att uppdraga åt experter att utarbeta översikter över frågeställningar och analysuppgifter inom de tre ämnesområdena. I fortsättningen sammanfattningsvis benämnda »internationella relationer».

Kommittén har haft i uppgift att »särskilt undersöka möjligheterna att anordna för skilda ämnen och läroanstalter gemensam utbildning, exempelvis seminarier och regelbundet återkommande sommarkurser». Uppläggningsen av forsknings- och utbildningsverksamheten bör enligt direktiven syfta till dels obunden forskning, dels utbildning av experter på skilda områden. En väsentlig frågeställning i detta sammanhang är ifall en sådan utbildning skall föras in redan på grundexamensnivå eller om den enbart bör avse forskarutbildning. Kommittén är medveten om det stora behov och intresse som föreligger för att införa en ökad grad av internationalisering av studierna inom skilda ämnen på akademisk

grundnivå, men har dock uppfattat sitt utredningsuppdrag som gällande i första hand forskarutbildningen. Beträffande utbildningen av experter för verksamhet på skilda områden har kommittén kommit till den uppfattningen, att en sådan inte kan tänkas komma att omfatta den speciella fackutbildning som t. ex. utrikesdepartementets aspirantutbildning representerar eller utgöra behövlig och tillräcklig ekonomisk och administrativ specialutbildning av experter för verksamhet inom de internationella ekonomiska och tekniska samarbetsorganen.

Kommittén har i enlighet med direktiven sett som sin huvuduppgift att söka åstadkomma en samordning av befintliga resurser och därigenom fixera en ram för verksamheter som f. n. är splittrade. I sina överväganden om möjligheterna att anordna en utbildning som är gemensam för skilda ämnesområden och läroanstalter har kommittén haft att ta ställning till följande frågeställningar. För det första: för vilken typ av studier föreligger i främsta rummet ett behov av utbyggd undervisning? För det andra: vilken organisation är den lämpligaste då det gäller att åstadkomma ett samarbete mellan olika ämnen och tillgodose behovet av ledning samtidigt som den forskning och forskarutbildning som nu förekommer på skilda universitetsorter får fortsätta och vidareutvecklas?

De internationella momenten har – som närmare redovisas i kapitel 3 – utökats inom en rad ämnesområden. Detta kan komma att medföra ett ökat resursbehov. Enligt kommitténs uppfattning är det emellertid väsentligt att i första hand stödja en tvärvetenskaplig forskning och forskarutbildning, då en sådan för närvarande saknar det stöd som erhålles inom en etablerad akademisk institution. En tvärvetenskapligt utbyggd undervisning i internationella relationer bör i princip stå öppen för alla studerande inom ämnen där internationella problem studeras.

Kommittén har behandlat frågan på vilken nivå av den akademiska undervisningen som en ökad satsning främst bör sättas in. Den av kommittén gjorda undersökning-

en av forskningens och utbildningens nuvarande omfång i Sverige ger vid handen att ett betydande antal studerande på trebetygs- och licentiatstadiet specialiserar sig på internationella studier. Det finns anledning att förmoda att internationella relationer kommer att attrahera ett flertal doktorander. Kommittén finner det rimligt att rekommendera en utbyggd undervisning på akademisk högstadienivå, d. v. s. forskarutbildning samt studier utöver 40-poängsnivå.

Direktiven framhåller att »verksamheten som synes böra bedrivas i relativt fasta former, torde komma att få tvärvetenskaplig karaktär och sålunda spänna över såväl natur- som samhällsvetenskaperna». En dylik tvärvetenskaplig verksamhet skapar vissa problem t. ex. beträffande bedömningen av det vetenskapliga forskningsarbetet. För att undvika detta krävs en integration mellan skilda ämnen.

För att tillgodose de ovan nämnda synpunkterna samt för att åstadkomma en undervisning som är gemensam för skilda ämnesområden och läroanstalter har kommittén funnit, att den bäst lämpade lösningen är att skapa en permanent organisation. Kommittén har därvid tagit hänsyn till dels utbildningsbehoven, dels de personella och materiella resurser som står till förfogande för samtliga universitet.

Gemensamt för de organisatoriska lösningar som kommittén diskuterat och vilka närmare behandlas i kapitel 6 är stöd i form av ekonomiska eller personella resurser för den lokala verksamheten.

Kommittén föreslår inrättande av en *universitetsinstitution* för ett nytt examensämne »*internationella relationer*». Den för samtliga universitet gemensamma institutionen förutsättes bli ledd av en *nämnd*. I examensämnet internationella relationer föreslås en professur bli inrättad den 1 juli 1971. Institutionens huvuduppgifter skall vara dels forskning, dels utbildning på akademisk högstadienivå. Nämnden förutsättes verka för samordning i relevanta delar av den forskning inom olika ämnesområden som bedrivs vid universitet och högskolor kring problem av betydelse för området internationella relationer. I samverkan med lokala samarbetskommittéer skall nämnden också svara för ett direkt stöd till sådan, främst tvärvetenskaplig, forskning. Härigenom bör den lokalt framvuxna forskningen med tvärvetenskaplig inriktning som sedan en tid finnes på området få möjlighet att vidareutvecklas.

Kommittén har med utgångspunkt från sina direktiv haft att försöka fixera en ram för den aktivitet som pågår under benämningarna freds- och konfliktforskning, säkerhetspolitisk forskning och forskning i internationell politik. Frågeställningen innesluter såväl tanken på en organisatorisk samordning som tanken på gemensamt organiserad utbildning.

Kommitténs kartläggning av hur utbildning och forskning bedrivs i Sverige och

utomlands inom området har lett till slutsatsen att starka skäl motiverar en utbyggnad av undervisningen och forskningsinsatserna och att en sådan utbyggnad bäst tillgodoses genom en organisatorisk samordning av resurserna. Det förutsattes i kommitténs direktiv att de tre ämnesområdena eller intresseinriktningarna, för vilka kommittén infört den övergripande ämnesbeteckningen internationella relationer, skulle ha så mycket gemensamt ifråga om frågeställningar, metodik och ifråga om det studerade materialet att det vore meningsfullt att åtminstone i betydande delar sammanföra dem. De sakkunniga har i sitt arbete funnit detta antagande bekräftat, detta trots den delvis olikartade målsättning och inriktning som kännetecknar freds- och konfliktforskning, den säkerhetspolitiska forskningen samt forskning och undervisning i internationell politik.

För att få tillräckligt underlag för att kunna avgöra möjligheterna för och lämpliga former för samverkan på utbildnings- och forskningsområdet inom det berörda intressefältet har kommittén alltså fått göra en *inventering* av i vilken omfattning och i vilka former utbildning och forskning inom de tre ämnesinriktningarna för närvarande förekommer i Sverige och vilka resurser som härför står till buds inom och utom universiteten. Kartläggningen har

även utsträckt till att gälla vissa andra länder bland annat de nordiska grannländerna och USA.

Kommittén har kunnat konstatera att möjligheterna att erhålla undervisning inom området internationella relationer förbättras genom de studieplaner som ingår i den från och med hösten 1969 införda nya organisationen av studierna vid filosofisk fakultet. Men det ökade utrymmet skapas inom olika traditionella ämnen. Förutsättningarna saknas fortfarande för att på önskvärt sätt ge en överblick av de internationella relationernas problematik och för att belysa denna genom att sammanföra rönen från arbetet inom olika specialvetenskaper.

Huvudparten av den nuvarande säkerhetspolitiska forskningen bedrivs vid institutioner utanför universiteten. Inom universiteten förekommer mer systematiska försök att bedriva tvärvetenskaplig undervisning och forskning huvudsakligen vid de freds- och konfliktforskningsseminarier som inrättats i Lund och Uppsala.

Förhållandena i de övriga nordiska länderna är ganska likartade. I Norge, Danmark och Finland har professorer eller biträdande professorstjänster för studiet av internationell politik inrättats inom ramen för ämnena statskunskap eller samhällslära. I Norge finns dessutom inrättad en professur i ämnet konflikt- och fredsforskning. I Danmark finns det ett organ utanför universitetsorganisationen, Dansk Udenrigspolitisk Institut med uppgift att främja forskning i internationell politik. I Finland har Freds- och konfliktforskningsdelegationen till uppgift att finansiera, leda och koordinera forskning inom de berörda områdena samt lägga fram förslag till statsmakterna om vidareutveckling av forskningen inom dessa områden. Delegationen har föreslagit att ett institut för fredsforskning skall inrättas under 1970. I Norge har ett råd för konflikt- och fredsforskning liknande uppgifter. Rådet har föreslagit permanent statsfinansiering av Institut för fredsforskning, uppbyggandet av en forskningsavdelning vid Norsk Utenrikspolitisk Institutt och statsanslag för administrationen av den humanis-

tiska avdelningen vid Chr. Michelsens institut i Bergen.

De nordiska ländernas regeringar tillsatte 1966 Nordiska samarbetskommittén för internationell politik inklusive konflikt- och fredsforskning. Kommitténs arbete har i första hand gått ut på att utveckla kontakterna och underlätta samarbetet mellan forskare i de nordiska länderna och utländska forskares kontakter med Norden då dessa avser mer än ett land.

I England och Förenta staterna har ämnet International Relations förekommit sedan första världskriget. Vanligen har det haft sin plats och meddelats på vad som motsvarar svensk högstadienivå och därför haft en mycket fri och varierande inriktning. Denna har dock i huvudsak varit historisk eller samhällsvetenskaplig med inslag av internationell rätt. Men utvecklingen av ämnet särskilt i USA synes gå i riktning mot att ökad tonvikt lägges på metod och teoribildning med därav följande inriktning på sociologins och matematikens hjälpmedel.

Under de senaste 15 åren har professorer i International Relations inrättats i Holland och Frankrike.

Det intryck de sakkunniga fått av vad som förekommer inom och utom universiteten utomlands är att utvecklingen går mot ökad integration och betoning av de tvärvetenskapliga arbetsmetoderna såväl när det gäller undervisning som forskning inom intresseområdena för internationell politik, säkerhetspolitisk analys och freds- och konfliktforskning. Initiativ har i många fall tagits vid institut av rikskaraktär men verksamheten har sedan förstärkts eller utvecklats genom stödjepunkter vid lokala universitet. Samarbetet har lett till institut som kommit att fungera som både forsknings- och undervisningscentra. Ämnesområdet internationella relationer så som kommittén mycket allmänt redovisar det, synes utomlands tilldra sig allt större uppmärksamhet som ett viktigt fält för akademisk undervisning och forskning. De sakkunniga finner, med hänsyn härtill och till de relativt blygsamma insatser, som hittills kunnat göras i Sverige inom området, det vara rimligt att

räkna med en vidareutveckling av resurserna för undervisning och forskning på området, inriktad på att åstadkomma mer av samverkan.

De sakkunniga har också funnit att man genom att inrätta en *permanent organisation* bäst synes kunna tillgodose önskemålen om en samordning av givna resurser och aktiviteter för undervisning och forskning inom området internationella relationer. Vid valet av organisationsform har följande målsättningar beaktats.

Det primära målet har angetts vara en utbyggnad av undervisningen på akademisk högstadienivå. Sådana studerande med inriktning på internationella relationer, vars intresseinriktning inte helt faller inom gränserna för existerande akademiska ämnen, bör beredas möjligheter att få studiehandledning, forskarutbildning och akademisk karriär. Tvärvetenskapliga forskningsinitiativ bör uppmuntras genom att samarbetet mellan traditionella ämnen underlättas. Dokumentationsservice och internationell kontaktverksamhet inom området bör säkerställas så att goda förutsättningar ges för forskningen och utbildningen, något som är av särskild vikt när det gäller att utnyttja knappa personella resurser. Från en central instans med speciell kompetens bör stöd ges till det arbete inom området internationella relationer som pågår vid olika universitet dels inom ramen för etablerade ämnen, dels vid de tvärvetenskapliga seminarierna för freds- och konfliktforskning.

De sakkunniga har sedan sökt avväga organisationsfrågan mot bakgrund av fyra faktorer: den totala tillgången på resurser, graden av ämnesmässig integration inom området, graden av administrativ integration i universitetsorganisationen samt resursernas fördelning mellan verksamhet på riksplanet å ena sidan och lokal verksamhet å andra sidan.

Tre alternativ har tett sig praktiskt möjliga: att inrätta ett centralt planeringsråd för studiet av internationella relationer, att inrätta ett fristående forskningsinstitut för ämnesområdet eller att skapa en universitetsinstitution med självständigt examensäm-

ne – internationella relationer. Alla dessa lösningar skulle kunna förenas med fortsatt utveckling av en regional utbildnings- och forskningsverksamhet vid de skilda universiteterna. De sakkunniga har valt att förordna den sist angivna lösningen emedan den i största utsträckning synes möjliggöra ett tillgodoseende av de ovan angivna målsättningarna.

Kommittén föreslår därför inrättande av ett självständigt akademiskt ämne, *internationella relationer*, som skall omfatta väsentliga delar av ämnet internationell politik, säkerhetspolitisk forskning och freds- och konfliktforskning som dessa studieinriktningar idag är kända och beskrivna i t. ex. 1966 års freds forskningsutrednings betänkande (SOU 1966: 5). Detta ämnesområde eller studiefält, uppfattas vid utländska universitet som tvärvetenskapligt i den mening, att det anknyter till ett flertal av de traditionella ämnes- och vetenskapsområdena. Inom ämnet internationella relationer har vissa specialområden gradvis kommit att utvecklas vilka kännetecknas av särskilda forsknings syften och därtill anpassade forskningsmetoder. Detta är t. ex. fallet med freds- och konfliktforskning eller säkerhetspolitiskt inriktad forskning.

Kännetecknande för utvecklingen är också att bland de vetenskapsområden, som här angivits som traditionella, även de naturvetenskapliga kommit att betraktas som betydelsefulla för studiet av internationella relationer. Strävan efter en tvärvetenskaplig uppläggning av detta ämne har lett till ökad samverkan mellan forskare från mycket skilda fält och en mer omfattande kommunikation av fakta och forskningsresultat och även till utbyte av metodologiska rön och synpunkter.

När de sakkunniga föreslår inrättande av ett självständigt ämne, internationella relationer, sker det med full insikt om att de olika forskningsriktningar som existerar inom ämnesområdet skiljer sig från varandra i väsentliga avseenden och att det kan bli svårt att få till stånd en undervisning som helt tillgodoser samtliga intresseinriktningar. Det finns en klar skillnad i fråga om mål-

sättning mellan säkerhetspolitiska forskare och freds- och konfliktforskare. De förra kan sägas vara intresserade främst av att studera internationella konflikter och konfliktrisker utifrån den enskilda statens synpunkt. De senare eftersträvar en generell kunskap om konflikter, deras orsaker och natur och intresserar sig för det internationella systemet i stort. Dessa två forskningsriktningar har dock stora likheter i vad avser de metoder som kommer till användning. Vid studierna av internationell politik anknyter man i metodologiskt hänseende normalt till de traditionella ämnenas teknik för beskrivning och analys. Målsättningen är av samma skäl mer att vinna »historisk» kunskap än »operativ» sådan. Olikheterna mellan de tre forskningsområdena såväl i intresseinriktning som i metodologiskt hänseende behöver – enligt de sakkunnigas uppfattning – inte medföra att ett samarbete är uteslutet. Genom att sammanföra forskningsområdena till ett ämne skapas förutsättningar för ett positivt och komplementärt samarbete.

Kommittén har skisserat ett *utbildningsprogram* för doktorsexamen i internationella relationer. De sakkunniga förordar dock att även studerande i andra ämnen med inriktning på internationella problem skall kunna – i mån av plats – beredas tillfälle att följa delar av denna undervisning. Detta gäller särskilt avsnitt av utbildningen som företräddelsevis bör kunna förläggas till koncentrerade veckokurser och avse modeller och metoder för studiet av internationella relationer.

För denna undervisning har kommittén förutsatt att lärare från andra universitetsinstitutioner och från utanför universiteten stående organisationer skall kunna anlitas. Kommittén har undersökt möjligheterna för ett samarbete med Utrikespolitiska institutet, SIPRI och försvarets forskningsanstalt. Dessa institutioner har förklarat sig intresserade av ett samarbete med en »institution för internationella relationer» såväl beträffande forskning som utbildning.

Ett samarbete mellan den föreslagna institutionen och den Nordiska kommittén för

internationell politik måste utgå från kommitténs uppgift att stödja en samnordisk verksamhet. För arbetet vid institutionen kan detta komma att få stor betydelse dels om bidrag kan ges för forskar- och lärarutbyte mellan de nordiska länderna, dels om insatser genom utdelning av nordiska resestipendier kan underlätta för studerande att följa undervisningen i de övriga nordiska länderna.

De sakkunniga föreslår att institutionen för internationella relationer ges karaktär av riksinstitution. Institutionens verksamhet bör ledas av en nämnd för studier i internationella relationer. Genom denna nämnd markeras institutionens karaktär av riksinstitution. Institutionens basresurser i form av ordinarie och extra ordinarie personal bör ställas till förfogande från ordinarie universitetsanslag. Därutöver föreslås nämnden bli tilldelad ett kursanslag för att bestrida bl. a. kostnaderna för verksamheten vid regionala samarbetskommittéer. Det förutsattes att på de universitetssorter där intresse föreligger för denna typ av tvärvetenskaplig verksamhet de regionala samarbetskommittéerna skall erhålla resurser som medger en basorganisation.

Utan att föreslå exakt *förläggningssort* för en riksinstitution har de sakkunniga understrukit Stockholm–Uppsala regionens lämplighet med hänsyn till bl. a. vikten av att ha anknytning till redan pågående tvärvetenskapligt inriktad verksamhet inom området.

Genom att inrätta ett akademiskt ämne på högstadienivå – internationella relationer – och en för samtliga universitet gemensam professur i ämnet bör man enligt de sakkunnigas mening kunna utnyttja existerande undervisnings- och forskningsresurser inom det berörda intressefältet bättre än hittills. Genom den organisation som de sakkunniga föreslår bör också en god grund kunna anses lagd för en önskad vidareutveckling av undervisning och forskning kring den internationella samlevnadens problem.

Åtgärderna som föreslagits bör inte uppfattas som stridande mot tanken på ett nordiskt samarbete och gemensamma nordiska initiativ för denna vidareutveckling. De

sakkunniga menar, att först genom att de åtgärder som här föreslås blir vidtagna, skapas en sådan svensk undervisnings- och forskningsstruktur i nivå med grannländernas att förutsättningar föreligger för vårt land att effektivt delta i nordiskt och internationellt samarbete inom området.

Utbildning och forskning i Sverige i internationell politik, säkerhetspolitiska studier samt freds- och konfliktforskning

3.1 Inledning

De tre ämnesområden som tillhör kommitténs utredningsuppdrag har först under tiden efter andra världskriget i någon större utsträckning kommit att framstå som ett angeläget fält för den akademiska forskningen och undervisningen i Sverige. Den forskning som dessförinnan förekom var, med undantag för Rudolf Kjelléns av en geopolitisk världsuppfattning präglade skrifter, främst inriktad på systematiska och deskriptiva undersökningar rörande svensk utrikespolitik, svensk utrikespolitisk debatt eller internationella organisationer.

Från mitten på 1940-talet har studier av internationella relationer tilldragit sig ett växande intresse. Så har t.ex. två större historiska forskningsprojekt rörande svensk utrikespolitik igångsatts av vilka det som behandlar den svenska utrikespolitikens historia slutfördes 1959. Nordiskt samarbete, europeisk integration, Förenta nationernas organisatoriska uppbyggnad och politik samt olika aspekter på svensk nationell säkerhet och neutralitetspolitik är områden som varit föremål för vetenskapliga studier. Massmedias samt olika intressegruppers roll i utrikespolitiska frågor har undersökts bl. a. i statskunskap och sociologi. Det ökade intresset för internationella studier har även lett till inrättande av några forskningsinstitutioner, dels inom universitetens ram – institutet för internationell

ekonomi vid Stockholms universitet – dels utanför universiteten. De institut som hör till den senare typen är det internationella fredsfnorskningsinstitutet i Stockholm samt den av försvarets forskningsanstalt finansierade forskningsavdelningen vid Utrikespolitiska institutet. Under efterkrigstiden har även inrättats professurer i internationell rätt samt internationell ekonomi, som är ett självständigt moment inom ramen för ekonomexamen vid Lunds universitet.

För att få ett underlag för sin bedömning av behovet av en ökad satsning på forskning och utbildning inom ämnesområdet har kommittén undersökt relevant akademisk undervisning och forskning. Denna undersökning syftar inte till en fullständig kartläggning av verksamheten i Sverige inom ämnesområdet. En inriktning på internationella studier förekommer inom ämnen som historia, nationalekonomi, statskunskap och inom folkrätten med internationell privaträtt. Undervisning och forskning i beslutsteori, konfliktteori och andra metoder och modeller av betydelse för studiet av internationella relationer kan förekomma inom ämnen som filosofi, företagsekonomi, matematik, pedagogik, psykologi, socialantropologi och sociologi. Grundläggande kunskaper av betydelse för förståelsen av de tekniskt-naturvetenskapliga faktornas roll i den internationella miljön förmedlas inom en rad medicinska, tekniska och naturvetenskapliga ämnen.

På grund av ämnesområdets omfattning har i den del av undersökningen som berör undervisningen de läroämnena tagits med, där studieplan eller läskurs har en direkt inriktning på ett eller flera av de tre ämnesområdena utredningen skall syssla med eller där möjlighet finns till sådan inriktning i form av delstudiekurs eller specialisering. Detta innebär att undersökningen endast omfattar humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnena och inte berör det naturvetenskapliga området. Undersökningen av nu pågående forskning omfattar verksamheten inom de ämnena som traditionellt sysslar med internationella studier samt sådan forskning som rubriceras antingen som freds- och konfliktforskning eller säkerhetspolitiska studier.

3.2 Undervisning

Undersökningen grundar sig på en genomgång av de normalstudieplaner för relevanta läroämnena som antagits våren 1969. Den tar inte hänsyn till de lokala avvikelser som kan förekomma. Redogörelsen för verksamheten vid freds- och konfliktforskningsseminarier bygger på årsredogörelser från respektive seminarier.

3.2.1 Akademiska läroämnena med direkt inriktning på internationella relationer

Internationell politik är sedan 1961 ett självständigt akademiskt läroämne. Det förekommer dock endast för filosofie licentiatexamen vid Stockholms universitet. För att få avlägga examen i internationell politik måste studerande ha särskilt tillstånd av kanslern för rikets universitet. För tillträde till studier i ämnet fordras att studerande skall ha avlagt fil. kand., fil. ämbetsexamen eller samhällsvetenskaplig-filosofisk examen med lägst vitsordet Berömlig i ettdera av ämnena historia och statskunskap samt lägst vitsordet Godkänt i det andra ämnet.

Internationell politik syftar enligt studieplanen till »ett vetenskapligt studium av de politiska relationerna mellan stater och grupper av stater. Studiets främsta föremål är den utrikespolitiska samtidshistorien och

den internationella politikens struktur, verksamhetsformer och intresserelationer. Metoden är i huvudsak historisk och induktiv». En särskild för ämnet internationell politik inrättad undervisning förekommer inte. Studerande i ämnet hänvisas till licentiatseminariet i statskunskap med specialinriktning på internationell politik.

Internationell ekonomi förekommer som självständigt moment inom ramen för ekonomexamen vid Lunds universitet. Syftet med studierna är »att göra det möjligt för de studenter som så önskar att inhämta fördjupade kunskaper om de ekonomiska sammanhangen sedda ur internationell synvinkel». Följande moment ingår i ämnet: den internationella handelns teori, verkningar av de olika formerna av ekonomisk integration på deltagande och utanförstående ekonomier, samspelet mellan industrialiserade och underutvecklade länder och den roll utrikeshandeln spelar i ett lands utvecklingsprocess, samt internationell marknadsföring (studieplan fastställd 4.10.1965).

Undervisning förekommer på alla betygsnivåer men studenterna uppmanas att föra studierna i internationell ekonomi påbörjas ha avslutat studierna i nationalekonomi. Möjlighet att avlägga licentiatexamen inom internationell ekonomi har införts helt nyligen.

En självständig professur i *internationell rätt*, omfattande folkrätt och internationell privaträtt, inrättades vid Stockholms universitet 1947. En andra professur inrättades i Uppsala 1966 och en professur i Lund inrättades 1968. Folkrätt utgör för närvarande en del av det större ämnet offentlig rätt med folkrätt. Tiden för delstudiekursen är mycket kort och kurslitteraturen inte omfattande. Den internationella rätten är såväl grundämne inom juristutbildningen som föremål för tillämpade studier.

3.2.2 Akademiska läroämnena inom vilka undervisning med inriktning på internationella relationer förekommer (som delstudiekurs eller som möjlighet till specialisering)

Historia. I grundkursen på 40 poängs

nivå i den allmänna studiekursen ingår kurserna nutidshistoria (4 poäng) samt ekonomisk historia (9 poäng). I den förra kursen uppmärksammas bl. a. stormaktspolitik och internationella relationer, övernationella organisationer, kolonialismens avveckling och kampen om inflytande över de nya staterna. I kursen ekonomisk historia ägnas särskild uppmärksamhet åt de moderna samhällenas ekonomiska framväxt, deras ekonomiska och sociala struktur och deras relationer till varandra samt frågorna om samverkan och motsättningar i den globala ekonomin. I grundkursen med modern-historisk inriktning (40 poäng) behandlas konflikter, internationella relationer och postkoloniala problem inom kursen tiden efter 1918 (5 poäng). Det finns dessutom möjligheter till specialisering efter intresseinriktning inom ramen för två kurser om sammanlagt 15 poäng. På 60 poängsnivå kan studierna praktiskt taget helt läggas upp efter den studerandes intresseinriktning.

Vid universiteten i Lund, Stockholm och Uppsala har det enligt tidigare gällande studiesystem funnits möjligheter att för tre betyg och licentiatexamen koncentrera studierna till modern historia. Vid Lunds universitet har modern historia varit ett kursalternativ även på två-betygsnivå. Licentiatexamen har vid Stockholms universitet kunnat helt inriktas på internationell politik.

Statskunskap. I grundkursen för 20 poäng ingår internationell politik som en obligatorisk kurs om 3 poäng. Kursen skall ge en översikt över de internationella politiska relationernas utveckling från 1900 med särskild tonvikt på efterkrigsåren. Enligt anvisningarna till kursen bör vidare vid diskussionen av de grundläggande problemen både de politiska och de teoretiska aspekterna beaktas. På 40 och 60 poängsnivå är internationell politik enligt normalstudieplanen en av tre valfria kurser. Inom ramen för respektive studiekurs om 20 poäng kan studerande specialisera sig dels genom kursen internationell politik (7 poäng) dels genom kursen självständigt arbete (8 poäng). Denna senare kurs består av författande och ventilerings av uppsats samt opposition på

uppsats. Uppsatsämne väljs från det område som den valfria kursen behandlar.

Enligt tidigare gällande studiesystem fanns det vid samtliga universitet möjlighet att på tre betygs- och licentiatnivå koncentrera huvuddelen av studierna på internationell politik. Undervisningen har hittills bestått av regelbundna seminarieövningar som i vissa fall har varit gemensamma för tre betyg- och licentiatexamen. Vidare har det förekommit specialseminarier som behandlar t. ex. teoretiska och metodiska problem.

Nationalekonomi. I de nationalekonomiska studierna på 20 och 40 poängsnivå kommer de internationella aspekterna in i en rad kursmoment. Så behandlas i studiekursen för 20 poäng inom kursen ekonomisk analys (10 poäng) bl. a. internationella resursfördelningsproblem och grunddragen i teorin för internationell handel. I kurserna ekonomisk politik och internationell ekonomi (10 poäng), ges dels en översikt över problemställningar inom internationell ekonomi, dels behandlas vissa valda problem inom detta område. Kursen ekonomisk analys i grundkurs på 40 poängsnivå avser att ge fördjupade insikter i de ekonomiska teorier och analysmetoder som presenterats i studierna på 20 poängsnivå. Här behandlas bl. a. internationella betalningssystem och valutamarknader, ekonomisk tillväxt och handelsutbyte, skillnader i regional ekonomisk utveckling och interregionala samband. Dessa moment ingår även i studiekursen 40 poäng inom kursen makroekonomi och internationell ekonomi (10 poäng). Val av ämne inom ramen för kursen självständigt arbete ger ytterligare möjlighet till en inriktning av studierna på internationella ekonomiska frågor.

Enligt tidigare gällande studiesystem fanns det för tre betygs- och licentiatexamen möjligheter till koncentration av studierna såväl beträffande val av uppsats/avhandlingsämne som litteraturkurs till internationell ekonomi.

Sociologi. Sociala problem av särskild betydelse i det svenska samhället eller internationellt, t. ex. klasstruktur, etniska relationer, avvikande beteende och särkulturer

och befolkningsfrågan, ingår som delmoment i kursen speciell sociologi (5 poäng) på 20 poängsnivå. En möjlighet att fördjupa studierna efter intressen och yrkesplaner ges de studerande genom specialkursen (4 poäng) på 40 poängsnivå. Bland de områden som kan väljas i specialkursen anges i normalstudieplanen bl. a. social stratifikation, etnisk stratifikation, arbetssociologi, (industriell utveckling och konflikt), politisk sociologi, utveckling och bistånd samt freds- och konfliktforskning. Fordringarna för 60 och 80 poängsnivåerna omfattar uppsatsarbete (10 poäng), vilket ger möjlighet till ytterligare specialisering. Inom ämnet sociologi har det sedan några år funnits möjlighet vid vissa universitet att inrikta studierna för tre betyg på u-lands-sociologi och konfliktforskning.

Samhällskunskap. I blockämnet samhällskunskap kommer internationella moment in i samtliga där ingående läroämnena. I studiekursen AB 1 (40 poäng) ges i kursen sociologi 2 bl. a. en introduktion till socialantropologi, u-landssociologi och social förändring samt till teorier om sociala konflikter bl. a. i samband med invandrare och minoritetsgrupper. Kursen internationell politik, politisk teori (5 poäng) behandlar de internationella politiska relationernas utveckling från 1900 med särskild tonvikt på efterkrigsåren. Internationella resursfördelningsproblem och grunddragen i teorin för internationell handel samt internationell konjunkturspridning och yttre balansproblem behandlas i kursen inledande nationalekonomisk orientering, ekonomisk analys (10 poäng). Bland de problemområden vilka nämnes som speciellt lämpade att behandla inom kursen aktuella samhällsproblem (4 poäng) är sociala konflikter och konfliktlösningar, internationellt samarbete och utvecklingsländernas problem samt massmedia och opinionsbildning. I påbyggnadskurserna med nationalekonomisk och kulturgeografisk inriktning på 60- och 80-poängsnivå kommer internationella moment in i ett flertal kurser. I påbyggnadskurser med statsvetenskaplig inriktning för 80 poäng

finns det möjlighet till specialisering på internationell politik som ett av tre studiealternativ.

3.3 Forskning

I den följande översikten över pågående verksamhet inom internationell politik, säkerhetspolitisk forskning samt freds- och konfliktforskning redovisas endast den akademiska forskning som bedrevs under år 1968. Till forskning räknas här licentiat- eller doktorsavhandlingar, forskningsprojekt som leds av akademiska lärare och kontraktsforskning utförd för försvarets forskningsanstalts räkning. Översikten syftar inte till att ge en fullständig redovisning för pågående forskning utan till att ge en allmän överblick. Inom ett flertal naturvetenskapliga och tekniska ämnen förekommer forskning med säkerhetspolitisk relevans. I den följande framställningen har endast den naturvetenskapliga forskning tagits med som försvarets forskningsanstalt är ansvarig för.

3.3.1 Viktigare forskningsområden

I den av Institutet för fredsforskning i Oslo på uppdrag av UNESCO utarbetade översikten över institut som för närvarande ägnar sig åt fredsforskning (Reports and Papers in the Social Sciences no 23, 1966) ges även en orientering om dessa instituts intresseområden. Till de områden som mer än hälften av de tillfrågade instituten ansåg vara av stort intresse hörde: allmän konfliktteori, beslutsprocessen i internationella relationer, rustningsreglering, folkopinion i internationellt-politiska frågor, maktbalansproblem, ekonomiska och sociala konsekvenser av nedrustning, diplomati och administration av utrikespolitiska ärenden, inverkan på utrikespolitiska beslut av massmedia och elitgrupper, FN:s fredsbevarande styrkor. Militärstrategiska problem, simulation av internationella konflikter, studier av icke-våld som försvarsmetod, sociala aspekter på teknisk biståndshjälp, den effekt som ekonomiska påtryckningar kan ha i internationella relationer, ekonomisk utveckling i allmänhet

var alla områden som mer än en tredjedel av de tillfrågade instituten ansåg vara av stort intresse för freds- och konfliktforskning.

Den forskning som för närvarande bedrivs i Sverige – vare sig den hänförs till internationell politik, freds- och konfliktforskning eller säkerhetspolitisk forskning – tar upp flertalet av de ovan angivna problemområdena. *Diplomatisk historia och studier av enskilda länders utrikespolitik* behandlas i en rad avhandlingar, främst i historia och statskunskap. Inom ramen för det historiska forskningsprojektet »Sverige under andra världskriget» undersöks olika aspekter såväl utrikespolitiska som inrikespolitiska av betydelse för utformningen av den svenska neutralitetspolitiken såsom den militära beredskapen, inrikespolitiken och förvaltningen, opinionsbildningen 1939–1945 samt socialpolitik och humanitär hjälp. Avhandlingsämnen inom detta projekt är t. ex. den tyska transiteringen på svenskt territorialvatten 1941–1944, industrins omställning från freds- till krigsproduktion, vissa dansk-svenska förbindelser av politisk och militär art 1943–1945.

Fransk utrikespolitik under de Gaulle, Svensk-tyska förhandlingar om den svenska järnmalmens roll i tysk utrikespolitik, Stämningar och förhållanden inom den italienska utrikesförvaltningen under året 1943 är exempel på andra avhandlingsämnen i historia. I ämnet internationell politik är en licentiatavhandling rörande Finlands neutralitetspolitiska doktrin under utarbetande. *Opinionsbildningen* i utrikespolitiska frågor behandlas inom flera akademiska discipliner. Så omfattar det ovan nämnda forskningsprojektet i historia även undersökningar rörande opinionsbildning och propaganda. Exempel på avhandlingar i statskunskap inom detta fält är Svensk utrikespolitisk debatt 1945–1951, Sovjetunionen i svensk pressdebatt efter andra världskriget, Sverige och Europamarknaden, Påverkningssideologier i den amerikanska Vietnamdebatten. Från sociologiska utgångspunkter har dessa frågor tagits upp bl. a. i en undersökning av den svenska atomvapendebatten.

Till detta problemområde kan även räknas de undersökningar rörande attitydbildningen i internationella frågor som gjorts av sociologer och psykologer som t. ex. *Strategic thinking as a function of social attitudes*, Barns föreställningar om krig och fred, Argumentering och ställningstagande vid den indisk-kinesiska gränskonflikten. Svenskt u-hjälpstänkande undersöks i en doktorsavhandling i pedagogik. Teoretiska studier av *beslutsfattande* är relativt sällsynta. I ämnet filosofi studeras Rationalitetsbegreppet med referens till spel och beslutsteori samt politisk och sociologisk teori. Internationella normsystem och regeringars agerande i konflikter undersöks i internationell politik. *Maktbalansproblem* studeras i forskningsprojektet *Détente in Europe*.

Spelteoretiska undersökningar och simulering förekommer i företagsekonomi, nationalekonomi och sociologi. Exempel på sådana undersökningar i sociologi är *Personlighet och beteende vid strategiska spel*, *On the relevance of game theory for the study of international conflicts*. *De internationella organisationernas* uppbyggnad och funktioner är föremål för studier i historia, t. ex. i en avhandling rörande strävanden mot en gemensam Europamarknad och i statskunskap där bl. a. följande avhandlingar är under utarbetande: *Programarbetet i UNESCO*, *The role of the Nordic Council in Nordic integration*. Inom ramen för tillämpade studier i folkrätt har bl. a. följande frågeställningar tagits upp: Europarådets kommission och domstol för de mänskliga rättigheterna, den organisatoriska uppbyggnaden av de till FN anknutna fackorganen. Forskning inom området *internationell ekonomi* har bl. a. behandlat följande problem: *Western economic warfare 1946–1967*, *Effects of economic policy in foreign trade*, *On the theory of Customs unions*, *EEC och u-länderna*.

Den *tekniska biståndshjälpen* och dess verkningar såväl på mottagarlandet som i givarlandet är föremål för undersökningar i företagsekonomi, kulturgeografi, sociologi, nationalekonomi, internationell ekonomi och historia. De frågor som tas upp är ex-

exempelvis Foreign Ventures in India – the Swedish case, The Grängesberg Company and the Lamco project: an economic study, Metodiska problem vid evaluering av tekniskt och finansiellt u-landsbistånd, Biståndsarbeters återanpassning, Den svenska u-landspolitiken, Utvecklingsplanering, Kapitalimport på Ceylon, Långtidsplanering och biståndshjälp i Östafrika.

Konfliktforskning förekommer bl. a. i det historiska forskningsprojektet rörande gränskonflikter samt i sociologi där t. ex. en undersökning behandlat generell konfliktteori på makronivå, konfliktrelationer mellan lokal och central nivå inom fackföreningsrörelsen.

Integrationsproblematiken tas upp i några avhandlingar i etnografi, statskunskap och nationalekonomi. Till denna typ av studier kan även räknas de undersökningar som görs av invandrades anpassning i Sverige. I samarbete med institutet för fredsforskning i Oslo studerar man inom statskunskap och folkrätt hur och när sanktioner använts, och analyserar effekten av dessa.

Militärpolitiskt inriktade undersökningar förekommer i historia som delundersökningar i det tidigare nämnda projektet Sverige under andra världskriget samt i ett forskningsprojekt rörande Tyskland och Norden. Till *säkerhetspolitisk forskning* kan även den naturvetenskapliga forskningen, som bedrivs i försvarets forskningsanstalts regi, räknas. Av dessa forskningsprojekt kan nämnas undersökningar rörande ballistiska robotar, satellitspaning, studier av verkan av kärnladdningsinsats mot civilbefolkning, civilförsvar samt ekonomiskt försvar, verkan av radioaktiv beläggning, projektering av seismologisk multipelstation för kontroll av kärnladdningsprov, skydd mot biologiska stridsmedel samt C-stridsmedel och C-skydd i svensk säkerhetspolitik.

3.3.2 Forskning vid universitetsinstitutioner

Som framgår av den i det föregående givna översikten bedrivs forskning inom ämnesområdet internationella relationer huvudsakligen vid en rad universitetsinstitutioner som

licentiat eller doktorsavhandlingar. För att få en överblick över omfattningen av denna forskningsverksamhet har kommittén företagit en enkät bland berörda institutioner med förfrågan om antalet aktiva licentiander och doktorander samt begäran om förteckning över aktuella avhandlingsämnen läsåret 1968/69. Enkäten omfattar även uppgifter rörande antalet trebetygstuderande samt ämnen för aktuella trebetygsuppsatser. Dessa senare uppgifter fann kommittén vara av visst värde för att få en uppfattning om intresset för studier av internationella relationer och det underlag som finns för en forskarutbildning inom ämnesområdet. De uppgifter som inkommit har i vissa avseenden visat sig inte vara jämförbara bl. a. på grund av att institutionerna har något varierande kriterier för begreppet aktiv licentiant/doktorand. Kommittén har dock ansett det vara av intresse att i en översiktlig framställning redovisa den kvantitativa förekomsten av forskning inom området internationella relationer.

Inom internationell politik, som ju endast förekommer som självständigt ämne för licentiatexamen, är en doktors- och en licentiatavhandling under utarbetande. Båda dessa forskare är knutna till utrikespolitiska institutet. Inom den internationella rättens område finns sex doktorander i Stockholm och en i Lund.

I internationell ekonomi i Lund har fyra trebetygsuppsatser utarbetats. En doktorand och två licentiander är verksamma vid institutionen. I Stockholm, där internationell ekonomi inte är examensämne, är den doktorand och de två licentiander som forskar i ämnet knutna till institutet för internationell ekonomi. Vid de nationalekonomiska institutionerna kan en doktors- och tre licentiatavhandlingar räknas till området internationell ekonomi. Antalet trebetygsuppsatser i vilka internationella ekonomiska problem behandlas är 23.

Inom ramen för studier i statskunskap är internationell politik ett av tre studiealternativ. Totalt är tre doktors- och 26 licentiatavhandlingar under utarbetande. 26 trebetygsuppsatser har behandlats under läsåret.

I historia kan sex doktorsavhandlingar och 43 licentiatavhandlingar räknas till modern historia med inriktning på internationella frågor. Av dessa avhandlingar tillhör ca 30 forskningsprojektet »Sverige under andra världskriget». Cirka 50 trebetygsuppsatser i modern internationell historia har lagts fram på seminarier.

Den forskning som förekommer i sociologi som behandlar problem av relevans för internationella relationer är främst freds- och konfliktforskning och u-landssociologin. Denna typ av forskning förekommer främst vid universiteten i Göteborg, Lund och Uppsala. Den redovisas i det följande i samband med redogörelsen för verksamheten vid freds- och konfliktforskningsseminarierna.

3.3.3 Den tvärvetenskapliga verksamheten inom freds- och konfliktforskningen vid universiteten

Vid Göteborgs-, Lunds-, Stockholms- och Uppsala universitet har sedan några år seminarier eller arbetsgrupper för freds- och konfliktforskning varit verksamma. Dessa seminarier/arbetsgrupper är tvärvetenskapliga både i avseende på verksamhet och sammansättning. Deltagarna i seminarierna är på trebetygs-, licentiand-, och doktorandnivå. Verksamheten har bestått dels i diskussion av aktuell forskning dels genomgång av för freds- och konfliktforskning relevant metod och teoribildning. Arbetet i dessa seminarier har bedrivits i nära anslutning till motsvarande grupper i andra nordiska länder, varvid det norska fredsforskningsinstitutet har spelat och spelar en viktig initierande och vägledande roll.

Seminarierna har kommit till på studenternas eget initiativ och leds i regel av personer som själva håller på med sin forskarutbildning. Denna fredsforskning har inte några egna universitetsinstitutioner utan verksamheten är organiserad som fristående seminarier och studiegrupper, medan gruppmedlemmarna är knutna till etablerade institutioner. Relationerna till dessa och till universitetens centrala myndigheter har byggts ut efter hand.

Göteborgs freds- och konfliktstudiegrupp bildades våren 1967. Gruppen är knuten till sociologiska institutionen och det är huvudsakligen ämnena sociologi och matematik som är representerade. Gruppen har haft två föregångare dels ett beslutsteorikollokvium, som arbetade i flera år vid matematiska institutionen under professor Ganelius' ledning, dels en informell studiegrupp kring freds- och ickemilitär försvarspolitik. Studiegruppens forskning har hittills huvudsakligen varit inriktad på spelteori och spelexperiment med försökspersoner, men man planerar att gå vidare och studera det internationella samhället som system samt olika fredsmodeller. Gruppens forskning har fått finansiellt stöd från försvarets forskningsanstalt, vilket under läsåret 67/68 uppgick till 10 000 kronor.

Det äldsta och största av seminarierna är *seminariet för freds- och konfliktforskning i Lund*, som började sin verksamhet hösten 1965 med en serie spelexperiment.

Seminariet är tvärvetenskapligt och förestås av Arbetsgruppen för Freds- och Konfliktforskning vid Lunds universitet. Denna består av sex professorer tillsatta av konsistoriet för att samordna det tvärvetenskapliga arbetet. Seminariet är ett blandat licentiand- och trebetygsseminarium, de flesta deltagarna studerar sociologi, historia och psykologi, men det finns även företrädare för ämnena matematik, juridik, nationalekonomi och statskunskap. I anknytning till seminariet finns följande arbetsgrupper: två konfliktforskningsgrupper vid sociologiska institutionen, socialpsykologiska konfliktforskningsseminariet samt arbetsgruppen rörande gränskonflikter och gränsstabilitet vid den historiska institutionen. Sammanlagt ett sjuttiototal personer på trebetygs- licentiand- eller högre nivå har deltagit i sammanträdena: i genomsnitt har 10–15 personer deltagit i det tvärvetenskapliga seminariets sammanträden. Antalet licentiander och doktorander som arbetar på avhandlingar med anknytning till freds- och konfliktforskning är ca 15, medan antalet trebetygsstuderande som arbetar med forskningsuppgifter i anslutning till seminariet uppgår till ca 50.

Verksamheten finansierades budgetåret 68/69 genom dels ett anslag om 10 000 kronor från konsistoriet, dels ett anslag från utbildningsdepartementet på 30 000 kronor. Verksamheten vid det tvärvetenskapliga seminariet har bestått av diskussioner av pågående forskning och uppsatser eller avhandlingar, samt av genomgång av relevanta metoder och teorier t. ex. allmän konfliktteori, spelteorins relevans för freds- och konfliktforskning. Dessa senare typer av seminarier har oftast letts av forskare från utlandet. Flera av de projekt som är under utarbetande inom konfliktforskningsgrupperna bedrivs i internationellt samarbete bl. a. en studie av fredsrollen i Skandinavien och England, en studie av barns uppfattningar om krig, fred och konflikter. Det mest omfattande projektet är ett delprojekt i den internationella studien »The World in the year 2000», vilket har ett dussin medlemsnationer och leds av professor Galtung i Oslo.

Det socialpsykologiska konfliktforskningsseminariet i Lund har ca 20 deltagare på trebetygs- och licentiandnivå. Seminariedeltagarna har utfört ett antal serier experiment med olika slags spel av konflikttyp. Arbetsgruppen för freds- och konfliktforskning vid den historiska institutionen forskar i ett projekt som rör gränser och gränskonflikter. De vetenskapliga arbeten – trebetygsuppsatser, licentiatavhandlingar eller tidskriftsartiklar – som producerats inom ramen för de olika arbetsgrupperna under åren 1967–69 uppgår till ca 30.

Sektionen för freds forskning vid pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet har fungerat sedan vårterminen 1966. Verksamheten har varit inriktad på etablerande av ett vidare perspektiv i vilket psykologiska och pedagogiska forskningsinsatser kan ses. Kärnan i seminariegruppen har utgjorts av studerande vid pedagogiska institutionen, men företrädare för andra discipliner och för institutioner utanför universitetet har också deltagit. Antalet deltagare i seminariet har varit omkring 15. Verksamheten har bedrivits inom ramen för en extra forskarassistenttjänst från statens

råd för samhällsforskning som är avsedd för studier inom området freds- och konfliktforskning. En doktorsavhandling är under utarbetande och ett flertal trebetygsuppsatser har färdigställts inom detta seminarium.

Avdelningen för freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet har liksom seminariet i Lund sitt ursprung i studiecirklar som startades 1963 inom det Nordiska sommaruniversitetets ram. Seminarieverksamheten i Uppsala startades under vårterminen 1966 och har bedrivits i samarbete med Kursverksamheten.

Vårterminen 1969 fick fredsforkningsseminariet ställning av en självständig forskningsavdelning vid Uppsala universitet. Den är gemensam för de institutioner inom de samhällsvetenskapliga och humanistiska fakulteterna, vilka bedriver forskning av relevans för studiet av fred och konflikter. Avdelningens angelägenheter handhas av en särskild styrelse som sorterar under konsistoriet. I styrelsen ingår företrädare för universitetet, kursverksamheten vid Uppsala universitet och deltagarna. Av avdelningens ca 40 deltagare är hälften licentiander och doktorander och hälften trebetygsstuderande. De flesta deltagarna studerar sociologi och statskunskap men det finns även företrädare för ämnena matematik, psykologi, juridik och filosofi.

Tyngdpunkten i verksamheten har under det senaste året legat på uppsats och avhandlingsarbete inom olika projektorienterade arbetsgrupper. Tre sådana grupper har varit verksamma under läsåret 1968/69 och beräknas fortsätta under läsåret 1969/70. Arbetet i grupperna har behandlat följande områden, 1) det internationella systemets struktur (studier med tonvikt på ekonomiska, politiska och militära relationer mellan rika och fattiga länder), 2) icke-militära kampformer som metoder för försvar och social förändring (studier av det tjeckoslovakiska ockupationsmotståndet 1968, den franska revolten 1968, svenska strejker), 3) kyrkan och den sociala förändringen (studier av idéutvecklingen inom kyrkorna och av kyrkornas betydelse som social och politisk faktor). Utöver dessa tre grupper finns

även ett gemensamt seminarium för studium av teori och metod inom samhällsvetenskaperna. Verksamheten har finansierats genom anslag från försvarets forskningsanstalt om 25 000 kronor och för 68/69 från utbildningsdepartementet om 15 000 kronor. Närmare 20 uppsatser har färdigställts vid seminariet.

Gruppen *Unga filosofer* i Stockholm är inte en formell studiegrupp för freds- och konfliktforskning, men den arbetar i nära samarbete med freds- och konfliktforskningsseminarierna. Den är en partipolitisk obunden grupp som utifrån radikala värderingar vill analysera och sprida information om kriget i Vietnam och om väsentliga problem i de s. k. u-länderna. Centralt i arbetet är uppbyggandet av ett u-landsarkiv i Stockholm med litteratur om Vietnam och om vissa u-landsproblem. I anslutning till arkivet arbetar studiegrupper, som sysslar med u-landsproblem samt en universitetsgrupp. Den senare har som samlande tema gruppetik, inom ramen för detta behandlas frågeställningar när och på vilket sätt värderingar kommer in i skildring av samhällsproblem.

Verksamheten har lett till att några böcker, bl. a. Lamcos Liberia, och ett flertal artiklar publicerats. Unga filosofer ger även ut tidskrifterna Kommentar och Häften för kritiska studier.

3.3.4 Verksamhet vid forskningsinstitut

Institutet för internationell ekonomi som inrättades 1962 är ett självständigt forskningsinstitut inom Stockholms universitet, men skall tillika fungera som universitetsinstitution för internationell ekonomi. Verksamheten vid institutet leds av en styrelse som består av rektor vid Stockholms universitet, dekanus vid den juridiska och den samhällsvetenskapliga fakulteten samt samtliga professorer i nationalekonomi vid Stockholms universitet. Institutets dagliga verksamhet leds av en direktion. Institutet finansieras dels genom anslag från Stockholms universitets budget, dels genom ett speciellt anslag i statsbudgeten. Forskarna vid institutet

kommer från ett flertal länder. Institutets forskarstab är internationellt sammansatt. 15 forskare var under året knutna till institutet. Endast tre av dessa var fast anställda. Huvudregeln är att forskarna anställs för ett visst forskningsprojekt. Forskningen vid institutet omfattade verksamhetsåret 67/68 följande områden: orsaker till och effekter av balansstörningar i olika internationella varumarknader, Western Economic Warfare 1947–67, vissa teoretiska problem rörande utrikeshandelns utveckling, jordbrukets roll i utvecklingsplaneringen i de underutvecklade länderna, utrikeshandelns sammansättning och dess förändringar under utvecklingsprocessen i ett antal utvalda länder, utvecklingen av den internationella handelspolitiken efter kriget med särskild hänsyn till GATT.

Efter förslag från fredsforskningsutredningen upprättades 1966 ett internationellt fredsforskningsinstitut i Stockholm, *Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)*. Institutet är en stiftelse som förvaltar medel som ställts till förfogande av den svenska staten. Institutet leds av en styrelse vars ledamöter utses av Kungl. Maj:t. Styrelsens sammansättning är internationell och såväl den internationella fredsforskningsorganisationen IPRA som Pugwash-rörelsen är representerade. Institutets internationella karaktär säkerställs även genom stadgarnas bestämmelser att forskarna bör rekryteras från olika geografiska regioner och olika politiska och ekonomiska system. 1968, efter tre års förberedande arbete, var institutets verksamhet fullt utbyggd. Institutets budget uppgick 1968/69 till 1,65 milj. kr och för budgetåret 1969/70 har anvisats 2,55 milj. kr. 18 forskare var under verksamhetsåret 1968/69 verksamma på heltid vid institutet.

Forskningen vid institutet är inte i första hand teoretiskt eller sociologiskt inriktad. Man har i hittillsvarande arbetsskede sökt att koncentrera forskningen till problem rörande nedrustning och sådana frågor där resultaten av forskningen kan få en praktisk politisk betydelse. Forskningen har i betydande omfattning fått en naturvetenskaplig

inriktning. Bland pågående forskningsprojekt märks undersökningar rörande möjligheterna att med seismiska metoder kontrollera ett förbud mot underjordiska kärnvapenprov, undersökningar rörande kemisk och biologisk krigsföring, atomenergi och nedrustning, de folkrättsliga aspekterna på utnyttjande av mineral och andra rikedomar på den internationella havsbotten, kommunikationssatelliter och den internationella vapenhandeln.

Säkerhetspolitiska studier. De militära myndigheterna har sedan länge bedrivit säkerhetspolitiska studier i samband med försvarsutredningar. En mer systematisk bedriven säkerhetspolitisk forskning och studieverksamhet startades 1962 av försvarets forskningsanstalt (FOA). Denna verksamhet förlades till en nyinrättad *forskningsavdelning vid Utrikespolitiska institutet* och betalades med ett särskilt anslag över FOA:s budget. Verksamheten bedrevs under de första åren främst i form av studiegrupper som behandlade den strategiska debatten i USA, Västeuropa och Sovjet, strategiska doktriner inom NATO, konfliktfall i Norden, kärnladdningars betydelse för svensk säkerhetspolitik. Efter en försöksperiod på ca 5 år har forskningsavdelningen tagit upp mera långsiktiga projekt som rör faktorer i den internationella miljön av särskild betydelse för svensk säkerhetspolitik. Forskningen utföres dels som uppdragsforskning dels som fri forskning. Uppdragsforskningen skall omfatta teoretiska problem i samband med trolighetsbedömningar av framtida konfliktsituationer i Europa, risker för eskalation av konfliktsförlopp i Europa och faktorer som påverkar dessa risker, analys av vinster och kostnader vid ett angrepp mot Sverige och faktorer som påverkar dessa. Vidare bedriver institutet på uppdrag av Krigsmaktens miljöutredning mer kortsiktiga studier av betydelse för försvarsplaneringen. Den fria forskningen vid institutet omfattar en studie av de europeiska säkerhetsproblemen, en analys av internationella normsystem och staters sätt att motivera användningen av våld vid internationella konflikter, revisionismen inom de kommunistiska partier-

na, en studie över Finlands neutralitetspolitiska doktrin och en undersökning av de Gaulles Europapolitik. Forskningsavdelningen ger ut tidskriften *Strategisk Bulletin*, som är organ för fortlöpande säkerhetspolitisk information. Anslaget till forskningsavdelningen uppgår för budgetåret 1969/70 till ca 450 000 kr.

Inom FOA bedrivs även vissa säkerhetspolitiska studier i samband med svensk säsäkerhetspolitisk planering. Vidare förekommer vid FOA olika naturvetenskapliga forskningsprojekt med stark säkerhetspolitisk anknytning. Den största satsningen av detta slag är det »seismiska korset» i trakten av Hagfors i Värmland vars första etapp invigdes i slutet av maj 1969 och som kostat 2,5 milj. kr. Driftskostnaden beräknas till en halv milj. kr per år. Vid FOA har också gjorts utredningar för nedrustningsdelegationens räkning, bl. a. förslag till övervakningssystem för kontroll av ett fullständigt provstoppavtal.

3.4 Sammanfattning

De nya normalstudieplanerna för de filosofiska fakulteterna har infört internationella moment i en rad ämnen på samtliga betygsnivåer. I normalstudieplanerna framhålls det, att undervisning i de olika kursmomenten är beroende av tillgång på lärare. Det är därför inte helt givet att de internationella momenten kan behandlas vid samtliga institutioner, utan att man under ett uppbyggnadsskede får räkna med att några institutioner specialiserar sig på t. ex. freds- och konfliktforskning och u-lands-sociologi. Generellt kan man dock säga att möjligheterna att söka undervisning rörande internationella förhållanden ökat genom de nya studieplanerna. Den utbyggnad av undervisningen som sker äger rum inom de olika ämnena, och vad som fortfarande i viss mån saknas är förutsättningarna för att ge en samlad överblick över den internationella problematiken och sammanföra rönen från olika specialvetenskapers arbete för att belysa denna.

Forskning rörande internationella pro-

blem förekommer inom ett flertal akademiska ämnen. I den undersökning som kommittén gjort av svensk forskningsverksamhet med denna inriktning har dels vissa discipliner täckts som kan anses som centrala för ämnesområdet internationella relationer, dels arbeten inom andra ämnen beaktats där forskarna själva har karakteriserat sin verksamhet som klart inriktad på internationella relationer. Detta innebär t. ex. att forskning inom ämnen som socialantropologi eller etologi inte har inventerats.

Forskningsverksamheten har inte helt oväntat den största omfattningen vid de institutioner där avhandlingarna eller uppsatserna utarbetats inom ramen för ett större forskningsprojekt som t. ex. i ämnet historia i Stockholm eller vid de särskilda freds- och konfliktforskningsseminarierna. Större forskningsprojekt förekommer i huvudsak inom historia och sociologi. I huvudsak kan forskningen beskrivas som »enmansarbete». Det finns dock anledning att förmoda att den i fortsättningen kommer att i högre grad bedrivas i samarbete mellan flera forskare kring olika projekt. Så planeras t. ex. vid den statsvetenskapliga institutionen i Göteborg omfattande propagandaanalytiska studier avseende dels propaganda riktad till Sverige, dels propaganda mellan stormaktsblocken.

Forskningen vid universiteten har den största kvantitativa omfattningen inom ämnet historia. Det förklaras dels av att ämnet historia har det högsta antalet studerande på högstadienivå av de behandlade disciplinerna men hör också samman med den nyss berörda omständigheten att man inom historieämnet har kunnat satsa forskningsmedel på ett stort projekt.

Av kommitténs genomgång synes framgå att forskning vid universitetsinstitutionerna förts in på flertalet problemområden som kan sägas vara relevanta för internationell politik samt freds- och konfliktforskning. Mer systematiska försök att få till stånd en tvärvetenskapligt inriktad forskning förekommer främst inom ramen för freds- och konfliktforskningen. Denna har då anknytning främst till ämnena sociologi, stats-

kunskap, historia och pedagogik. Några naturvetenskapliga ämnen är inte företrädade inom freds- och konfliktforskningsseminarierna. Merparten av forskningen inom detta område bedrivs i form av trebetygsuppsatser och licentiatavhandlingar.

Förutom vid universitetsinstitutionerna pågår forskning vid några fristående institut. Så bedrivs forskning rörande freds- och konfliktforskningsproblem vid det 1966 inrättade internationella fredsforskningsinstitutet i Stockholm, SIPRI. Till skillnad mot arbetet vid freds- och konfliktforskningsseminarierna vid universiteten är verksamheten vid SIPRI i hög grad präglad av naturvetenskaplig forskning främst i samband med studier av nedrustningsproblematiken.

Den säkerhetspolitiska forskning som förekommer vid universiteten är också i huvudsak naturvetenskapligt inriktad och initierad genom uppdrag från försvarets forskningsanstalt. Den säkerhetspolitiska forskning som försvarets forskningsanstalt är ansvarig för bedrivs även vid Utrikespolitiska institutets forskningsavdelning.

Hur stora anslag som går till forskning inom området internationella relationer är svårt att exakt ange. Det största anslaget har SIPRI, som för budgetåret 68/69 haft 2,55 milj. kr. Utrikespolitiska institutets forskningsavdelning har för samma period haft ett anslag om ca 450 000 kr och Institutet för internationell ekonomi har för forskningsverksamheten vid institutet ett särskilt anslag om 671 000 kr. Freds- och konfliktforskningsseminarierna har för budgetåret 1968/69 haft totalt 80 000 kr.

Flera av licentianderna och doktorander har antingen tjänster vid universitetsinstitutionerna eller uppbär stipendier. Forskningsprojekten stöds till stor del dels med medel från Riksbanksfonden och statens råd för samhällsforskning. Som tidigare nämnts finansierar statens råd för samhällsforskning en extra forskningsassistenttjänst vid den pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet. Vidare har rådet under senare år inrättat en forskartjänst för studiet av internationell ekonomisk rätt. Bland de större forskningsprojekten

märks bl. a. den vid historiska institutionen i Stockholm, som behandlar Sverige under andra världskriget. Detta har fått anslag om totalt ca 2 miljoner för åren 1966–69 från Riksbanksfonden. Vidare studier rörande Détente in Europe, som fått anslag om 84 000 kr från Riksbanksfonden samt »Undersökning av svenskt u-hjälpstänkande» som erhållit 198 986 kr.

Ämnesområdet internationella relationer har under 60-talet i Sverige liksom i många andra länder tilldragit sig alltmer ökat intresse från såväl samhället som från forskarna och de studerandes sida. Denna utveckling återspeglar naturligtvis allmänhetens och samhällenas växande engagemang i alla slags strävanden för att lösa de stora internationella samlevnadsproblemen.

4 Utbildning och forskning i Danmark, Finland och Norge

4.1 Inledning

Undervisning och forskning i ämnen av betydelse för förståelsen av den internationella miljön, konflikter och övriga relationer mellan stater eller andra aktörer, förekommer i övriga nordiska länder liksom i Sverige både inom och utanför universitetsorganisationen och med utgångspunkt i en rad olika discipliner. I det följande redovisas emellertid vad undervisning beträffar bara de utbildningslinjer och studieinriktningar i Danmark, Finland och Norge vilkas syfte *uttryckligen* är att bland annat ge kunskaper och insikter i internationella frågor. Vad gäller forskning eftersträvas ingen redovisning av projekt eller problemområden utan tonvikten har lagts på institutionella och organisatoriska aspekter av betydelse för kommitténs förslag till åtgärder i Sverige: förekomst av centrala, samordnande organ; graden av administrativ integration i universitetsorganisationen; graden av ämnesmässig integration och slutligen den totala resursramen för verksamheten.

4.2 Undervisning

I Danmark finns sedan några år tillbaka en »skoleembedseksamen i samfundsfag», vilken enligt studieplanen främst syftar till att utbilda lärare för »samfundslinjen» i det danska gymnasiet. Skoleembedseksamen omfattar ett huvudämne och ett biämne. Bå-

de med hänsyn till faktisk studietid och till den kompetens examen ger är den närmast att jämföra med fil. lic.-examen i Sverige. Studiet av samfundsfag som huvudämne är uppdelat på två avdelningar som vardera beräknas ta två år. I 2:a avdelningen ingår, utom fördjupat studium av allmän och jämförande statskunskap, ämnena internationell politik och rättslig samhällsbeskrivning, undervisning i forskningsteknik, ett samhällsvetenskapligt seminarium, särskilt studium av ett politiskt ämnesområde och avhandlingsarbete. Avhandlingsämnet väljs inom ett av ämnena ekonomisk-social samhällsbeskrivning, allmän och jämförande statskunskap eller internationell politik.

Sammanlagt undervisas 10–12 timmar i veckan per termin i de olika ämnena som ingår i studiet. Undervisningen i internationell politik omfattar 4–6 veckotimmar under tre terminer.

Examen i *statskunskap* kan avläggas vid Aarhus universitet. Studiet uppdelas på två avdelningar, varav 1:a avdelningen beräknas 2½–3 år och 2:a avdelningen ytterligare 3½ år. I 2:a avdelningen läses Det politiska systemet, politisk teori- och idéhistoria, internationell organisation och politik, förvaltningslära och modern politisk historia. Vidare krävs deltagande i en kurs i samhällsvetenskaplig forskningsteknik och en avhandling. Avhandlingsämnet väljs inom ett av områdena Det politiska systemet, politisk teori- och idéhistoria, internationell

organisation och politik, förvaltningslära eller politisk sociologi.

Sammanlagt undervisas 16–20 timmar per vecka och termin under fyra terminer, undervisningen i internationell organisation och politik omfattar i genomsnitt fyra timmar per vecka under fyra terminer. Ämnesområdet anges vara det internationella politiska systemet och dess funktion, undervisningens ändamål en införing i statskunskapens analytiska metod använt på detta ämne.

I samband med att examen i samfundsfag infördes, inrättades i Köbenhavn en professur i internationell politik. I Aarhus svarar professorn i internationell politik för undervisningen i sitt ämne både i statskunskap och samfundsfag.

I Finland har man vid universitetet i Tammerfors för Cum laude i *statskunskap* (motsvarande 40 poäng) en tudelning av läskursen där första delen är gemensam medan man i andra delen kan specialisera sig antingen i statskunskap eller i internationell politik. På 60-poängsnivån kan hela läskursen och avhandlingsarbetet inriktas på internationell politik. Av litteraturanvisningarna framgår att internationell politik läses med utgångspunkt i statsvetenskaplig litteratur. Betyg i sociologi är emellertid obligatoriskt krav för avläggande av examen i statskunskap.

I Helsingfors har ämnet internationell politik inom ramen för statskunskapsstudiet en ställning närmast överensstämmande med förhållandena i Sverige i vad avser läskurs och undervisning. Både i Tammerfors och Helsingfors har emellertid professurer i internationell politik inrättats och tillsatts under senare år.

Vid universitetet i Tammerfors finns vidare en professur i internationell ekonomi. Ämnet läses inom ramen för nationalekonomi och specialiseringen sker på samma sätt som för internationell politik inom statskunskapens ram.

I Norge har läskursen för *statskunskap* »mellomfag» (motsvarande 40 poäng enligt det svenska systemet) vid universitetet i Oslo uppdelats på tre ämnesområden: offentlig politik och förvaltning, politiskt beteende

och internationell politik. Ingen specialisering förekommer på denna nivå, utan samtliga studerande läser alla tre ämnesområdena. Undervisningsvolymen fördelas också jämnt mellan de tre områdena. För *högre examina*, motsvarande svensk fil. lic-examen, finns möjlighet att koncentrera ca $\frac{2}{3}$ av läskursen och avhandlingsarbetet om internationell politik. Undervisningen omfattar två föreläsningsserier och två seminarier varje termin. Ämnesområdet internationell politik indelas i studieplanen på följande sätt:

Internationell teori och internationella system; staters interaktion, utrikespolitisk analys och jämförande utrikespolitik; internationella organisationer, integration, folkrätt, internationell ekonomi; konfliktstudier, nedrustning, rustningskontroll, säkerhetspolitik, alternativa försvarsformer; u-landsproblem; Norge och Norden.

Vid universitetet i Oslo finns en biträdande professor i internationell politik. Under läsåret 1968–69 avlade 18 personer högre examen i statskunskap, av dessa hade 7 en inriktning på internationell politik.

Vid universitetet i Oslo har vidare inrättats en professur i konflikt- och fredsforskning, vars innehavare utnämndes sommaren 1969.

4.3 Forskning

4.3.1 Samordnande organ för främjande av forskning inom området

Dansk Udenrigspolitisk Institut inrättades 1967 och har till uppgift att främja dansk forskning i internationell politik, inklusive konfliktforskning av relevans för internationell politik. Institutet har en vetenskaplig medarbetare som är styrelsens sekreterare. Institutet fungerar som ett forskningsråd eller fond för främjande av forskningen. Statsanslaget uppgick finansåret 1969/70 till 450 000 dkr. Enligt stadgan skall i institutets styrelse sitta företrädare för universitetens statsvetenskapliga institutioner, institutet för pressforskning och samtidshistoria vid Danmarks journalisthögskola, Det udenrigspolitiske Selskab och Selskabet for His-

torie og Samfundsøkonomi jämte representerer utpekede av Utrikesministeriet och universiteten.

Freds- och konfliktforskningsdelegationen i Finland inrättades 1966 och har till uppgift att finansiera forskning, leda och koordinera forskningsarbetet och framlägga förslag för statsmakterna om vidareutvecklingen av forskningsverksamheten. I delegationen sitter företrädare för olika universitetsdiscipliner, institutioner och myndigheter som är verksamma inom området. Delegationen har till sitt förfogande anslag för stipendier till forskare, 1970 föreslås anslaget bli 50 000 fmk. På initiativ av delegationen har regeringen föreslagit att ett institut för fredsforskning skall inrättas under år 1970. Medel har beräknats för en tjänst som institutsföreståndare samt för två vetenskapliga medarbetare vid institutet. Föreståndaren för institutet förutsättes ha vetenskaplig kompetens motsvarande kraven för professorskompetens.

Rådet for konflikt- og fredsforskning i Norge inrättades 1963. Det skall framlägga och fortlöpande revidera arbetsprogram för utbyggnaden av freds- och konfliktforskningen och avge utlåtande om de konkreta åtgärder och anslag som är nödvändiga för genomförandet av programmet. Rådet har som första åtgärd förordat ett permanent statsanslag till Institutt for fredsforskning (PRIO) och därefter uppbyggnad av en forskningsavdelning vid Norsk Utenrikspolitisk Institutt jämte statsanslag för administration av den humanistiska avdelningen vid Chr. Michelsens Institutt i Bergen. Rådet har varje år avgivit utlåtande över ansökningar om anslag ur den post på statsbudgeten som avser stöd till konflikt- och fredsforskning. Anslaget uppgick 1969 till 442 000 nkr. Huvuddelen av anslaget har varje år gått till verksamhet vid Institutt for fredsforskning (PRIO) och Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Vid sammansättningen av det norska rådet har man utom företrädare för olika universitetsdiscipliner även sökt få personer med bakgrund i praktisk utrikespolitisk verksamhet och i forskningsadministration.

Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, inklusive konflikt- och fredsforskning, inrättades av de nordiska ländernas regeringar 1966. Enligt den instruktion regeringarna fastställt för kommittén är dess uppgift att främja forskning i internationell politik, inklusive konflikt- och fredsforskning. Arbetsuppgifterna anges vara

- a) koordinering av forskningsverksamhet vid institutioner i de enskilda länderna, inklusive en arbetsfördelning beträffande en gemensam dokumentationsverksamhet,
- b) arrangemang av nordiska seminarier och konferenser,
- c) inbjudan av utländska forskare som gästföreläsare,
- d) främjande av nordisk publikationsverksamhet,
- e) andra nordiska samarbetsåtgärder på området. Kommittén skall härvid fortsätta att bearbeta frågan om den vidare utvecklingen av samarbetet.

Kommittén har beviljat bidrag för deltagande i större kurser och konferenser inom kommitténs arbetsområde, till mindre, specialiserade seminarier för diskussion av forskningsrapporter och arbetspapper eller planering och samordning av forskningsprojekt, till forskare för kortare vistelser vid institution i annat nordiskt land, till gästföreläsarbesök och till utländska forskares besök i Norden. Under 1969 har anslag beviljats även för deltagande i internationella konferenser och för genomförandet av forskningsprojekt både inom och utom Norden.

I kommittén ingår tre medlemmar från varje nordiskt land utom Island som har utpekats av ledamot. Enligt instruktionen skall medlemmarna väljas så att de företräder någon av disciplinerna statskunskap, internationell politik, samtidshistoria, ekonomi, sociologi, psykologi, antropologi eller ett annat relevant område, t. ex. i folkrätt eller geografi.

Kommittén har en heltidsanställd sekreterare. Statsanslaget för 1969 uppgick till 245 000 skr.

4.3.2 Forskningsverksamhet och institutionella förhållanden

I enlighet med den tidigare angivna målsättningen redovisas i det följande dels forskningsverksamheten vid de universitetsinstitutioner där utbildningslinjer med särskild inriktning på internationell politik förekommer, dels forskning vid sådana institutioner *utanför* universitetsorganisationen som medverkar i utbildningen av forskare genom att ställa lärarkrafter till förfogande, bedriva seminarieverksamhet och låta examensarbeten utföras inom ramen för pågående projekt.

Vid *universitetsinstitutionerna* har forskningsverksamheten i *Danmark* omfattat dansk utrikes- och försvarspolitik under mellankrigstiden, attityder till internationella frågor hos allmänna opinionen, stormakternas agerande i relation till Skandinavien under 1930-talet samt nedrustningsproblem och nedrustningsförhandlingar under efterkrigstiden. I *Finland* har ävenledes olika aspekter av Finlands och övriga nordiska länders säkerhets- och utrikespolitik under mellan- och efterkrigstiden uppmärksamats jämte frågor om regionalt samarbete och integration. Forskningsverksamheten i *Norge* har omfattat norska attityder till nordisk och europeisk integration, aspekter av norsk säkerhetspolitik 1948–49 och slutligen beslutsprocessen i utrikespolitiska frågor.

Vad gäller institutioner *utanför* universitetsorganisationen finns i alla tre länderna *utrikespolitiska institut* eller motsvarande, vilka har upprättats med det primära syftet att bedriva kvalificerad utrikespolitisk informationsverksamhet. Med utgångspunkt från detta har man så igångsatt studier och forskning i säkerhetspolitiska och utrikespolitiska frågor. De ekonomiska resurser som stått till förfogande både för informationsarbete och studier och forskning har i Danmark och Finland varit mycket blygsamma. Norsk Utenrikspolitisk Institutt har däremot från starten haft statsanslag för sin informationsverksamhet och inom ramen för dessa även kunnat igångsätta forsk-

ningsprojekt. En utvidgning av forskningsverksamheten har sedan möjliggjorts genom anslag från Norges allmenlivenskapelige forskningsråd, Rådet for konflikt- och fredsforskning och andra källor. 1969 hade institutet 10 medarbetare som i huvudsak var sysselsatta med forskningsprojekt. Institutets direktör är professor i historia vid universitetet och flera av institutets medarbetare har engagerats i undervisning, handledning och examination vid statsvetenskapliga institutionen i Oslo. Bland forskningsprojekt vid institutet må nämnas en studie av de nordiska ländernas säkerhetspolitik – nordisk balans, attityder och uppfattningar hos vissa europeiska regeringar beträffande politisk och ekonomisk integration efter andra världskriget, afrikanska attityder till internationella frågor samt stormakterna och konflikten i Mellersta Östern.

Även *freds- och konfliktforskningen* har den institutionellt starkaste ställningen i Norge. Institutt for fredsforskning (PRIO) är ett självständigt forskningsinstitut, vars verksamhet uteslutande finansieras genom anslag från forskningsråd och motsvarande källor. Institutet hade 1969 15 vetenskapliga medarbetare. Institutet har anslag för utländska forskare och stipendiater samt ett antal stipendier för studenter både från Norge och övriga nordiska länder, de senare beviljade av nordiska samarbetskommittén. Flertalet medarbetare har rekryterats till institutet genom att som studenter utföra sina examensarbeten inom ramen för pågående projekt vid institutet. Institutets direktör är professor i konflikt- och fredsforskning vid universitetet i Oslo. En av institutets medarbetare har full tjänst vid sociologiska institutionen i Oslo och flera har engagerats i undervisning, handledning och examination vid olika universitetsinstitutioner. Den regelbundna seminarie- och föreläsningsverksamheten och projektdiskussionerna vid institutet fungerar i praktiken som led i forskningsledning och -utbildning för studeranden vid universitetet. Forskningsverksamheten vid PRIO har sedan starten bedrivits inom ramen för 25 olika pro-

gram och omfattade 1969 bland annat ett flertal projekt rörande världssamhällets struktur, vidare studier av militärens roll i politiken, uppfattningar om världen år 2000 fredskårsmedlemmars erfarenheter, förhållandet mellan en internationell organisation och dess medlemsstater samt flera projekt om utrikespolitiska attityder och beslutsprocesser.

Institut for freds- og konfliktforskning i København är även det ett självständigt forskningsinstitut som numera har ett statsanslag för driftsutgifter. I övrigt finansieras verksamheten genom anslag från forskningsråd o. dyl. Tre av institutets sex danska vetenskapliga medarbetare har doktorandstipendier från universitetet i København, ytterligare två har utfört examensarbeten som projekt vid institutet. Med anslag från nordiska samarbetskommittén har forskare från Finland, Storbritannien och Sverige i perioder kunnat förlägga sin verksamhet till institutet. De av institutets medarbetare som har stipendium från universitetet har viss undervisningsskyldighet. Vid institutet pågår bland annat en undersökning om etnisk konflikt i Nordirland och Belgien, en studie av internationella domstolens verksamhet och ett projekt om utrikespolitiska beslutsprocesser i parlamentariska församlingar.

4.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan konstateras att professurer eller biträdande professurer i internationell politik finns vid universiteten i København, Aarhus, Helsingfors, Tammerfors och Oslo. Oslo har vidare en professur i konflikt- och fredsforskning och Tammerfors en i internationell ekonomi. Vid de institutioner där professorerna är verksamma finns vidare en eller flera andra undervisnings- eller forskartjänster med samma inriktning.

I samtliga tre länder finns samordnande organ för främjande av forskning inom området. Genom dessa organ fördelas särskilda statsanslag som ställts till förfogande för forskning på området. I Dan-

mark och Norge uppgick dessa anslag 1969 till ca 450 000 kr i respektive valutor, i Finland är det motsvarande beloppet för år 1970 50 000 fmk vartill kommer anslaget till det institut för fredsforskning som skall inrättas.

Främst i Norge förekommer samverkan mellan universitet och fristående forskningsinstitut beträffande både grundutbildning och forskarutbildning genom att lärarkrafter ställs till förfogande för undervisning och handledning och möjligheter ges för utförande av examensarbeten inom ramen för institutens verksamhet.

5 Utbildning och forskning i internationella relationer i andra länder

5.1 Syftet med en internationell översikt

Syftet med den av kommittén föreslagna undersökningen har varit att få belyst den internationella situationen på sådana områden, där kommittén funnit problem och där ett studium av förhållandena utomlands kan vara till hjälp för att finna en lösning. Men hänsyn till utredningens uppdrag har följande frågeställningar bedömts som intressanta: i vilken utsträckning förekommer internationella relationer som självständigt ämne företrätt av professor, på vilken nivå i den akademiska utbildningen förekommer internationella relationer, hur är studierna i internationella relationer utformade där ämnet förekommer som självständigt examensämne utöver den internationella inriktning i en rad ämnen som införts tidigare. Beträffande forskningen har kommittén varit intresserad av forskningens organisation, om den bedrivs vid universitetsinstitutioner eller vid fristående forskningsinstitut, vilken omfattning och inriktning den kan sägas ha. Undersökningen omfattar Förenta staterna och några europeiska länder, Storbritannien, Frankrike, Holland, Jugoslavien samt Institut universitaire de hautes études internationales i Genève. I Förenta staterna, Storbritannien och Frankrike har forskning och utbildning förekommit under en längre tid, Holland och Jugoslavien har bedömts som intressanta då dessa länders universi-

tetsväsende i vissa avseenden kan sägas vara jämförbart med Sveriges. Institut universitaire de hautes études internationales är ett av de få försök som gjorts i Europa att få till stånd en undervisning som direkt syftar till att utbilda specialister på internationella frågor, blivande internationella tjänstemän och diplomater. Det bör påpekas att kommittén som sådan inte företagit några studieresor utomlands. Under utredningsarbetet har enskilda ledamöter av kommittén haft tillfälle att studera förhållandena i andra länder. Den följande framställningen bygger till stor del på uppgifter som kommittén erhållit genom direkta förfrågningar till respektive institutioner.

5.2 Undervisning vid universiteten

5.2.1 Akademisk undervisning i vissa europeiska länder

Organisatorisk uppbyggnad

Inom ämnesområdet internationella relationer finns i samtliga de länder som undersökningen omfattar professurer. I Storbritannien förekommer International Relations/International Politics som självständigt ämne företrätt av professor eller lekturer vid ett flertal universitet bl. a. Aberdeen, Cambridge, Oxford, London, Edinburgh, Sussex, Leeds och Wales. I några få fall har professuren/lectureship inrättats kort ef-

ter första världskriget men flertalet har kommit till efter andra världskriget.

I Frankrike finns vid Sorbonne-universitet professorer i internationella ekonomiska relationer, internationella institutioner och samtidshistoria. Vidare finns det två fristående institutioner, med såväl ett forsknings- som ett utbildningsprogram, Institut d'études politiques de l'université de Paris och Ecole des hautes études internationales. Vid övriga universitet ges undervisning inom ämnesområdet i ett flertal olika akademiska ämnen främst internationell rätt, modern historia, nationalekonomi. Vid de flesta universiteten finns vidare särskilda universitetsinstitut för politiska studier, Institut d'études politiques vid vilka kurser i internationella frågor ges. Dessa institut kan vara specialinriktade på ett visst problemområde, t. ex. i Strasbourg och Nancy på Europa-frågor och integrationsproblem.

I Holland är International Relations representerat vid universiteten i Groningen, Leyden och Utrecht. Vid universitetet i Nijmegen finns en professur i internationella organisationer. Vid de två universiteten i Jugoslavien där International Relations finns som självständig disciplin är ämnet förenat med internationell rätt.

Undervisningens uppläggning

Studiernas uppläggning och innehåll är skiftande och beror i hög grad på ämnesinnehavarens intresseinriktning. Detta framgår av de förfrågningar som kommittén riktat till företrädare för ämnena i de olika länderna. I det följande ges en redogörelse för utbildningens uppläggning i de länder där utformningen av studierna i International Relations såväl innehållsmässigt som organisatoriskt kan tänkas vara av intresse när det gäller utformningen av en utbildningsverksamhet på detta område i Sverige.

Ämnets ställning inom det brittiska examenssystemet varierar mellan universiteten. Möjlighet att studera International Relations/International Politics som huvudämne i grundexamennivå, Bachelor of Art (B.A.)-examen finns endast vid ett par av universiteten, London, Leeds och Sussex, vid

de övriga ingår ämnet som ett bland flera valfria ämnen vid sidan om huvudämnena historia, statskunskap (politics) eller nationalekonomi. För högre akademisk examen, Master of Art (M.A.)-examen och doktorsgraden, finns det vid samtliga universitet, där ämnet är inrättat möjlighet till specialisering. Undervisningens omfattning och innehåll varierar väsentligt mellan universiteten. I flesta fall har den en nära anknytning till historia, statskunskap, nationalekonomi eller sociologi.

Undervisning i International Relations har pågått längst vid London School of Economics och vid King's College vid University of London. Det kan därför vara av intresse att redogöra närmare för undervisningens uppläggning och utformning där. Uppläggningsen av studierna till Bachelor of Science (Econ.) (B.Sc.) syftar till att ge en bred men sammanhållen utbildning i samhällsvetenskaperna (social studies). Studierna är uppdelade på två avdelningar. I den första avdelningen, som omfattar två års studier, är flertalet ämnen obligatoriska. Den obligatoriska avdelningen omfattar nationalekonomi, det brittiska statsskicket samt historia, där studerande kan välja mellan ekonomisk och politisk historia. Det tredje årets studier kan koncentreras på ett av 16 huvudämnen av vilka International Relations är ett. Kursplanen för detta ämne omfattar ytterligare studier i nationalekonomi, politisk idéhistoria, historia, internationell politik, utrikespolitisk analys, internationella institutioner, samt endera av följande områden:

teoribildning inom internationell politik, internationella ekonomiska relationer, strategiska studier, internationell rätt, internationell historia, ett modernt främmande språk. Fortsatta studier efter B.Sc. kan syfta till endera Diploma, M. A. eller Doctor of Philosophy (Ph. D.) i International Relations.

För att bli antagen som studerande på »post-graduate» nivå fordras avlagd grundexamen med »first or good second class honours» i något av de samhällsvetenskapliga ämnena eller humaniora. I undantagsfall kan

studenter med betyg från naturvetenskapliga ämnen få tillträde om deras studier på »under-graduate» nivå är relevanta för deras fortsatta vetenskapliga arbete t. ex. i strategiska studier.

För Master-examen måste studerande följa en föreskriven studiekurs under ett studieår samt redovisa kunskaper i en skriftlig examen. De ämnesområden mellan vilka studerande kan välja är internationell politik, staters utrikespolitik, internationella organisationer, europeiska institutioner, teorbildning inom internationell politik, strategiska studier samt internationell politik med speciell inriktning på en region. Inom varje område finns vissa obligatoriska kurser samt ett valfritt område. Fordringarna för Master of Philosophy liksom Ph.D. består av en godkänd avhandling. International Relations utgör vid London School of Economics ett självständigt Department. I den grupp av lärare som ingår i detta Department och omhänderhar undervisningen finns flera akademiska läroämnen företrädda främst historia, statskunskap och nationalekonomi men även sociologi.

Vid University of London, King's College, finns ett »Department of War Studies». Detta samarbetar nära med Department of International Relations vid London School of Economics samt med Institute for Strategic Studies. Undervisningen syftar till avläggande av endera akademiskt diplom efter ett års studier. M.A., som tar ett till två år, M.Phil. och Ph.D. vilka båda examina avläggs efter två respektive tre års studier.

Uppläggningsen av studierna och metoderna för att studera International Relations kan i huvudsak sägas vara statsvetenskapligt-historiskt inriktat. Det är även det område som gavs i den UNESCO-undersökning rörande undervisning i International Relations i Storbritannien som gjordes 1954. En närmare anknytning främst till sociologi och nationalekonomi har dock kommit till stånd och utvecklingen kan sägas gå i riktning mot att en ökad tyngdpunkt lägges vid metodiska och teoretiska problem.

Vid universiteten i Belgrad och Zagreb samt vid Ljubljana »Higher school of po-

litical science» ingår International Relations som en del av undervisningen i political science på undergraduate-nivå. Studierna är integrerade. Studietiden är fyra år. Kurserna omfattar kurs i det jugoslaviska statsskicket, jämförande statskunskap, sociologi, politisk idéhistoria, nationalekonomi, statistik, socialpsykologi, metod- och teorbildning inom samhällsvetenskaperna samt modern historia och internationell politik, internationella organisationer, samt internationell rätt. Vid universitetet i Belgrad finns det möjlighet att under de sista två studieåren läsa en kurs speciellt inriktad på internationellt politiska problem. I denna kurs ingår ämnena internationell rätt, internationella organisationer och ekonomisk geografi. Vid samma universitet har också under hösten 1967 undervisning för graduate-students i International Relations påbörjats. Denna undervisning organiseras gemensamt av universitetet och Institute for International Politics and Economics. Undervisningen som leder fram till M.A. examen, omfattar fyra terminer. Följande tre ämnen är obligatoriska:

den vetenskapliga forskningens metodik, jämförande politiska system samt de internationella relationernas historia.

Institut universitaire de hautes études internationales i Genève, inrättad 1927 för att främja forskning och utbildning i internationella problem, är en självständig institution. Den drivs med anslag bl. a. från den schweiziska staten, kantonen Genève samt Rockefeller och Ford foundations. Den samarbetar nära med universitetet och med Carnegie-stiftelsens europeiska forskningsinstitut i Genève.

Institutet ser som sin främsta uppgift att bedriva forskning. Undervisningen är därför i första hand inriktad på forskarutbildning, antingen en lägre forskarexamen – Diploma – eller Doctorat ès sciences politiques. I samarbete med universitetet i Genève ger dock institutet undervisning som leder fram till en akademisk grundexamen, licence ès sciences politiques (études internationales).

Inträdesfordringarna till institutet är avlagd akademisk grundexamen i vilken ingår något av ämnena statskunskap, poli-

tical science, nationalekonomi, juridik eller modern historia. Fordringarna för Doctorat ès sciences politiques är att aktivt ha följt undervisningen vid institutet under minst två terminer, avlagd muntlig tentamen i tre av följande ämnesområden: internationell rätt med internationell privaträtt, internationell ekonomi, internationell politik och historia, internationella organisationer och internationella institutioner, samt en godkänd avhandling, som tryckes och ventileras offentligt.

5.2.2 Akademisk undervisning i Förenta Staterna

Undervisning i International Relations såväl för akademisk grundexamen som för högre akademisk examen förekommer vid det stora flertalet amerikanska universitet och colleges. Ämnet introducerades vid universiteten efter det första världskriget men det stora intresset för det kom efter det andra världskriget och sammanhänge med den ledande roll som Förenta staterna kommit att få i världspolitiken.

Den översikt som ges i det följande bygger på uppgifter från några av de ledande universiteten och några på internationella relationer specialiserade »skolor». Undersökningen är vidare begränsad till »post-graduate» stadiet då det bedömts som relevant för kommitténs förslag.

Den högre akademiska utbildningen skall tillgodose två skilda studiegrupper dels de som inom en begränsad studietid vill avlägga en högre examen som kvalificerar för statlig främst diplomatisk tjänst – eller tjänst inom det privata näringslivet, dels de som siktar på en framtid inom det högre utbildningsväsendet eller på forskningstjänster. I universitetens organisation tillhör International Relations i de flesta fall Department of Political Science/Government. Men ämnet har vid samtliga de universitet undersökningen omfattar minst en professor som är ansvarig för studiernas uppläggning.

Vid några universitet finns det möjligheter att avlägga en Master-examen eller

Ph.D. i International Relations men som regel avläggs examen inom ämnet Government/Political Science med specialisering på International Relations. Detta är t. ex. förhållandet vid University of Michigan, University of Chicago och Yale där det finns ett »special doctoral program in International Relations». Cirka 300 amerikanska universitet och colleges har speciella Departments of Political Science eller International Relations. Men mer seriös forskning i ämnet bedrivs uppskattningsvis vid fyrtio eller femtio av dessa.

Inträdeskraven till »post-graduate» studier är relativt lika. En B.A.-examen med goda vitsord är överallt ett krav samt goda kunskaper i ett främmande språk. Specialisering i grundexamen på International Relations är inte ett formellt krav men sådan specialisering tycks vara vanligt förekommande. Vid Massachusetts Institute of Technology godtas förutom Major i Social Sciences även B.A. med naturvetenskaplig eller teknisk inriktning. Ofta förekommer som villkor för tillträde till doktorandstudier grundläggande kunskaper i matematik och någon kurs inom B.A. studierna i statistik. Vid uppläggningsstudier söker man undvika en alltför långt gående specialisering. »Post-graduate» studenter bör ha en allmän överblick av hela ämnet.

En mer målinriktad utbildning ges bl. a. av School of International Affairs vid Columbia University. School of Advanced International Studies vid Johns Hopkins University och School of International Service vid the American University i Washington. Dessa »skolor» ger en grundlig utbildning för ett begränsat antal studenter som ämnar söka tjänst med internationell inriktning inom den statliga förvaltningen, näringslivet, icke-statliga organisationer, internationella organisationer, tidningsvärlden eller undervisningsväsendet. Det finns här speciella utbildningslinjer t. ex. för diplomatisk tjänst, för de som vill bli lärare, jurister, missionärer eller som siktar på internationell affärsverksamhet. Studierna vid School of International Affairs vid Co-

lumbia University syftar till en Master of International Affairs. I undervisningen har man sökt att föra samman moment från en rad ämnen, man söker m. a. o. att skapa ett specialämne (international affairs) på lågstadiet. Vid Johns Hopkins School of Advanced International Studies lägges tonvikten vid högre studier och vid interdisciplinära aspekter.

Till samtliga universitet är knutna speciella forskningsinstitut Centers for International Studies, Institut for War and Peace Studies vid Columbia University, Institute for Conflict Resolution vid University of Michigan samt Regional Institutes. Dessa institut är i första hand forskningsinstitutioner. Det är dock vanligt att forskare vid institutionerna ger seminarier för studerande vid universiteten och att studerande på »post-graduate» nivå bereds tillfälle att forska vid instituten.

Uppläggningsen av de högre akademiska studierna i Förenta staterna karakteriseras å ena sidan av krav på aktivt deltagande i en rad kurser och seminarier, stora läskurser med skriftliga tentamina och mycket intensiv handledning av studierna, å andra sidan av en mycket stor frihet att välja mellan olika kurser. De ämnen som regelmässigt ingår i fordringarna för examen i International Relations är internationell politik, diplomatisk historia, internationell rätt, internationella organisationer och internationell ekonomi. Dessutom förekommer ofta en koncentration av studierna på ett land eller en speciell region. Förutom dessa huvudämnen har det blivit allt vanligare att International Relations-studerande som andra ämne tar sociologi, socialpsykologi, psykologi, antropologi, geografi. Vid de universitet eller institutioner där professorerna i International Relations är speciellt intresserade av att utveckla metoder och teorier krävs kunskaper i statistik och matematik.

5.3 Forskning

Som redan påpekats har forskning rörande internationella frågor i växande utsträck-

ning kommit att bedrivas efter andra världskriget. De institut eller institutioner vid vilka en dylik forskning bedrivs eller som understödjer dylik forskning kan indelas i fyra olika grupper

1. internationella forskningsinstitut eller organisationer,

2. nationella institut som har till huvuduppgift att främja utrikespolitisk forskning och information,

3. rena forskningsinstitut av vilka de flesta tillhör en universitetsorganisation men några är privata stiftelser,

4. till regeringsmakten anknutna institut.

I den följande framställningen redovisas den nationellt bedrivna forskningen.

5.3.1 Forskningsinstitutioner i vissa europeiska länder

Av de fristående instituten är Royal Institute of International Affairs som inrättades 1920 det äldsta. Det har också tjänat som förebild för de flesta privata institutioner för utrikespolitisk forskning och information i Västeuropa och Förenta staterna. Syftet med verksamheten är att främja forskning i internationell politik, nationalekonomi och juridik, att följa utvecklingen av litteratur och forskning på dessa områden, samt att införskaffa och förmedla information om internationella frågor. Verksamheten finansieras genom medlemsavgifter, inkomster från institutets publikationer och donationer. Olika forskningsprojekt finansieras genom stora understöd från Rockefeller och Ford foundations samt från Carnegie Endowment for International Peace.

The Institute for Strategic Studies, London, är en relativt ung institution. Den grundades 1958 med syfte att främja studiet av, diskussioner om och utbyte av upplysningar om moderna och nukleära vapens och krigföringssätts inflytande på försvar, strategi, avrustning och internationell politik. Institutet är en privat institution som finansieras med bidrag från privata näringslivet, medlemsavgifter och anslag från nationella forskningsfonder och de sto-

ra amerikanska stiftelserna. Budgeten omfattade 1964 74 000 pund. Institutet hade vid samma tidpunkt 7 heltidsanställda forskare inräknat föreståndaren, 2 assistenter samt kanslipersonal. Huvudsakliga forskningsområden var: säkerhetspolitik och nedrustning. Förutom forskning organiserar institutet konferenser och seminarier.

Vid universiteten har man under de senaste åren börjat upprätta Centers of International Studies. Syftet är att få till stånd ett närmare samarbete mellan de ämnen inom vilka forskning rörande internationella problem bedrivs och att intensifiera den forskning som förekommer. Vid Oxford University inrättades 1967 ett dylikt Center i vilket ingår representanter för de juridiska, historiska och ekonomiska fakulteterna. Den forskning som bedrivs vid universiteten är till största delen historisk, statsvetenskaplig eller nationalekonomiskt inriktad. Det tycks bland akademiska lärare finnas en viss misstro mot freds- och konfliktforskning samt säkerhetspolitiska studier i synnerhet emot den utformning som denna typ av forskning f. n. har i Förenta staterna. Under 1960-talet har det dock bildats Centers for Peace Research vid flera universitet. Dessa Centers är tvärvetenskapligt sammansatta, främst är det sociologi, statskunskap och historia som finns företrädade bland de forskare som är knutna till dessa Centers. Verksamheten består av viss undervisning och forskning.

Centre d'études de politique étrangère i Paris har en verksamhet som i stort motsvarar Royal Institute of International Affairs. Institutets huvudsakliga uppgift är att sörja för en allmän upplysningsverksamhet i utrikespolitiska frågor. Därjämte förekommer forskning inom den internationella politikens område bedriven i anslutning till de studiegrupper som är knutna till institutet. Universitetsforskningen vid forskningsinstitut knutna till universiteten, Centre d'études des relations internationales. Vid dessa »centres» som förekommer vid ett flertal universitet förekommer även viss undervisning. Freds- och konfliktforskning har ännu inte fått någon större omfattning, hu-

vudparten av den forskning som bedrivs inom detta område sker vid ett självständigt forskningsinstitut, Institut français de pole-mologie.

Det holländska utrikespolitiska institutet sysslar i huvudsak med upplysning beträffande aktuella internationella frågor. Forskning rörande internationella problem förekommer i Holland huvudsakligen vid universitetsinstitutioner.

Tre universitetsinstitutioner är specialiserade på freds- och konfliktforskning. Det största av dessa är Polemologisch Institut i Groningen till vilket ca 15 forskare är knutna.

Institutet för internationell politik och ekonomi i Belgrad är en självständig forskningsinstitution, vilken liksom Royal Institute for International Affairs bedriver forskning och förmedlar upplysning om internationella problem. Institutet finansieras till största delen genom statsbidrag. De ämnesområden som finns representerade i forskarstaben är demografi, nationalekonomi, geografi, historia, internationell rätt, internationella relationer, statskunskap, socialpsykologi och sociologi.

5.3.2 Forskningsinstitutioner i Förenta Staterna

De största och mest inflytelserika av de privata stiftelserna och institutionerna, som sysslar med forskning och allmän information i internationella frågor i Förenta staterna är the Council on Foreign Relations, the Brookings Institution och Carnegie Endowment for International Peace.

Council on Foreign Relations har enligt sina stadgar tre huvuduppgifter; att studera internationella frågor för att grundligt belysa och om möjligt få fram nya aspekter på de utrikespolitiska problem som Förenta staterna måste ta ställning till, genom möten och studiegrupper bidra till en ökad förståelse bland medlemmarna för de problem den amerikanska utrikespolitiken möter, att genom olika publikationer allmänt öka förståelsen och intresset för utrikespolitiska frågor. Forskningsverksamheten vid in-

stitutet tillgår i allmänhet så att en studiegrupp tillsättes för att hjälpa till att förbereda och utarbeta en bok eller en rapport. Sedan får en forskare i uppdrag att skriva boken eller rapporten och anställs i allmänhet på heltid under en eller ett par år vid Council on Foreign Relations.

Förutom böcker och mindre skrifter ger Council on Foreign Relations ut tidskriften Foreign Affairs.

The Brookings Institution är en »non-profit corporation» med uppgift att främja och själv bedriva forskning, upplysning och utbildning inom nationalekonomi, statlig administration och de politiska och sociala vetenskaperna i allmänhet. Institutet har en budget på ca 2 miljoner dollar. Inkomsterna kommer från anslag från fonder, donationer och intäkter från den kontraktsforskning som institutet åtager sig. Institutet har 85 forskare anställda. Den på internationella problem inriktade forskningen har under de senaste åren i en rad studier behandlat aspekter på Förenta staternas utrikespolitik, Förenta Nationerna, u-hjälpsproblematiken och politiska, sociala, ekonomiska och kulturella förhållanden i u-länderna.

Carnegie Endowment for International Peace instiftades 1910 för att söka finna möjliga vägar att åstadkomma fred. Genom denna stiftelse utdelas stora anslag till olika forskningsprojekt. Det förekommer även att forskare är direkt knutna till Carnegie Endowment.

Bland de forskare som är direkt anställda finns företrädare för bl. a. nationalekonomi, historia, internationell rätt, International Relations, statskunskap. Förutom forskning bedriver Carnegie Endowment upplysningsverksamhet genom seminarier både på akademisk nivå och för statliga institutioner. Vidare ger man ut tidskriften International Conciliation.

Ett fristående forskningsinstitut som bedriver forskning rörande olika aspekter på internationell och nationell säkerhet, rustning, nedrustning och strategi är Rand Corporation. Detta grundades 1948 som ett kontraktsforskningsinstitut för det amerikan-

ska flygvapnet. Numera uppgår anslagen från flygvapnet till ca 15 miljoner dollar av en årsbudget om totalt 23 miljoner. Av forskningsprojekten är $\frac{1}{3}$ direkt uppdragsforskning. Tyngdpunkten i forskningsprogrammen ligger på naturvetenskaplig forskning. Verksamheten vid Rand rörande internationellt-politiska problem har varit av stor betydelse för utveckling av teoribildningen på detta område.

Ett rent statligt forskningsinstitut är Arms Control and Disarmament Agency i Washington, som är ansvarig för den amerikanska regeringens politik i nedrustningsfrågor. Institutet bedriver både egen forskning och lägger ut forskning på kontrakt.

Flertalet forskningsinstitut vid universitetet har kommit till på 1950-talet. Den följande redogörelsen för institutens verksamhet bygger på uppgifter från 10 institut knutna till de ledande universiteten. Forskningsinstitutet varierar väsentligt i storlek från t. ex. Center for International Affairs vid Harvard till vilket 28 forskare är knutna eller Center for International Studies vid Massachusetts Institute of Technology som har 35 heltidsanställda forskare till Center for the Study of American Foreign and Military policy vid University of Chicago som har 2 heltids och 2 halvtidsanställda forskare. De två stora instituten har också en budget som omfattar över en halv miljon dollar medan forskningsinstitutet i Chicago har en budget om 25 000 dollar. Institutet finansieras till största delen genom anslag från »national foundations». Dessa anslag uppgår i flesta fall till över hälften av institutens budget medan anslag från staten och moderuniversitetet håller sig mellan 20–30 % av budgeten.

Ett av syftena med upprättande av dessa institut har varit att underlätta ett samarbete mellan olika universitetsämnen och få till stånd en tvärvetenskaplig forskning. Statskunskap, sociologi och International Relations är representerade vid samtliga institut. Till flertalet institut är någon företrädare för historia, internationell rätt, socialpsykologi och militärvetenskap knuten.

Nationalekonomi och statistik är mindre ofta representerade och det hör till undantagen att antropologi, geografi, matematik, demografi eller psykologi har någon företrädare bland forskarstaben.

Forskningens inriktning varierar mellan instituten. Bland de problem som det stora flertalet av instituten uppger sig syssla med är:

»General Conflict Theory, Balance of power, Public opinion on foreign affairs, Diplomacy, Arms control, General military strategy, the Decision-making process in foreign relations, the Role of elites in foreign policy decisions». Endast undantagsvis studeras problem som »Technology and international relations, Geographic factors in international relations, Economic consequences of disarmament, Economic models of conflict, Simulations of international conflict, Effects of economic pressures on international relations».

Det bör påpekas att vid sidan om dessa forskningsinstitut för internationella problem finns vid de här behandlade universiteterna s. k. regional institutes. Forskningen vid dessa regional institutes är antingen koncentrerad till ett land oftast Sovjetunionen eller behandlar ett område t. ex. Latinamerika eller Sydostasien. Även dessa är i första hand forskningsinstitutioner, men forskare vid instituten undervisar i viss utsträckning på »post-graduate» nivå.

5.4 Sammanfattning

International Relations som självständigt akademiskt ämne företrätt av professor förekommer främst i Förenta staterna och Storbritannien. I båda dessa länder har ämnet förekommit sedan 1920-talet även om de flesta professurerna inrättats under tiden efter andra världskriget. Det är då att märka att ämnet International Relations inte har den vida omfattning som kommittén har gett åt begreppet internationella relationer. Det är svårt att ge en generell karakteristik av ämnet International Relations omfattning, då det i hög grad kommit att bero på ämnesrepresentantens intresseinriktning. Detta hänger i viss mån samman med att ämnet i flesta fall endast

förekommer på nivå motsvarande svensk akademisk högstadienivå och att på denna nivå studierna i Storbritannien och Förenta staterna kan läggas upp ganska fritt efter den studerandes intresseinriktning. Allmänt kan dock sägas att ämnet som regel innehåller moment från internationell rätt, internationell politik, nationalekonomi och historia, ibland även sociologi. Utvecklingen beträffande undervisningens innehåll främst i Förenta staterna synes dock gå i riktning mot ett ökat intresse för teori och metodbildning och därmed sammanhänger måhända det ökade inslaget av sociologiska och matematiska metoder.

Under 1950 och 1960-talen har professorer i International Relations och International Politics inrättats i Holland och Frankrike.

För akademisk grundexamen sker undervisningen i huvudsak inom ramen för de traditionella ämnena som historia, statskunskap, nationalekonomi.

I den översikt som lämnats av de skilda typer av institut som bedriver forskning och utbildning i vid mening i internationella frågor har ingen skillnad gjorts mellan institut där verksamheten är inriktad på internationell politik, säkerhetspolitisk forskning eller freds- och konfliktforskning. UNESCO-undersökningen av institut som specialiserar sig på freds- och konfliktforskning visar också att det är tämligen sällsynt att ett forskningsinstitut enbart ägnar sig åt denna typ av forskning. Det tycks finnas en skillnad i detta avseende mellan de amerikanska instituten och de europeiska. Detta kan tänkas bero på det faktum att freds- och konfliktforskning, trots att det numera i de flesta europeiska länder finns studiegrupper eller institut, som ägnar sig åt denna typ av forskning, i Europa befinner sig på uppbyggnadsstadiet. I Europa dominerar instituten av stiftelseyp vilkas huvudsakliga uppgift varit och är att genom att utge böcker, mindre skrifter, tidskrifter och genom att organisera konferenser sprida upplysning i internationella frågor. De är självständiga i förhållande till statsmakt och universitet, men samarbe-

tar ofta nära med dem. Deras vetenskapliga produktion kan i stor utsträckning sägas vara inriktad på samtidshistoria.

Universitetsinstituten har länge varit enbart en amerikansk företeelse. Men insikten om att forskning rörande internationella problem kräver ett tvärvetenskapligt samarbete bidrar till att utvecklingen i Europa går i samma riktning. En stor fördel med denna typ av institut ligger i att forskning och akademisk undervisning är nära knutna till varandra. Lärare i International Relations har tidvis kunnat ägna sig åt forskning och forskare vid instituten har kunnat berika undervisningen på »post-graduate» nivå.

Forskningsverksamheten vid dessa institut har i stor utsträckning varit inriktad på att söka utveckla nya metoder för att studera relationerna mellan stater. Bland dessa nya metoder märks konfliktforskning, system-teori, besluts-teori, spel-teori, simulationer, studier av eliter, vapenkontroll, politisk integration. Denna nyare forskningsinriktning använder sig av begrepp och metoder som hämtats från nationalekonomi, operationsanalys, antropologi, psykologi och sociologi. Forskarna använder sig ofta av matematiska metoder för databehandling och analys.

Sammanfattningsvis skulle man kunna hävda att utvecklingen av utbildningen och forskningen inom ämnesområdet internationella relationer såväl i Förenta staterna som i de europeiska länder som undersökningen omfattar har haft vissa gemensamma karakteristiska drag. Allmänt har man eftersträvat en ökad integration och sökt betona de tvärvetenskapliga momenten. Verksamheten, såväl på utbildnings- som på forskningssidan har igångsatts vid institut av riksomfattande karaktär. Verksamheten har så småningom förstärkts genom en utbyggnad vid lokala universitet. Denna utbyggnad har ofta startat med lösligt anknutna tvärvetenskapliga forskningsinstitut. Dessa har så småningom fått en starkare anknytning till universiteten så att instituten kommit att fungera både som undervisnings- och forskningscentra.

Förslag till inrättande av internationella relationer som ett självständigt läroämne

6.1 *Motivering för ett akademiskt läroämne med beteckningen internationella relationer*

6.1.1 Behov av en utbyggnad av akademisk utbildning och forskning inom ämnesområdet

Förslag om en utbyggnad av akademisk undervisning och forskning rörande internationella frågor har förts fram vid ett flertal tillfällen under efterkrigstiden. Så påpekas t. ex. i en motion väckt år 1956 av dåvarande riksdagsmannen Rolf Edberg att det i vårt land, i motsats till förhållandet i många andra europeiska länder och framför allt i Förenta staterna, förekommer mycket litet av systematiskt studium rörande den internationella politiken. Motionären framhåller att »av väsentlig betydelse är här verksamheten vid universitet och högskolor inte minst därför att den i sin tur kan påverka inte bara allmänna skolundervisningen utan även på andra vägar samhället i övrigt. Bland annat må här framhållas pressens behov av utrikespolitiskt skolade journalister och bedömare liksom det krav Sveriges ökade engagemang i internationella organ ställer på specialutbildade krafter.»

Sveriges Förenade Studentkårer samt Sveriges studenters FN-förbund har utrett möjligheterna att internationalisera den akademiska undervisningen, bl. a. med sikte på att få till stånd en undervisning särskilt utformad för dem som avser att arbeta inom

internationella organisationer och u-hjälpsorgan. I direktiven till fredsforskningsutredningen framhölls uttryckligen att »tillkomsten av ett internationellt institut i Sverige för freds- och konfliktforskning inte är att betrakta som alternativ till en utbyggnad av nationella forskningsresurser på hithörande områden». Vidare anförde universitetskanslersämbetet i sitt remissvar på fredsforskningskommitténs betänkande att ämbetet betraktar det som klart önskvärt att ökad forskning kommer till stånd rörande den mellanstatliga freds- och konfliktproblematiken.

Bland de speciella projekt som ämbetet i sina förslag till anslagsäskanden för budgetåren 1969/70 och 1970/71 uttryckligen ansåg borde stödjas ingår inom den samhällsvetenskapliga sektorn högre tvärvetenskaplig utbildning rörande freds- och konfliktproblem.

Även inom skolväsendet har frågor rörande ämnesområdet internationella relationer kommit att ägnas uppmärksamhet. Skolöverstyrelsen planerar att under 1969 på försök ta med en orientering i freds- och konfliktforskning inom ramen för undervisning i samhällslära vid några gymnasiala skolor.

Slutligen kan nämnas att Europarådet i rekommendation nr 489 1967 bl. a. föreslog ministerrådet att uppmana medlemsstaternas regeringar till följande åtgärder: »to encourage the Governments of member

States to establish centres, institutes, chairs or courses on peace research and the causes of international conflicts in as many universities and academic institutions as possible, taking care to guarantee the objectivity of the teaching through the widest possible recruitment of professors, research workers and students.»

Beträffande det behov som eventuellt kan tänkas föreligga i samhället av personer med utbildning i internationella relationer, vill kommittén hänvisa till en undersökning utförd vid institutionen för statskunskap vid Oslo universitet av statliga myndigheters samt det privata näringslivets behov av personer med specialinriktning av studierna på internationell politik. Av denna undersökning framgår, att flertalet av de tillfrågade institutionerna förklarade sig vara intresserade men kunde inte konkret påvisa, att denna typ av utbildning motsvarades av ett bestämt behov. Kommittén har också prövat möjligheterna att kartlägga de behov som kan tänkas föreligga av personer med utbildning i internationella relationer. Av de diskussioner som kommittén har haft med företrädare för skilda yrkesområden, inom vilka det kan finnas behov av personer med sådan specialinriktning, har framgått att en kartläggning i egentlig mening av detta utbildningsbehov är svårt att genomföra. Internationella relationer är ett typiskt utvecklingsområde, där marknadsförhållandena ändras och där de berörda institutionerna har svårt att överblicka behovet av utbildning inom området.

Kommittén vill även i detta sammanhang erinra om skolöverstyrelsens strävan att föra in internationella moment i undervisningen främst i samhällskunskap. Skolöverstyrelsen överväger f. n. att starta en intensiv försöksverksamhet med att införa internationella aspekter i ett flertal delar av undervisningen på grund- och mellanskolestadiet. Överstyrelsen har vidare förklarat sig skola bevaka den internationella orienteringen vid den pågående översynen av läroplanerna för gymnasiet och fackskolan. Med hänsyn härtill bör enligt kommitténs mening en specialinriktning av studierna på inter-

nationella relationer kunna ge lektorskompetens i läroämnet samhällskunskap på gymnasiet förutsatt att examen på grundnivå har den för lärarexamen föreskrivna ämneskombinationen.

Det måste antas att också i Sverige behovet kommer att öka av experter för verksamhet som berör relationerna mellan vårt land och främmande länder, vårt deltagande i internationellt samarbete i skilda former och särskilt inom de mellanstatliga organisationerna.

En utbyggnad av forskarutbildningen i detta som i övriga akademiska ämnen syftar dock inte i första hand till att tillgodose ett existerande eller förutsebart arbetsmarknadsbehov utan till att tillgodose ett allmänt bildningsintresse.

För att söka förstå och förklara den världspolitiska utvecklingen, som kännetecknas av att de inomnationella, mellannationella och övernationella nivåerna är nära förbundna med varandra, krävs det mer än den sedvanliga undervisningen i specialämnen som t. ex. historia och geografi. Det finns därför ett behov av en undervisning som försöker att integrera olika moment från skilda ämnen för att förklara skeendet och utvecklingstendenserna på det internationella planet.

Av den tidigare redogörelsen för forskning och utbildning i utlandet framgår, att i ett flertal länder stor uppmärksamhet ägnas studier inom ämnesområdet internationella relationer. Både inom ramen för traditionella ämnen såsom t. ex. statskunskap och historia och vid särskilda institut för utbildning och/eller forskning förekommer sådana studier. En del av dessa institut har ett vidsträckt studiefält – International politics/International Relations – medan andra är specialiserade eller har en bestämd mål-inriktning; de har till uppgift att bedriva t. ex. strategiska studier eller forskning om konfliktlösning eller om fredsbevarande operationer. Även av de utländska studieplanernas uppläggning vid universiteten och vid de särskilda instituten framgår att man ansett undervisning rörande internationella relationer behövlig i samhället. Undervisning-

ens syfte är att utbilda fackmän som i allmän eller enskild tjänst skall syssla med främmande länder och deras förhållanden eller som, på grundval av en mer kvalificerad utbildning, skall engageras i fortsatt forskningsverksamhet vare sig obunden forskning eller forskning som är målinriktad.

I jämförelse med förhållandena i en rad jämförbara länder har undervisning och forskning vid svenska universitet och högskolor inom ämnesområdet en blygsam omfattning. Något särskilt ämne, motsvarande det engelsk-amerikanska International Relations, upptas inte på universitetens eller skolornas schemata. Akademisk aktivitet på området förutsätter, med hänsyn till brister på organisatoriska resurser, ofta ett särskilt intresse och personligt engagemang hos lärare och studenter. Kommittén har funnit att hos dem som redan nu på eget initiativ bedriver studier och forskning, ett påtagligt behov föreligger av att ämnesområdet ges en starkare anknytning, ekonomiskt och organisatoriskt, till universiteten.

Av den inventering som företagits av pågående forskning i Sverige inom ämnesområdet internationella relationer framgår, att det från yngre forskares sida föreligger ett klart manifesterat intresse för studier av olika aspekter inom ämnesområdet. Till en viss del har den forskning och utbildning, som förekommer, kunnat bedrivas inom existerande akademiska läroämnena. I flera fall har dock inriktningen av utbildning och forskning på 3–4 betygsnivå samt för licentiat och doktorsexamen kommit att beröra flera läroämnena och påkallat tvärvetenskapligt samarbete. Detta gäller i synnerhet för den forskning som inriktas på freds- och konfliktproblem och det är inom detta område som behovet av en fastare organisation och större resurser för forskarhandledning och – utbildning är störst.

6.1.2 Val av organisation

Vid valet av lämplig organisationsform för studierna i internationella relationer har kommittén huvudsakligen beaktat följande

sex målsättningar eller krav.

1. Det primära målet avser en utbyggd undervisning på akademisk högstadenivå inom ämnesområdet internationella relationer.

2. De studerande inom området, vars intresseinriktning inte helt faller inom gränserna för något av de redan existerande akademiska ämnena, bör beredas en jämlik möjlighet till handledning, forskarutbildning och akademisk karriär.

3. Samarbetet mellan olika existerande ämnen bör på allt sätt underlättas och främjas.

4. De nödvändiga förutsättningarna för forskarutbildning och forskningsarbete inom området i form av dokumentationsservice, internationell kontaktverksamhet m. m. bör säkerställas.

5. Våra begränsade utbildningsresurser måste utnyttjas så effektivt som möjligt.

6. Det arbete avseende internationella relationer, som redan pågår vid olika universitet dels inom ramen för olika existerande ämnen, dels i anknytning till de tvärvetenskapliga seminarierna för freds- och konfliktforskning, bör stödjas.

De två första punkterna ovan kan sägas ge uttryck för kommitténs allmänna målsättningar medan den tredje punkten understryker kravet på en tvärvetenskaplig ansats. Punkterna fyra och fem avser främst restriktioner i fråga om spridningen av resurser, medan den sjätte och sista punkten uttrycker det naturliga kravet att redan existerande verksamhet vid olika universitet inom området internationella relationer inte bör komma i sämre läge genom kommitténs förslag.

Kommitténs val av organisationsform kan sägas ha tillgått på följande sätt. Kommittén har funnit att de organisatoriska frågorna kan uppdelas på fyra olika typer av bedömningar eller problemdimensioner nämligen:

1. Avvägningen av den totala resursramen för verksamheten.

2. Graden av ämnesmässig integration i utbildningen.

3. Resursernas fördelning mellan å ena

sidan central verksamhet på riksnivå och å andra sidan lokal verksamhet vid olika universitet.

4. Graden av administrativ integration i existerande universitetsorganisation.

Efter att ha granskat och tagit preliminär ställning till dessa avvägningsproblem har kommittén funnit följande organisatoriska alternativ.

1. Centralt »råd för studier i internationella relationer».

2. Fristående centralt »forskningsinstitut för internationella relationer.»

3. Universitetsinstitution med självständigt examensämne: »internationella relationer».

I samliga dessa tre alternativ förutsätts verksamheten vid olika lokala universitet fortsätta med stöd av en regional samarbetskommitté.

Kommittén har stannat för att välja det tredje alternativet d. v. s. en universitetsinstitution med självständigt examensämne: »internationella relationer» som den mest lämpade organisationsformen.

Total resursram

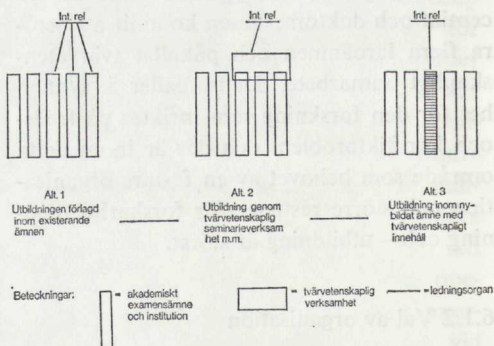
Av redogörelsen i kapitel 5 över förhållandena i de nordiska grannländerna framgår att existerande eller beslutat statligt stöd till forskning och forskarutbildning inom området internationella relationer synes ligga på en högre nivå i samtliga dessa länder än i Sverige. Även om preciserade jämförelser är svåra att göra med hänsyn till skillnader i forskningsorganisation och examensstruktur kan en markant skillnad konstateras i förhållande till Norge. Kommittén anser sig också kunna konstatera att ett genomförande av de målsättningar som ovan omnämnts som punkt 1, 2 resp. 6 tveklöst förutsätter ökade statliga insatser i Sverige i förhållande till nuvarande provisoriska stödåtgärder. Om man med hänvisning till dessa målsättningar förutsätter viss ökning av de statliga åtagandena, torde emellertid den närmare bestämningen av den totala resursramen icke nödvändigtvis påverka valet av organisationsform. Kom-

mittén anser sig därför icke i detta sammanhang behöva ta slutlig ställning till frågan om den totala resursavvägningen utan återkommer med preciserade resursberäkningar i samband med diskussionen kring kommittéförslagets genomförande i slutet av kapitel 7.

Tvårvetenskaplig inriktning

Valet av organisationsform för utbildning i internationella relationer blir i hög grad beroende av vilken grad av ämnesmässig integration man önskar eftersträva. Att studiet av internationella relationer ställer stora krav på tvårvetenskapliga arbetsformer och kommunikationsmöjligheter har tidigare understrukits. Frågan är här hur detta krav på tvårvetenskaplighet bäst skall tillgodoses organisatoriskt. Man kan på det sätt som åskådliggöres i *figur 1* tänka sig en glidande skala av alternativa lösningar som markerar en stigande grad av ämnesmässig integration i utbildningsorganisationen för internationella relationer vid ett universitet.

Den ena extrema varianten, alternativ 1 i figuren, utgöres av de fall när utbildningen i internationella relationer även fortsättningsvis helt förlägges inom ramen av redan existerande universitetsämnen. Det synes emellertid kommittén uppenbart, att man inte kan uppfylla målsättningspunkterna 2, 3 resp. 6 enbart genom stöd för en ökad internationalisering inom redan existerande

Figur 1. Graden av ämnesmässig integration — några alternativa former för utbildning i internationella relationer vid ett universitet.

ämnen. Man säkerställer därmed inte behovet av tvärvetenskapligt samarbete, jämlika forsknings- och utbildningsmöjligheter för studerande med en tvärvetenskaplig intresseinriktning inom området internationella relationer, och fortsatta utvecklingsmöjligheter för den tvärvetenskapliga seminarieverksamheten inom freds- och konfliktforskning som redan igångsatts vid olika universitet. Samtidigt som kommittén vill starkt stödja och understryka kravet på en fortsatt inriktning mot internationella problem inom existerande ämnen såväl på högstadiet som på lågstadiet, anser den således icke att alternativ 1 kan tjäna som grundmodell för en utbyggd utbildningsorganisation för internationella relationer.

Den andra »extrema» varianten, alternativ 3 i figuren, innebär att man bildar ett nytt examensämne internationella relationer som med en egen institution som basorganisation inordnas vid sidan av redan existerande ämnen inom den ordinarie universitetsorganisationen. Det nya ämnet bör i så fall komma att tillhöra den samhällsvetenskapliga fakulteten. Denna organisatoriska lösning skulle så långt möjligt är tillgodose kravet på en ämnesmässig integration. Ämnesområdet skulle ges en fast ram inom vilket en adekvat undervisning kunde erbjudas de studerande vars intresseinriktning inte helt faller inom gränserna för något av de redan existerande akademiska ämnena. En mellanvariant, i figuren benämnd alternativ 2 karaktäriseras därav att utbildningen bedrivs genom tvärvetenskaplig seminarieverksamhet m.m. under medverkan av ett flertal berörda ämnen men utan att det tvärvetenskapliga samarbetet »institutionaliseras» genom tillskapandet av särskilt examensämne eller särskild universitetsinstitution. De studerande kommer således enligt detta alternativ att kunna åtnjuta fördelen av vissa tvärvetenskapliga moment i sin forskarutbildning men kommer även fortsättningsvis att formellt fullgöra sin forskarutbildning inom ett av de redan existerande examensämnena.

Valet mellan alternativ 2 och alternativ 3 kan enligt kommitténs mening utfalla oli-

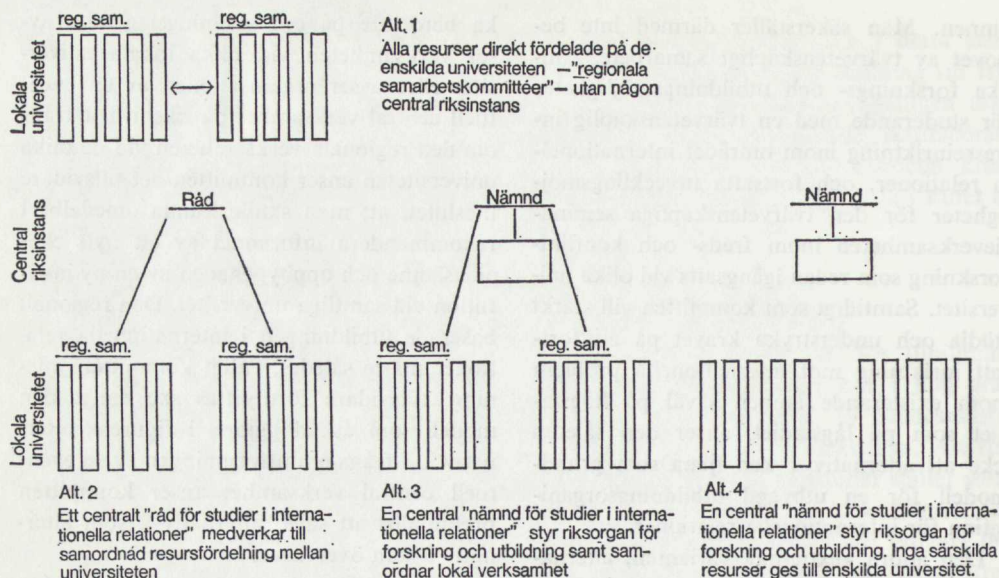
ka beroende på om ställningstagandet avser verksamheten vid olika lokala universitet eller avser organisationen av en eventuell central verksamhet på riksnivå. I fråga om den regionala verksamheten vid de olika universiteten anser kommittén det tillsvidare uteslutet, att man skulle kunna omedelbart rekommendera införandet av ett nytt examensämne och uppbyggnaden av en ny institution vid samtliga universitet. Den regionalt baserade utbildningen i internationella relationer måste således, enligt kommitténs mening, tillsvidare förutsättas ske enligt den modell som åskådliggjorts i figurens alternativ 2. I fråga om utformningen av en eventuell central verksamhet anser kommittén preliminärt att såväl alternativ 2 som alternativ 3 kan övervägas.

Den positiva slutsatsen av kommitténs preliminära ställningstagande i denna avvägningsfråga blir således att på de universitetsorter där intresse förefinnes, bör forsknings- och utbildningssamarbetet ifråga om internationella relationer organiseras med hjälp av en »regional samarbetskommitté», representerande de berörda akademiska ämnesområdena, med lika representation för berörda studenter och berörda institutioner och med en ordförande tillsatt av universitetskanslersämbetet. Verksamheten bör bedrivas bl.a. i form av tvärvetenskapliga seminarier och bör stödjas genom anslag som möjliggör en viss basorganisation.

Resursfördelning centralt-lokalt

Den tredje typen av bedömning eller avvägning gäller resursernas fördelning mellan å ena sidan central verksamhet på riksnivå och å andra sidan lokal verksamhet vid olika universitet. Man kan, på det sätt som åskådliggöres i figur 2, tänka sig en glidande skala av alternativ som markerar en stigande skala av »centralisering» av verksamheten och resurserna.

Den ena extrema varianten, figurens alternativ 1, utgöres av de fall när alla resurser direkt fördelas på de enskilda universiteten och deras regionala samarbetskommittéer utan någon central riksinstans.

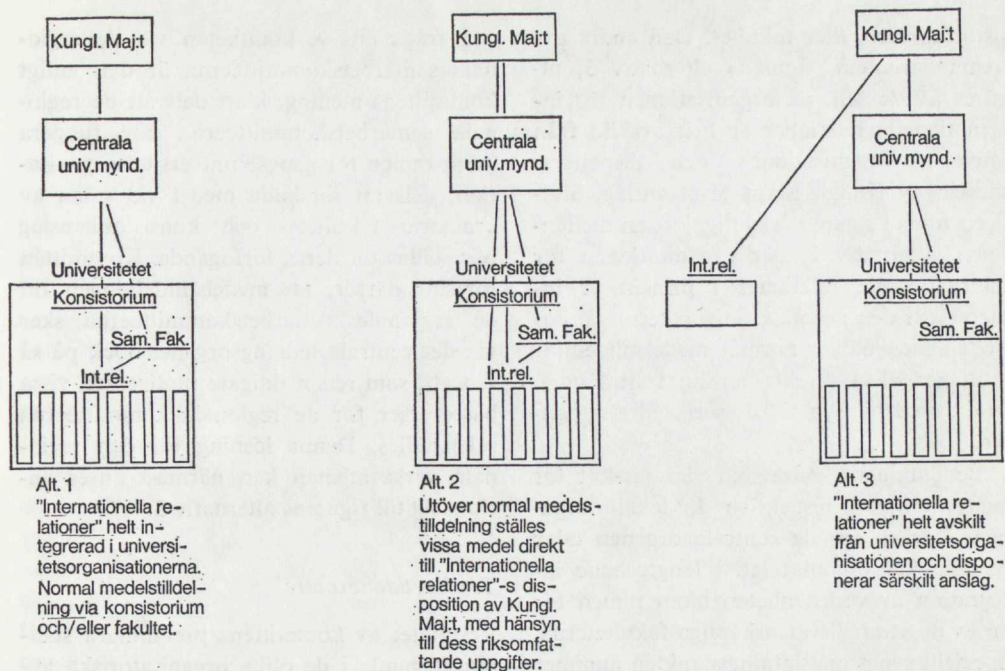
Beteckningar: se fig. 1.

Figur 2. Resursfördelning lokalt — centralt. — Några alternativa former för verksamhetsfördelning mellan central riksinstan och lokala universitet.

Enligt kommitténs mening kan med denna organisationsmodell målsättningspunkterna 2, 4 resp. 5 icke tillgodoses. Som redan tidigare understrukits kan de resurser som kan ställas till förfogande, inte antas möjliggöra uppbyggnaden av en särskild fast forskar- eller utbildningsorganisation för ämnet internationella relationer vid varje enskilt universitet. Man kan således enligt denna modell icke säkerställa att de studerande inom området, vars intresseinriktning inte helt faller inom gränserna för något av de redan existerande akademiska ämnena, beredes en jämlik möjlighet till handledning, forskarutbildning och akademisk karriär. Hänsyn till våra starkt begränsade resurser framför allt i fråga om lärare samt till de inom ämnesområdet internationella relationer speciellt markerade behoven av förbättrad dokumentationsservice, internationell kontaktverksamhet m. m. synes också enligt kommitténs mening peka på nödvändigheten av en viss central samordning av verksamheten och viss central serviceverksamhet. Kommittén avvisar av dessa skäl alternativ 1.

Den andra extrema varianten, i figuren benämnd alternativ 4, kännetecknas av att alla resurser centraliserats till ett riksorgan för utbildning och forskning inom området internationella relationer som styres av en central »nämnd för studier i internationella relationer». Inga särskilda resurser ställs således till de enskilda universitetens disposition. Detta alternativ anser kommittén omöjligt att acceptera då de uppenbart strider emot målsättningspunkten 6 dvs. mot kravet att stödja och bibehålla redan existerande tvärvetenskaplig verksamhet vid de olika universiteten. Det står i strid mot kommitténs redan ovan redovisade ställningstagande att fortsättningsvis stödja denna verksamhet via regionala samarbetskommittéer.

I figuren åskådliggörs vidare två möjliga mellanformer. Enligt alternativ 2 existerar inget särskilt riksorgan för forskning eller utbildning i internationella relationer, men däremot samordnas resursfördelningen mellan universiteten med hjälp av ett centralt »råd för studier i internationella relationer». I detta råd ingår av de regionala

Figur 3. Graden av administrativ integration i existerande universitetsorganisation. — Några alternativa former för resurstilldelning.

samarbetskommittéerna valda representanter samt eventuella representanter för berörda institutioner utanför universiteten vilka liksom ordföranden tillsättes av universitetskanslersämbetet. Förutom att medverka vid resursfördelningen mellan universiteten kan rådet ta initiativ till gemensam utbildningsverksamhet och gemensam serviceverksamhet i fråga om dokumentation m. m.

I alternativ 3 finnes ett centralt utbildnings- och forskningsorgan, som disponerar en väsentlig del av de totala resurserna. Detta riksorgan styrs av en »nämnd för studier i internationella relationer», med i princip samma sammansättning som rådet i alternativ 2. I nämnden ingår även ledaren för detta riksorgan, som förutsättes ha professors ställning. Nämnden är huvudman för all tvärvetenskaplig verksamhet inom området internationella relationer och fördelar medlen mellan riksorgan och skilda regionala samarbetskommittéer.

Kommitténs preliminära ställningstagande innebär att man ovillkorligt avvisar alternativ 1 och 4 men lämnar öppet valet mellan alternativ 2 resp. 3. Kommittén återkom-

mer till valet mellan dessa alternativ i sitt slutliga ställningstagande.

Förhållande till universitetsorganisationen

Den fjärde typen av avvägningsfråga som kommittén har att ta ställning till gäller graden av administrativ integration i existerande universitetsorganisation av utbildning och forskning i internationella relationer. Det gäller således i vad mån utbildnings- och forskningsorganisationen i internationella relationer ska infogas i ordinarie universitetsorganisation och mottaga medel enligt gängse former för anslagstilldelning och anslagsfördelning inom universitetsområdet eller om det skall tillerkännas en särställning och därmed ges särskilda anslag. Problematiken och några av de möjliga alternativa formerna för resurstilldelning åskådliggöres i figur 3.

Den ena extrema varianten, figurens alternativ 1, utgöres av de fall när organisationen för internationella relationer är helt integrerad i universitetsorganisationen och mottar normal medelstildelning via kon-

sistorium och/eller fakultet. Den andra extrema varianten, figurens alternativ 3, utgöres av de fall, då organisationen för internationella relationer är helt avskild från universitetsorganisationen och disponeras särskilt av Kungl. Maj:t givet anslag. Slutligen finns i figuren åskådliggjort en mellanform, alternativ 2, där organisationen för internationella relationer i princip är integrerad i den normala universitetsorganisationen men utöver normal medelstilldelning mottager vissa direkta anslag från Kungl. Maj:t med hänsyn till dess riksgilla uppgifter.

Bedömningen måste här ske särskilt för centrala organ respektive de lokala organen. I fråga om de centrala organen talar många skäl för en relativt långtgående integration av verksamheten inom ramen för en av de samhällsvetenskapliga fakulteterna. Speciellt synes målsättningspunkten nummer 2, dvs. önskemålet om att säkerställa jämlika möjligheter till handledning, forskarutbildning och akademisk karriär för studerande inom ämnesområdet internationella relationer lättare kunna tillgodoses inom ramen för gängse universitetsorganisation. Om man på central nivå endast önskar inrätta ett lednings- och samordningsorgan, ett »råd», är det emellertid uppenbart att en sådan integrering knappast är möjlig eller meningsfull. Även i det fall man önskar skapa ett centralorgan för forskning och utbildning inom internationella relationer och vidare eftersträvar en långtgående integration av denna verksamhet inom ramen för ett redan existerande universitet, torde emellertid, enligt kommitténs mening, hänsyn till organets och nämndens riksgilla utbildningsuppgifter och samordnande verksamhet motivera, att de medel som krävs för verksamheten vid skilda regionala samarbetskommittéer och för verksamheten inom riksortganet, utöver den minimala basorganisationen, ställes till nämndens förfogande i form av ett särskilt anslag eller en i regleringen anförd del av givet anslag. Kommittén finner således att man i fråga om utformningen av ett eventuellt centralt organ har att välja mellan alternativ 2 och alternativ 3.

I fråga om verksamheten vid de regionala samarbetskommittéerna är det, enligt kommitténs mening, klart dels att de regionala samarbetskommittéerna bör fungera inom ramen för gängse universitetsorganisation, dels att särskilda medel vid sidan av ordinarie fakultets- och konsistorieanslag bör ställas till deras förfogande. Kommittén föreslår därför, att medelstilldelningen till de regionala samarbetskommittéerna sker via det centrala ledningsorganet dock på så sätt att, som redan tidigare motiverats, vissa basresurser för de regionala kommittéerna säkerställes. Denna lösning för den regionala verksamheten kan närmast anses ansluta sig till figurens alternativ 2.

Tre huvudalternativ

Resultatet av kommitténs preliminära ställningstagande i de olika organisatoriska avvägningsfrågorna kan enklast summeras genom att redovisa de tre huvudalternativ som kvarstår.

Gemensamt för de tre huvudalternativen är utformningen av den *regionala verksamheten* vid skilda universitet, vilken antas organiserad genom regionala samarbetskommittéer med lika representation för berörda studenter och berörda universitetsinstitutioner och med en ordförande tillsatt av universitetskanslersämbetet. De regionala samarbetskommittéerna antas få sina medel genom det gemensamma centrala riksortganet. Det förutsättes dock att på de universitetssorter, där intresse föreligger för denna typ av verksamhet, de regionala samarbetskommittéerna skall erhålla resurser som åtminstone möjliggör en viss basorganisation.

Det första huvudalternativet utgör etablerandet av ett centralt »råd för studier i internationella relationer», som sammansätts av valda representanter för de regionala samarbetskommittéerna samt av universitetskanslersämbetet utsedda ordförande och övriga ledamöter som bl. a. kan representera berörda institutioner utanför universiteten. Någon självständig central forsknings- och utbildningsorganisation för internationella relationer tillskapas däremot inte.

Rådet fungerar som huvudman för det särskilda anslaget för tvärvetenskapliga studier inom området internationella relationer, fördelar anslagen mellan olika regionala samarbetskommittéer samt kan initiera eller stödja olika former av samordnad utbildnings- och forskningsverksamhet respektive olika slag av central service i fråga om dokumentation eller informationsverksamhet. Rådet har också till uppgift att bevaka och stödja strävanden till en ökad inriktning mot internationella problem inom existerande läroämnena på såväl högstadium som lågstadium.

Det andra huvudalternativet utgöres av ett fristående centralt »*forskningsinstitut för internationella relationer*», som ledes av en »nämnd för studier i internationella relationer». Nämnden som i princip antages få samma sammansättning som det ovan omnämnda rådet ehuru även inkluderande ledaren för forskningsinstitutet som antages ha professors ställning, har till uppgift att vara huvudman för det särskilda anslaget för tvärvetenskaplig forskning inom området internationella relationer, samt att fördela detta anslag mellan å ena sidan forskningsinstitutet och å andra sidan de regionala samarbetskommittéerna. Forskningsinstitutet, som är helt oavhängigt av universitetsorganisationen, har till främsta uppgift att bedriva forskning och forskarutbildning inom området internationella relationer samt skapa en central dokumentations- och informationsservice. Institutet skall också tillsammans med de regionala samarbetskommittéerna kunna initiera och leda seminarieverksamhet eller annan utbildning av gemensamt intresse för samtliga universitet. De studerande som fullgör delar av sin forskning och sin forskarutbildning inom institutet kommer dock även fortsättningsvis att formellt tillhöra och avlägga examen inom något av de redan existerande läroämnena.

Det tredje huvudalternativet innebär att forskningsinstitutet s. a. s. bygges in i den samhällsvetenskapliga fakulteten vid ett universitet och omvandlas till en *universitetsinstitution med självständigt examensämne*:

»*internationella relationer*». Universitetsinstitutionens verksamhet styres av en nämnd, med samma sammansättning och funktioner som de som angavs i samband med huvudalternativ 2 ovan. Genom existensen av nämnden markeras *institutionens* karaktär av riksinstitution. Institutionen har i princip alla de uppgifter som ovan angavs i fråga om forskningsinstitutet vartill emellertid här tillkommer, att institutionen också både formellt och reellt kan erbjuda en egen forskarutbildning och forskarkarriär inom det nya examensämnet internationella relationer. *Institutionens* basresurser i form av ordinarie och extra ordinarie personal ställes till förfogande från ordinarie universitetsanslag, d. v. s. via centrala universitetsmyndigheter, konsistorium och fakultet. Därutöver tilldelas emellertid nämnden ett kursanslag eller en särskild del av universitetsanslag för att bestrida kostnaderna för verksamheten vid de regionala samarbetskommittéerna, för de gemensamma utbildnings- och samordningsuppgifter, som pålagts riksinstitutionen, samt för att kunna ge viss central dokumentations- och informationsservice.

Slutligt val

Kommitténs slutliga ställningstagande gäller således utformningen av det centrala riksorganet. I fråga om den lokala verksamheten har kommittén redan föreslagit en organisation i form av regionala samarbetskommittéer på så sätt som ovan angetts.

I fråga om det första huvudalternativet, etablerandet av ett samordnande »råd» har kommittén funnit att detta alternativ inte i tillräcklig grad kan sägas uppfylla de målsättningar som inledningsvis nämndes under punkt 2, 4 resp. 5. Med detta huvudalternativ kvarstår problemet i fråga om de studerande, vars intresseinriktning inte helt faller inom ramen för något av de redan existerande läroämnena och vilka man enligt kommitténs mening bör söka bereda en jämlik möjlighet till forskarutbildning. En uppsplittring av utbildningsverksamheten på de olika kårorterna synes också strida mot

önskemålet att så effektivt som möjligt utnyttja våra starkt begränsade personella resurser inom ämnesområdet.

Slutligen synes det kommittén tvivelaktigt, om enbart tillkomsten av ett centralt ledningsorgan av den typ rådet skulle utgöra i tillräcklig grad kommer att säkerställa de krav i fråga om central dokumentations- och informationsservice, internationell kontaktverksamhet etc. som i speciellt markant utsträckning synes aktualiserade inom ett ämnesområde med denna tvärvetenskapliga och internationellt inriktade karaktär. Kommittén finner därför att det första huvudalternativet inte utgör en acceptabel organisatorisk lösning.

Det andra huvudalternativet, etablerandet av ett självständigt forskningsinstitut, synes väl kunna uppfylla målsättningspunkterna 4 och 5 men däremot icke säkerställa en jämlik möjlighet till forskarutbildning för studerande med en tvärvetenskaplig intresseinriktning inom ämnesområdet, d. v. s. målsättningspunkt 2. Det kan i detta sammanhang vara av intresse att erinra om den utveckling i de nordiska grannländerna som skisserats i kapitel 4. I Danmark, Finland och Norge finns redan sådana samordnande organ med uppgift att följa utvecklingen och stödja forskningen inom området eller viss del av området internationella relationer. Dessa organ kan således sägas ha en likartad uppgift som det råd som här diskuterats som det första huvudalternativet. Därutöver finns emellertid sedan länge i Norge Institutt for fredsforskning (PRIO) och i Finland har nyligen lagts fram förslag om inrättandet under år 1970 av ett fristående freds- och konfliktforskningsinstitut. Samtliga länder har under senare år inrättat professurer i internationell politik och i Norge har man numera accepterat fredsforskningen som en akademisk disciplin och inrättat en professur i fredsforskning vid Oslo universitet. Utvecklingen kan således sägas peka mot en successiv ökning av den centrala resurssatsningen och en integration av det tvärvetenskapliga studiet inom de gängse universitetsorganisationerna. Mot de fördelar i form av ökad handlingsfrihet som

följer med ett självständigt forskningsinstitut måste vägas de nackdelar ur utbildningssynpunkt som följer av frånvaron av direkt anknytning till ett universitet. Det har ibland visat sig att fristående institut som inrättats haft vissa svårigheter att rekrytera forskare och elever vilket bl. a. kan sammanhålla med att man inte i tillräcklig utsträckning kan erbjuda en säkerställd forskarutbildning och forskarkarriär på samma sätt som inom universitetsorganisationen.

Betydelsen av dessa synpunkter synes öka i samband med den nya forskarutbildning som införts från den 1 juli 1969. Enligt de nya riktlinjerna för forskarutbildningen bör doktorsexamen avläggas efter 4 års studier. Denna förkortning av studietiden skall främst kunna åstadkommas genom en intensifierad undervisning och forskarhandledning. Men det finns enligt propositionen anledning att befara att det bl. a. av ekonomiska skäl blir svårt att få fram tillräckligt många handledare för att en effektiv handledning skall kunna erbjudas om antalet studerande fortsätter att växa i samma takt som hittills. Rätt att erhålla handledning och undervisning i sådan omfattning att studietiden kan hållas har dels de studerande, som innehar för forskarutbildningen särskilda tjänster, dels de som har doktorandstipendium. I det nuvarande systemet med ett obegränsat intag till högre akademiska studier i humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen har det inte berett studerande med ett forskarintresse som ligger något vid sidan av huvudinriktningen av det akademiska ämnet någon svårighet att få tillträde till högre studier. I det system som kommer att gälla i framtiden, kan man befara att de akademiska lärarna kommer att bli restriktiva när det gäller att bereda plats för studerande vars intresseinriktning ligger vid sidan om det som uppfattas som centralt inom det akademiska läroämnet.

Kommittén finner därför att det andra huvudalternativet inte i tillräcklig grad kan sägas säkerställa rätten för studerande, med en specialinriktning inom området internationella relationer, att erhålla den forskarutbildning och handledning samt de ekono-

miska resurser som fordras för att kunna bedriva studierna till doktorsexamen på föreskriven normaltids. Vidare ger detta alternativ icke de studerande tillgång till normala akademiska karriärmöjligheter vilket kan vara av betydelse för rekryteringen av yngre forskare. Kommittén finner därför övervägande skäl tala för att icke välja det andra huvudalternativet utan det tredje och sista huvudalternativet.

Kommittén förordar och föreslår att man som organisatorisk form för forskning och utbildning i internationella relationer väljer det tredje huvudalternativet d. v. s. etablerandet av en universitetsinstitution med det självständiga examensämnet internationella relationer. Kommittén är angelägen att redan här understryka att detta förslag inte avser att inkräkta på autonomi i den undervisning och forskning, som redan idag bedrivs inom skilda läroämnen och under skilda beteckningar, och inte heller nödvändigtvis medför att man tillför ämnesområdet någon ny egen forskningsmetodik eller en formell avgränsning av ett kunskapsområde. Förslaget avser att försöka åstadkomma en gemensam ram för att underlätta kommunikationen mellan studerande från skilda ämnesområden och säkerställa en tillfredsställande handledning och undervisning av studerande med en tvärvetenskaplig intresseinriktning inom området internationella relationer.

6.2 Ämnesbeskrivning

Uppdraget till kommittén anges i direktiven som en utredning rörande formerna för forskning och utbildning vid universitet och högskolor i »internationell politik med särskild hänsyn till säkerhetspolitiska studier samt freds- och konfliktforskning». Här anges alltså tre ämnesområden: internationell politik, säkerhetspolitik samt freds- och konfliktforskning. I fredsforhållningens utredningens betänkande (SOU 1965: 5) anförs att termen fredsforhållning allmänt bör reserveras för den typ av forskning som mer speciellt inriktas på konflikter och möjligheterna för deras fredliga lösning. Som en

speciell egenskap i fredsforhållning bör – enligt utredningen – ses dess målinriktning på fredsproblematiken. I sitt betänkande ger utredningen följande beskrivning av de övriga forskningsområden som tillhör kommitténs utredningsuppdrag.

»I en grupp som kan benämnas 'internationell politik' skildras och analyseras de politiska och sociala relationerna mellan stater, bl. a. de konfliktsituationer som här uppstår. Studiet av metoder och institutioner, exempelvis de internationella organisationerna, som används för att förhindra eller bilägga sådana konflikter och främja samarbete tillhör likaså denna grupp. Begreppet får dock också ges en vidare innebörd för att täcka de nya forskningsinriktningar som under senare år trängt in på det politiska studieområdet. Gruppen skulle då, med användande av ytterst allmänna ordalag kunna sägas innefatta ett brett studium av staters beteende och de faktorer som påverkar deras handlingssätt i frågor med internationell anknytning. Med en sådan extensiv tolkning bör här också införas analyser av sådana speciella problem (t. ex. särskilda nedrustningsstudier) som i vissa situationer får intresse för relationerna stater emellan. Med denna uppfattning torde gruppen 'internationell politik' sträcka sig utöver de gränser som traditionellt avgränsat detta ämne.

I en andra grupp är huvudtemat 'studiet av konflikter'. Här upptas sålunda konflikter av helt olika karaktär, religiösa, politiska, kulturella eller av annat slag. Insikter som vinnes i denna analys i fråga om uppkomst och förlopp av konflikter, metoder att lösa dem m. m. kan få användning vid studiet av internationellt politiska förhållanden framförallt i de teoretiska undersökningar som här företas.

En tredje grupp slutligen omfattar 'den strategiska eller säkerhetspolitiska forskningen' som framförallt ägnas de militära aspekterna av aktuella konfliktproblem mellan och inom stater. Utvecklingen på detta område har medfört att denna forskning, som kommit att kretsa kring 'krigsförhållningens problematik', måste se denna i ett globalt perspektiv och därför även studera dess inordning i ett internationellt konfliktmönster. I hög grad torde denna grupp därför omfatta problem som också behandlas i de två andra grupperna. Det förhållandet att analysen i den säkerhetspolitiska forskningen främst sker med utgångspunkt i ett enskilt lands nationella säkerhetssynpunkt, medför dock en viss attitydskillnad jämfört med dessa forskningsinriktningar, som kan inverka på ämnesval och problembehandling».

Gemensamt för de tre grupperna är inriktningen på studier av sådana konflikter som kan vara av betydelse för utvecklingen på det internationella planet. Enligt kommitténs mening är *internationella relationer* en lämplig sammanfattande benämning på dessa tre ämnesområden och kan också omfatta nya studieinriktningar som faktiskt har eller får betydelse vid studiet av förhållandena mellan nationerna. Kommittén är dock medveten om att den forskning rörande konflikter som bedrivs inom ämnesområdet skiljer sig i väsentliga avseenden och att forskningsmetoderna helt naturligt varierar på grund bl. a. av valet av forskningsprojekt, målsättningar samt de erfarenheter som görs och som måste kontinuerligt påverka också forskningsmetoderna. Studier av konflikter kan vara renodlat teoretiska och analytiska och arbeta utifrån abstrakta modeller ofta av spelteoretisk natur.

Studierna kan också vara mer empiriskt och historiskt inriktade och syfta till att beskriva förutsättningar, händelseförlopp och resultat och utvärdera deras orsaker och betydelse. Målsättningen med studierna kan vara antingen att vinna ökad kunskap om konflikter utan något speciellt syfte med hur denna kunskap skall användas eller att nå fram till en kunskap som kan utnyttjas för att undanröja eller begränsa risker och/eller verkningar av väpnade konflikter. I det senare fallet kan man särskilja två olika forskningsinriktningar dels en som främst tar sikte på den enskilda statens intressen – säkerhetspolitisk forskning – dels en som söker klarlägga de nödvändiga betingelserna för att det internationella systemet som helhet och i alla dess olika delar skall kunna fungera på ett fredligt sätt – fredsforskning. Mellan dessa två forskningsinriktningar finns inte bara en skillnad i målsättning utan även vissa teoretiska och metodiska skillnader. Fredsforskaren eftersträvar en generell kunskap om konflikter deras orsaker och natur. Konflikterna kan studeras i en rad olika system och relationer där både människor och andra levande varelser kan vara aktörer. Säkerhetsforskaren är främst intresserad av att studera internationella konflik-

ter och konfliktrisker och olika sätt att bemästra dessa särskilt genom utrikespolitik, försvarspolitik och försvarsplanering av olika slag.

I detta sammanhang vill kommittén peka på den förskjutning som freds- och konfliktforskningen genomgått. Från en koncentration på problem rörande »öst-väst» konflikten, det kalla krigets problematik, kan man nu säga att »nord-syd» problemen, konflikten mellan »have» och »have-nots» står i centrum för intresset. I samband härmed har frågan om sättet för konfliktlösning kommit att debatteras och en riktning inom fredsforskningen ifrågasätter denna forsknings utgångspunkt – uppgiften att visa på metoder för fredlig lösning av konflikter. Till möjliga nya studieinriktningar som kan tillföra forskning rörande internationella relationer intressanta aspekter vill kommittén även nämna etologin. För studiet av relationerna på det internationella planet är de omständigheter under vilka människan är aggressiv mot sina artfränder, ensam eller i grupp, av särskilt intresse.

Beträffande problemet rörande en närmare precisering av ämnet internationella relationers omfattning och avgränsning vill kommittén hänvisa till fredsforskningsutredningens uttalande rörande konfliktforskning. Den anför att »forskningen kring konflikters uppkomst, karaktär och lösning har inte någon särskild vetenskaplig metodik, ingen distinkt generell teori eller föreställningsram och heller inget avgränsat kunskapsstoff. Den använder metoder hämtade från flera olika discipliner. Detta kan ytterst sägas bero på att kunskapsmaterial beträffande staters beteende och de faktorer som påverkar deras handlingssätt inte är att finna inom något isolerat område. Snarare ingår dylika data och förklaringsförsök inom en mycket vidare ram för studier av mänskligt beteende. Bakgrunden till konflikterna ändras också ständigt inte minst på grund av teknikens utveckling.» Det blir inte mindre komplext av att vid sidan om studier av konfliktbeteende, det finns andra vägar att sammanjämka intresse motsättningar lagstiftningsvägen och förhandlingsvägen som ock-

så är av stort intresse att studera. Detta ämnets sammansatta karaktär gör det enligt kommitténs mening angeläget att söka sammanföra dessa olika aspekter i ett akademiskt ämne och på så sätt skapa möjligheter för ett integrerat studium av internationella problem.

Man kan dock alltjämt konstatera en viss oklarhet beträffande vad ett *integrerat* studiefält eller ämnesområde internationella relationer skall sägas innebära. Den utredning om universitetsundervisningen på olika håll i världen i International Relations, som gjorts av professor C.-A. W. Manning vid universitetet i London och som publicerades 1954 av UNESCO, är visserligen mycket föråldrad men lämnar likväl upplysning om denna tveksamhet hos en företrädare för ett då utredningen gjordes redan etablerat universitetsämne »internationella relationer». Manning inriktade sig dock helt på undervisningen på lägre stadier. Om detta tycktes vid tiden för hans undersökning alltjämt gälla att huvudvikten lades vid tillämpningen på internationella problem av studier inom traditionella ämnen såsom historia, nationalekonomi, juridik eller statsvetenskap. Detta anges som en *à la carte*-metod; man väljer sitt ämne inom ett traditionellt område, enär en integration inte uppnåtts som möjliggör accepterandet av en *table d'hôte*-princip. Beträffande forskningen ställer Manning frågan om vilka kriterier universitetet använder för att beteckna ett forskningsprojekt som ett forskningsprojekt i internationella relationer. Han avstår från att ge något bestämt svar och har knappast fått några sådana i de nationella rapporter han mottagit.

Den tvärvetenskapliga inriktning som studiet av internationella relationer nu allmänt anses böra ha och som understryks i direktiven för de sakkunniga torde inte nås enbart genom en institutionell samordning som möjliggör samverkan mellan företrädare för olika traditionella ämnesområden. Man synes ha att sträva efter att nå fram till en »funktionell tvärvetenskaplighet», d. v. s. till nya forskningsmetoder lämpade för ett ämne som söker utvecklas så att det efter-

hand bildar ett integrerat studiefält. Forskarutbildningen i internationella relationer bör som målsättning ha att utveckla ett tvärvetenskapligt samarbete som är i denna mening funktionellt. Ämnet eller forskningsfältet skall vinna en fastare kontur och beständighet som resultat av framgångsrikt samarbete av forskare.

Med detta antagande om målsättningen i dagens läge i vårt land som utgångspunkt vore det inte rimligt att redan då den institution skapas, där forskningsarbetet skall inledas, söka dirigera arbetet där genom att uppställa en fastlåst definition av ämnet internationella relationer. Den föreslagna institutionens uppgift är i själva verket att genom sitt arbete möjliggöra tvärvetenskapligt eller interdisciplinärt samarbete vid studiet av internationella relationer i mer allmän och vid mening och att därigenom skapa förutsättningar för framväxten av ett integrerat studiefält med för detta studiefält lämpade forskningsmetoder.

6.3 Ämnesföreträdare

Kommittén föreslår att ämnesföreträdaren för internationella relationer bör ha en vetenskaplig kompetens motsvarande kraven för professur. Kommittén finner detta vara väsentligt med hänsyn till de krav som kommer att ställas på företrädaren för ett läroämne med tvärvetenskaplig inriktning såväl beträffande uppläggnings och ledningen av utbildning som det vetenskapliga forskningsarbetet. Genom inrättande av en professur får ämnesföreträdaren större möjligheter att hävda ämnet vid överläggningar i fakultet och forskningsråd. Vidare skapas utrymme för akademisk karriärmöjlighet för studerande inom ämnesområdet. Ämnets tvärvetenskapliga karaktär kommer att nödvändiggöra ett nära samarbete med andra universitetsinstitutioner både inom Sverige och i utlandet t. ex. då det gäller studiernas uppläggning och bedömning av avhandlingar i internationella relationer. Kommittén har tänkt sig möjligheten av att viss målforskning kommer att bedrivas vid institutionen i form av uppdrag från olika myndigheter

och organisationer. Förutsättningen för en dylik kontraktsforskning är dock att uppdragsgivarna kan ha fullt förtroende för forskningens vetenskapliga kvalitet och att det inte förekommer sekretessbelagd forskning vid institutionen.

När det gäller professurens inriktning är det enligt kommitténs mening inte lämpligt att ge några rekommendationer rörande disciplintillhörighet. Av den i det föregående lämnade beskrivningen av ämnet internationella relationer framgår att detta genom sin tvärvetenskapliga karaktär innefattar delar av en rad akademiska discipliner. Tyngdpunkten inom ämnet ligger f. n. inom det samhällsvetenskapliga området. Det har redan tidigare framhållits att uppläggningsen av undervisningen i ämnet kommer att ställa stora krav på ämnesföreträdaren. Ämnets tvärvetenskapliga inriktning kommer att nödvändiggöra ett nära samarbete med andra institutioner både inom universiteten och utanför dessa. Även om undervisning och handledning av de studerande i ämnet tillhör professors huvuduppgifter, vill kommittén i detta sammanhang framhålla, att institutionens ställning som riksinstitution kommer att medföra, att samordning av verksamheten såväl beträffande utbildning som forskning inom ämnesområdet mellan de olika universiteten blir en viktig arbetsuppgift för institutionens föreståndare. Ytterligare en viktig uppgift för föreståndaren blir att upprätthålla förbindelser med internationella organisationer som är verksamma inom ämnesområdet.

6.4 Forskarutbildning

6.4.1 Fordringar

Enligt de nya bestämmelserna rörande forskarutbildningen som Kungl. Maj:t utfärdat, förutsättes att den är behörig att antas som studerande för forskarutbildning som har avlagt grundexamen inom vederbörande fakultet eller som i annan ordning inom eller utom landet förvärvat kunskaper av i huvudsak motsvarande omfattning, särskilt inom ämnesområdet för forskarutbildningen.

För ämnesområden inom filosofisk fakultet och inom fakulteten vid handelshögskolan i Göteborg tillkommer dock, utöver kravet på avlagd grundexamen, att den studerande skall ha godkänt betyg på en eller flera studiekurser om normalt sammanlagt 60 poäng eller ha förvärvat tre betygsenheter inom det ämnesområde forskarutbildningen avser.

Kommittén föreslår att behörig att antas som studerande för forskarutbildning i ämnet internationella relationer normalt är den som avlagt grundexamen inom juridisk eller filosofisk fakultet eller som i annan ordning inom eller utom landet förvärvat kunskaper av motsvarande omfattning. Studerande med grundexamen från filosofisk fakultet bör i enlighet med stadgans bestämmelser ha godkänt betyg på en eller flera studiekurser om normalt 60 poäng eller ha förvärvat tre betygsenheter.

Av redogörelsen för nu förekommande forskning och utbildning i internationell politik, säkerhetspolitisk forskning samt freds- och konfliktforskning framgår, att ett förhållandevis stort antal av de studerande inom skilda akademiska ämnen som specialiserar sig på internationella studier samt deltagarna inom freds- och konfliktforskningsseminarier befinner sig på trebetygsnivå (60-poäng). Kommittén finner det därför synnerligen angeläget att även studerande på denna nivå – i mån av plats – beredes möjlighet att följa sådan del av undervisningen inom internationella relationer som är av speciell relevans för den studerandes studieinriktning. En sådan möjlighet för högstadiestuderande att på vissa specialområden ta del av undervisningen i ämnet internationella relationer finner kommittén lämplig dels med hänsyn till verksamheten vid de regionala samarbetskommittéerna, dels med hänsyn till rekryteringen av doktorander till ämnet.

Behörighet för tillträde till studier i ämnet bör med hänsyn till ämnets tvärvetenskapliga inriktning inte begränsas till några speciella akademiska läroämnen. Att det inte är omöjligt att konstruera utbildning för studerande med varierande inriktning av grundexamen framgår av redogörelsen för

undervisning och forskning i utlandet. Vid London School of Economics och vid University College kan i undantagsfall studerande med betyg i naturvetenskapliga ämnen i grundexamen få tillträde till forskarutbildning om studierna på grundnivå är relevanta för deras fortsatta vetenskapliga arbete t. ex. i strategiska studier. Liknande är förhållandet vid Massachusetts Institute of Technology.

6.4.2 Studiernas uppläggning

Av ämnesbeskrivningen framgår att internationella relationer som självständigt ämne omfattar ett vidsträckt studiefält. Detta kännetecknas av att framgångsrikt forskningsarbete påkallar samverkan mellan flera traditionella vetenskaper eller vetenskapsgrenar. Ett väsentligt inslag i undervisningen i ämnet måste därför bli att möjliggöra att studerande konfronteras med andra discipliners metoder, problemställningar och vokabulär. Undervisningsinnehållet bör ha en integrerad karaktär. Syftet med undervisningen är att underlätta kommunikation mellan studerande från skilda ämnesområden.

Forskarutbildningen har – enligt vad som anges i kungörelsen om utbildning vid de filosofiska fakulteterna – främst till syfte att med ledning av de studerandes och samhällets behov ge de studerande ytterligare ämneskunskaper, färdigheter i forskningsmetodik och erfarenhet av forskning. Enligt de riktlinjer som givits i propositionen om forskarutbildning och forskarkarriär skall undervisningen byggas upp med ett antal differentierade och delvis starkt specialiserade kurser. De undervisningsmoment som avser att ge doktoranden en allmän vetenskaplig skolning bör vara gemensamma för samtliga doktorander i ämnet. Fordringarna för doktorsexamen skall bestämmas så och utbildningen planläggas så, att studierna normalt kräver fyra år. Med utgångspunkt från dessa riktlinjer har kommittén skisserat ett förslag till utbildningsprogram för doktorsexamen i ämnet. Kommittén vill dock understryka att detta förslag inte avser att föregripa eller binda den blivande företrädaren i ämnet

utan syftar endast att fylla de framställda rekommendationerna med ett konkret innehåll. Forskarutbildningen i internationella relationer har kommittén tänkt sig lämpligen komma att innefatta följande moment.

1. Undervisning i kurs eller seminarium i metod och teori.

2. Tillämpad analys av problem inom internationella relationer.

3. Avhandlingsarbete.

Det vetenskapliga forskningsarbetet – doktorsavhandlingen – är det centrala inslaget i forskarutbildningen. Målsättningen för övriga undervisningsmoment bör vara att föra upp samtliga studerande till en viss grundläggande kunskapsnivå inom olika specialämnen. Vidare att ge grundläggande insikter i de metoder och modeller som används vid studiet av internationella konflikter samt att ge en orientering i de olika perspektiv som kan anläggas på problemkomplexen. Med en sådan uppläggning kan studietiden till doktorsexamen delas upp i en period om ett till två år som i huvudsak ägnas åt litteraturläsning och undervisning i anslutning därtill och två år som ägnas åt det vetenskapliga arbetet, doktorsavhandlingen och deltagande i det vetenskapliga seminariearbetet.

Undervisning som syftar till allmän vetenskaplig skolning

Som redan tidigare framhållits är syftet med undervisningen i ämnet internationella relationer – förutom att ge en vetenskaplig skolning – att ge de studerande en allmän kunskap om de discipliners metoder och problemställningar som är av väsentlig betydelse för studiet av internationella problem. Kommittén vill därför framhålla att undervisningen i detta avsnitt blir gemensamt för samtliga studerande i ämnet. Undervisningen bör lämpligen omfatta 3 studiekurser.

1. Utveckling och problem i internationella relationer.

2. Det internationella systemet I: Modeller och metoder i studiet av internationella relationer.

3. Det internationella systemet II: värde-

ring, planering och beslut gällande internationella relationer.

I studiekursen »*utveckling och problem i internationella relationer*» skulle sådana moment inom respektive ämne tas upp som studerande i internationella relationer behöver som bakgrundskunskap. Genom samordning av denna undervisning skulle man kunna undvika övertäckning och åstadkomma en arbetsfördelning och specialisering. Studiekursen bör innefatta en översiktlig orientering gällande de tekniska, ekonomiska, sociala och rättsliga bestämningsfaktorer som inom olika ämnesdiscipliner utnyttjas för att analysera och förklara struktur och utveckling i internationella relationer. Kursen bör även ge en tvärvetenskapligt underbyggd presentation av några av de problem och orsaksfaktorer som kan väntas vara av central betydelse för den fortsatta utvecklingen av internationella relationer. Studiekursen »*det internationella systemet I*» avser att ge dels grundläggande insikter ifråga om modeller och teorier av särskild betydelse för analysen av internationella relationer, dels en orientering om olika forskningsmetoder som kan vara av värde för studiet av internationella relationer. De modeller och teorier som här bör tas upp är systemteoretiska begrepp, förutsättningar och former för social kommunikation och internationell samordning, olika teoretiska förklaringsansatser gällande förändringar i social och politisk struktur i fråga om ekonomisk och teknisk utveckling, konfliktbeteende och konfliktlösning. Inom metoddelen bör de metoder behandlas som är gängse inom samhällsvetenskaplig forskning: surveyproblem med samplingsteknik, intervjumetoder, observationsmetoder, olika komparativa metoder för studiet av större sociala system, modeller för sambands- och kausalanalys, mätteori och vetenskapsteori. Olika historiskt-statsvetenskapliga metoder för att analysera kausala samband i utvecklingen av internationella relationer bör presenteras och diskuteras. Studiekursen »*det internationella systemet II*» avser att ge insikter om de värderingar och värdesystem som är av betydelse för internationella relationer

och samlevnadsformer, om hur dessa värderingar kommer till uttryck i statens och enskilda gruppers planer och beslut samt orientera om sådan besluts- och planeringsteknik som kan komma till användning vid avgöranden eller organisationsförsök gällande internationella förhållanden.

Undervisningen i dessa studiekurser bör ges i anslutning till kurslitteratur och avslutas med kunskapsprov. Den lärare som är ansvarig för respektive undervisningsmoment är även ansvarig för kunskapskontrollen. Kommittén förutsätter att den ordinarie professorn i ämnet kommer att svara för en del av denna undervisning men är medveten om att en stor del av undervisningen måste meddelas av speciallärare. Undervisningen kan lämpligen koncentreras till seminarier som pågår i en veckas tid. Som förebild kan tas de metodinriktade seminarier som i flera år har givits av det norska institutet för freds- och konfliktforskning och de nordiska kurser på licentiat-doktorandnivå, som Nordiska kulturkommissionen tagit initiativ till. Vid dessa kurser ger en eller flera specialister en intensiv undervisning i tre veckors internat för ca 30–50 deltagare. I denna undervisning bör – i mån av plats – även studerande från andra akademiska ämnen eller institutioner utanför universiteten kunna få delta. Även om undervisningen i första hand är avsedd för studerande i ämnet internationella relationer, kan den vara ett viktigt komplement till verksamheten vid de tvärvetenskapliga seminarier vid de övriga universitetsorterna.

Tillämpad analys av problem inom internationella relationer

Den tillämpade analysens uppgift är att konkretisera de teoretiska studiernas innehåll och knyta samman specialkunskaperna genom praktiska övningar i tvärvetenskaplig analys. De studerande bör på detta sätt få en metodisk skolning och bibringas färdigheter som gör dem skickade för kvalificerade insatser inom yrkeslivet. Det bör ankomma på de för utbildningen ansvariga instanserna att utforma undervisningen på det

sätt som de finner bäst ägnade att tillgodose här angivna målsättningar. Utredningen vill dock skissera en tänkbar lösning.

De studerande förses med en kort fak-tisk presentation av ett i tiden avgränsat händelseförlopp. Det kan här röra sig om en historisk händelse eller en hypotetisk utveckling, ett »scenario». Därefter presenteras olika faktorer som kan förmodas ha medverkat i mer eller mindre hög grad: ideologiska, politiska, ekonomiska, strategiska, religiösa osv. De studerande ställs därefter inför vissa konkreta frågeställningar och får i uppgift att ur litteraturen ta fram kompletterande fakta. Svårighetsgraden i dessa övningsuppgifter ökas successivt och bör vid utbildningens slut även inkludera försök att fastställa kausalsamband och kritik av olika handlingsalternativ.

Som exempel på internationellt politiska betydelsefulla förlopp av det slag utredningen åsyftar kan nämnas Boerkriget, Münchenöverenskommelsen 1938, Kubakrisen 1962, den europeiska valutakrisen 1967, Uppsala möte 1968 och dagens ekumeniska strävanden inom kristenheten, det internationella geofysiska året och konkurrensen om exploateringen av havsbotten och rymden. Som hypotetiska »scenarios» kan tänkas ett nytt indiskt-kinesiskt krig, en omfattande intensifiering av flygkapningarna, en förhandlingsinvt från Comecon till EEC efter NATO:s upplösning, ett teknologiskt genombrott som möjliggör billig produktion av syntetiskt kaffe; tillkomsten av TV-satelliter för direkt mottagning med reklamfinansierade program; en omfattande nukleär accident med skadeverkningar inom flera länder tillhörande olika politiska block.

Tonvikten i kursen ligger på försöken att i möjligaste mån få en både allsidig och integrerad belysning av de studerade problemkomplexen och att få övning i att samtidigt kunna uttrycka teorier och förklaringsmoment hämtade från olika ämnesområden, samt att genom diskussioner klarlägga de värdepremisser som olika alternativa förklaringar synes bygga på. För dessa integrerande undervisningsinslag är den ordinarie läraren i ämnet internationella rela-

tioner ansvarig. Kunskapskontroll torde här icke böra förekomma men de studerandes övningsuppgifter bör diskuteras och kritiseras i seminariet. Undervisningen kan lämpligen meddelas inom ramen för det vetenskapliga seminariet.

Vetenskapligt avhandlingsarbete (doktorsavhandling)

Doktorsavhandlingen bör i enlighet med de riktlinjer som statsmakterna givit ha karaktär av kvalificerat examensarbete. Huvudvikten i avhandlingen bör läggas vid förmågan till vetenskaplig metodik och redovisning. Avhandlingsarbetet kan om uppgiftens natur så påfordrar vara förlagt till den institution som inom universitetsorganisationen närmast representerar detta specialområde t. ex. spelteori i ämnet matematik, vapenkontrollens ekonomiska aspekter inom nationalekonomi osv. eller också kan avhandlingsarbetet förläggas till en extern institution exempelvis försvarets forskningsanstalt, eller SIPRI. Om avhandlingens innehåll i avsevärd utsträckning faller utom ramen för den för ämnet internationella relationer ansvarige ordinarie lärarens eget kompetensområde skall en biträdande handledare förordnas för att ansvara för handledarfunktionen och för bedömningen av den studerandes vetenskapliga prestationer.

6.5 Utbildning på grundexamensnivå

Som framhållits i kapitel 2 har kommittén uppfattat sitt utredningsuppdrag som gällande i första hand att tillgodose forskningens och forskarutbildningens behov. Kommittén är dock medveten om det stora behov som föreligger av en ökad internationalisering av den akademiska undervisningen på grundexamensnivå. En internationalisering av studierna har sedan länge varit ett önskemål från studenternas sida. Denna internationalisering kan sägas innebära antingen en utbildning som direkt tar sikte på utbildning för verksamhet inom internationella organ eller biståndshjälp eller något mer allmänt som skulle kunna sägas innebära en för-

skjutning av bildningsintresset. Bland de områden som bör tillgodoses i en ökad internationalisering av undervisningen är kunskaper om hur det internationella systemet fungerar, kunskaper om konflikters uppkomst och möjligheter till deras förebyggande och lösning.

En utbyggnad av undervisningen på akademisk lågstadienivå kan antingen ske genom införande av internationella moment i undervisningen inom existerande ämnen eller genom att det av kommittén föreslagna nya läroämnet internationella relationer införes som examensämne även i grundexamen. I det senare fallet torde ämnet på denna nivå komma att få karaktär av blockämne och i likhet med blockämnet samhällskunskap vara uppbyggd av studiekurser från skilda akademiska läroämnen t. ex. statskunskap, sociologi, historia, nationalekonomi. I detta sammanhang vill kommittén framhålla att det vore synnerligen värdefullt om i blockämnet samhällskunskap man gjorde försök att föra in moment inriktade på internationella relationer.

Kommittén har övervägt denna möjlighet men har inte velat föreslå införande av ämnet internationella relationer för akademisk grundexamen. Följande synpunkter har därvid varit avgörande för kommitténs ställningstagande. Den grundläggande akademiska utbildningens syfte är att ge de studerande de kunskaper och färdigheter samt den kritiska skolning som fordras för yrkesverksamhet eller fortsatt utbildning. Tvärvetenskapligt upplagd undervisning, där de moment som hämtas från skilda discipliner integreras har hittills varit sällsynt. Det kan därför komma visa sig svårt att konstruera en utbildning på lågstadiet som motsvarar de uppställda målen för akademisk utbildning. Det kan vidare hävdas att det är nödvändigt för studerande med tanke på den framtida yrkesverksamheten att få grundliga faktakunskaper och metodträning från ett etablerat akademiskt ämne.

Frågan om studerande på högstadienivå – tre och fyra betyg – 60–80 poäng, skall ha möjligheter att följa undervisningen vid institutionen och de regionala seminarierna

har redan behandlats. Kommittén vill ånyo understryka värdet av att studerande på dessa nivåer i mån av plats får delta i undervisningen. Som framgått av översikten över forskning i Sverige är flertalet deltagare i freds- och konfliktseminarierna tre-betygsstuderande samt licentiander. Den forskning som bedrivs vid dessa seminarier sker i form av lagarbete i vissa fall i samarbetsprojekt gemensamma för flera länder. Det vore enligt kommitténs mening föga ändamålsenligt för den framtida forskningen inom ämnet internationella relationer om detta forskningssamarbete kom att försvåras genom att forskarutbildningen snävt inskränktes till att endast gälla doktorandutbildning. Förhållandena vid det norska fredsforskningsinstitutet visar att en utbildning av studerande på dessa olika nivåer inte innebär några problem.

6.6 Sammanfattning

Allmänt konstaterar kommittén att man under de senaste åren såväl i skolundervisningen som på universitetsnivå infört moment rörande internationella problem även från områden som mer specifikt berör freds- och konfliktproblematisering och säkerhetspolitiska frågor. Behovet av personer med utbildning inom området internationella relationer kan därför antas komma att öka. Det förhållandet att ämnesområdet under efterkrigstiden byggts ut avsevärt i en rad länder bl. a. i de övriga nordiska länderna tyder på att en undervisning och forskning som söker att integrera olika moment från skilda ämnen för att förklara skeendet och utvecklingstendenserna på det internationella planet bedöms som väsentlig.

Kommittén föreslår inrättande av ett *självständigt akademiskt ämne, internationella relationer*. Detta ämne studeras vid en *universitetsinstitution* gemensam för samtliga universitet och högskolor. Institutionen leds av en *nämnd*.

Kommittén har avstått från att söka åstadkomma en formell definition och därmed göra en avgränsning av ämnet internationella relationer. Detta skulle enligt kommit-

téns mening vara föga ändamålsenligt då studier av internationella problem f. n. befinner sig i ett utvecklingsskede. Termen internationella relationer är en lämplig sammanfattande benämning på de tre ämnesområdena och kan även omfatta nya studieinriktningar som faktiskt har eller kan få betydelse vid studiet av problem på det internationella fältet.

Med hänsyn till de krav som uppläggen och ledningen av utbildning och forskning inom ett läroämne med tvärvetenskaplig inriktning kommer att ställa på ämnesföreträdaren, föreslår kommittén att denne bör ha en vetenskaplig kompetens motsvarande kraven för professur. Ytterligare en synpunkt som kommittén beaktat vid detta förslag är att ämnesföreträdaren bör ha möjligheter att hävda ämnet vid överläggningar i fakultet och forskningsråd. Med den inriktning som studier och forskning i de tre ämnesområdena f. n. har föreslår kommittén att professuren tillhör samhällsvetenskaplig fakultet.

Kommittén har skisserat ett program till forskarutbildning i ämnet internationella relationer. Detta förslag avser inte att binda den blivande ämnesföreträdaren utan syftar till att konkretisera de framställda rekommendationerna. Forskarutbildningen som bygger på de allmänna riktlinjer som statmakterna dragit upp för denna typ av utbildning, bör omfatta tre moment: undervisning i kurs eller seminarium i metod och teori, tillämpad analys av problem inom internationella relationer samt vetenskapligt avhandlingsarbete. Syftet med undervisningen bör främst vara att ge de studerande en allmän kunskap om de discipliners metoder och problemställningar som är av väsentlig betydelse för studiet av internationella problem.

7

Förslag till organisation för utbildning och forskning i internationella relationer

7.1 Riksinstitution

Kommitténs förslag, som utförligt motive-rats i det föregående, innebär att forskning och utbildning i internationella relationer skall bedrivas vid en särskild *universitets-institution*. Institutionen, som bör knytas till samhällsvetenskaplig fakultet, är gemen-sam för samtliga universitet och högsolor.

I detta sammanhang vill kommittén erinra om den i »Samhällsforskning» (Studentlit-teratur, Lund 1968) ingående rapporten Samhällsvetenskaplig forskning – problem och utvecklingstendenser. I rapporten fram-hålls bl. a. (s. A 11)

»En annan förändring av stor betydelse är det alltmer framträdande behovet av speciali-sering i forskningen. Den snabba tillväxten av såväl empiriska som teoretiska forskningsresul-tat i Sverige och utlandet kräver en ständigt växande specialiseringsgrad för den enskilde forskaren och därmed också en allt större till-gång till specialiserade 'sambandsforskare' eller tvärvetenskapliga forskare som kan samman-ställa olika specialisters bidrag till en och samma frågeställning. De internationellt små univer-sitetsinstitutionerna i Sverige – särskilt om de arbetar för sig själva, d. v. s. utan närmare kon-takt med institutioner på andra orter och i andra ämnen – kan inte klara det effektiva forskarutbildningsprogram, som är nödvändigt i detta läge. Inte heller kan de väntas klara den växande mängd forskningsuppgifter som kräver lagarbete och tillgång på flera specialis-ter.

Till denna tendens mot ökad specialisering

kommer den allt större betydelsen av avance-rad analysteknik inom såväl empirisk som teo-retisk forskning. Också detta förhållande krä-ver större insatser av forskarutbildningen vid universiteten och större samordning av forsk-ning och forskarutbildning mellan universitets-orter och mellan ämnen – särskilt mellan 'me-todproducerande' och 'metodkonsumerande' ämnen.»

Förslaget att bygga upp en riksinstitution anknyter till dessa tankegångar. En samord-nings av verksamheten inom ämnesområdet till en riksinstitution gör det enligt kommit-téns mening lättare att få en samlad över-blick över pågående forskning och över det utbildningsbehov som föreligger. En sådan konstruktion gör det också lättare att för-medla information om verksamhet inom äm-nesområdet och om aktuella forskningsresul-tat. Härigenom bör dubbelarbete inom forsk-ning och utbildning i möjligaste mån kunna undvikas. Ytterligare en fördel är att den föreslagna samordningen möjliggör effekti-vare kontakter med berörda instanser utan-för universitetsorganisationen. Den har även betydelse för institutionens möjligheter att rekrytera handledare och speciallärare för viss del av undervisningen. Det finns även anledning att förmoda att kontakterna med institutioner och organisationer utom lan-det kan effektivieras om dessa kanaliseras genom en enda institution. Det ligger i äm-nesområdets natur att arbetet vid institutio-nen bör bedrivas inom ramen för ett omfat-tande internationellt samarbete. Nära kon-

takter bör därför sökas med forskningsinstitutioner i andra länder samt med internationella forskningsorganisationer på området.

7.2 Riksinstitutionens verksamhet

Kommittén föreslår av skäl som tidigare angetts att *forskarutbildningen* i ämnet internationella relationer skall meddelas vid den föreslagna riksinstitutionen. Som framgår av kapitlet om forskarutbildningens innehåll kommer denna att innefatta moment från ett flertal olika discipliner. Det kommer därför att vara nödvändigt att engagera lärare såväl från andra universitets institutioner som från institutioner utanför universiteten. Med hänsyn till de begränsade personella resurserna inom Sverige kommer det i många fall visa sig nödvändigt att anlita experter från andra länder för viss del av undervisningen. Kommittén har redan understrukt det önskvärda i att undervisningen i görligaste mån förläggs till seminarier i internat då vissa utvalda, centrala problemområden tas upp till behandling. Under ett uppbyggnadsskede kan sådana seminarier komma att fylla en viktig funktion genom att komplettera den undervisning som ges studerande som specialiserar sig på internationella studier inom existerande läroämnena.

Förutom att sörja för forskarutbildningen i ämnet bör institutionens verksamhet inriktas på såväl *egen forskning* som *uppdragsforskning*. Den av institutionen initierade forskningen kan i första hand antas bli inriktad på avhandlingsarbete. Kommittén vill i detta sammanhang understryka värdet av att forskningen koncentreras kring vissa problemområden och bedrivs genom samarbete i forskargrupper. I den mån det är möjligt skulle det vetenskapliga arbetet lämpligen kunna bedrivas i samarbete med institutioner i andra länder och med internationella organisationer. Ett sådant forsknings-samarbete förekommer redan nu i viss utsträckning inom arbetsgrupperna för freds- och konfliktforskning som nära samarbetar med Institutt for fredsforskning i Oslo och övriga nordiska forskningsinstitut.

Därutöver bör institutionen kunna åta

sig forskningsuppgifter på uppdrag av statliga eller privata institutioner. Ersättning för denna verksamhet bör som regel utgå enligt principer om full kostnadstäckning. En förutsättning för denna uppdragsforskning bör dock vara att den är helt öppen utan några krav på sekretessbeläggning av material eller forskningsresultat.

Kommittén har undersökt möjligheterna till ett *samarbete* med de institutioner som är verksamma inom ämnesområdet. Den nordiska samsarbetskommittén för internationell politik inklusive freds- och konfliktforskning, har som tidigare redovisats till uppgift att främja forskning inom sitt arbetsområde. Kommitténs uppgift är dock att stödja en samnordisk verksamhet och den kan därför inte komma att stödja enbart svensk forsknings- och utbildningsverksamhet. För verksamheten vid institutionen kan den emellertid komma att få en stor betydelse därigenom att den kan dels lämna bidrag till forskar- och lärarutbyte mellan de nordiska länderna, dels genom resestipendier underlätta för studerande att följa undervisningen vid de övriga nordiska ländernas institutioner.

SIPRI är ett internationellt forskningsinstitut. I det betänkande som fredsforskningsutredningen avlämnade framhålles att det är synnerligen önskvärt att informella kontakter etableras mellan institutet och närbelägna universitet, högskolor och oberoende forskningsinstitutioner. SIPRI har kontakt med freds- och konfliktforskningsgrupperna i landet. Av det samråd som kommittén haft med företrädare för SIPRI har framkommit att ett samarbete på *ad hoc basis* mellan SIPRI och institutionen för internationella relationer är möjlig att åstadkomma. Ett sådant samarbete skulle kunna innebära att forskare vid SIPRI kunde leda seminarier vid institutionen. Vidare skulle i någon utsträckning projektsamarbete kunna komma till stånd.

Vid de överläggningar som kommittén haft med företrädare för *försvarets forskningsanstalt* har man förklarat sig vara intresserad av ett samarbete med institutionen för internationella relationer. Ett sådant

samarbete skulle kunna innebära dels att forskningsanstalten direkt lägger ut forskningsuppgifter på institutionen, dels att forskare verksamma vid forskningsanstalten meddelar viss undervisning vid institutionen, dels att studerande i ämnet internationella relationer får möjlighet att i viss utsträckning delta i den internutbildning som bedrivs inom forskningsanstalten, t. ex. i kurser i systemanalys eller vissa naturvetenskapligt inriktade undervisningsmoment. Beträffande eventuella forskningsuppgifter i vilka institutionen skulle kunna medverka kan nämnas metoder för studiet av internationella relationer.

Vid *Utrikespolitiska institutet* bedrivs vid institutets forskningsavdelning forskning av relevans för internationella relationer. Ett nära samarbete mellan institutionen och Utrikespolitiska institutets forskningsavdelning har av företrädare för institutet och av kommittén bedömts vara till fördel för båda parter. Samarbete kan lämpligen äga rum i fråga om utbildning och dokumentation. I fråga om utbildning kan samarbetet ske dels på så sätt att forskare vid forskningsavdelningen fungerar som handledare eller ger viss undervisning vid institutionen, dels så att yngre forskare vid avdelningen deltar i institutionens utbildning. Kommittén finner det synnerligen värdefullt om ett samarbete mellan institutet och universitetsinstitutionen beträffande dokumentationsservice kan komma till stånd.

7.3 Riksinstitutionens organisation

Institutionens verksamhet leds av en *nämnd*, vars ordförande utses av universitetskanslersämbetet. Nämndens sammansättning bör återspegla institutionens karaktär av riksinstitution. I nämnden bör därför ingå valda representanter för de regionala samarbetskommittéerna, professorn i »internationella relationer» samt av universitetskanslersämbetet utsedda övriga ledamöter representerande berörda ämnesområden. Kommittén finner det angeläget att även Göteborgs och Umeå universitet på lämpligt sätt blir företrädare i styrelsen, även om där tills vidare

inte kommer att finnas några samarbetskommittéer. Med hänsyn till pågående försöksverksamhet med nya former för samarbete mellan studerande, lärare och övrig personal vid universitet och högskolor vill kommittén inte närmare gå in på styrelsens sammansättning och befogenheter. Institutionen bör emellertid omfattas av försöksverksamheten. Styrelsen bör vara beslutande i alla frågor.

I detta sammanhang har kommittén diskuterat lämpligheten av att till institutionen knyta ett *rådgivande organ*. I detta skulle ingå representanter för utanför universitetsorganisationen befintliga intressenter t. ex. SIPRI, försvarets forskningsanstalt, Utrikespolitiska institutet och Nordiska kommittén för internationell politik. Kommittén anser att ett sådant rådgivande organ skulle kunna få en mycket väsentlig roll vid planeringen av forskningen vid institutionen, dels genom att institutionen kan hållas underrättad om vilka önskemål som berörda intressenter har, dels genom att informationen utåt om institutionens verksamhet underlättas. Kommittén vill dock inte föreslå inrättande av ett dylikt rådgivande organ utan anser att det bör ankomma på nämnden att fatta beslut härom.

7.4 Riksinstitutionens lokalisering

Beträffande en definitiv förläggningsort för den föreslagna institutionen för internationella relationer har kommittén avstått från att ta ställning, men vill dock förorda en förläggning till Stockholm-Uppsala regionen. Kommittén har vid diskussionen av en eventuell förläggningsort beaktat följande synpunkter. Institutionen bör förläggas så att den har anknytning till pågående forskning inom de tre ämnesområdena och i synnerhet till existerande tvärvetenskaplig forskning. En annan viktig synpunkt att ta hänsyn till är möjligheten att lätt kunna rekrytera såväl lärare inom olika specialområden som handledare. Möjligheten till goda biblioteks- och dokumentationsresurser är slutligen en synnerligen viktig aspekt.

En förläggning av institutionen till Stock-

holm tillgodoser så gott som samtliga de här ovan anförda synpunkterna. Det gör även en förläggning till Uppsala som dessutom har fördelen att där existerar en tvärvetenskaplig forskningsverksamhet inom ämnesområdet. Genom en förläggning till Uppsala skulle en blivande institution ha fördelen av att kunna bygga på en existerande verksamhet inom universitetets ram. Vidare finns i Uppsala två specialinstitut, nordiska afrika institutet och Hammarskjöldsstiftelsen med vilka ett för institutionen för internationella relationer fruktbart samarbete skulle kunna komma till stånd.

7.5 Den lokala verksamheten

Kommittén har tidigare betonat att den finner det synnerligen angeläget, att den verksamhet inom ämnesområdet som bedrivs av freds- och konfliktforskningsseminarierna kan fortsätta. Avsikten med förslaget om inrättande av en riksinstitution för studier i internationella relationer och en professur i ämnet är inte, att all verksamhet inom ämnesområdet skall koncentreras enbart till den ort dit institutionen förläggs. Riksinstitutionens uppgift är att stimulera den nu pågående tvärvetenskapliga verksamheten samt att uppmuntra och samordna aktiviteter inom berörda ämnesområden. Kommitténs förslag anknäcker till den organisation som redan existerar vid arbetsgruppen/avdelningen för freds- och konfliktforskning vid Uppsala och Lunds universitet. Kommittén föreslår att det inrättas regionala samarbetskommittéer vid de universitet där en regelbunden tvärvetenskaplig utbildnings- och forskningsverksamhet för studier inom ämnesområdet förekommer. Dessa kommittéer bör vara sammansatta så, att berörda studenter och universitetsinstitutioner får lika representation. Ordförande tillsättes av universitetskanslersämbetet. Dessa samarbetskommittéers uppgift är att dels handlägga de organisatoriska uppgifter som hör samman med verksamheten vid seminarierna, dels ha överinseende över seminariernas vetenskapliga verksamhet.

En viktig uppgift bör vara att underlätta samverkan mellan de ämnesområden inom vilka forskning av relevans för studier av internationella relationer bedrivs.

För att ytterligare säkerställa verksamheten vid seminarierna bör särskilda medel ställas till de lokala samarbetskommittéernas förfogande. Detta är en viktig förutsättning för seminariernas fortsatta verksamhet och existens. Kommittén föreslår att dessa medel, som bör vara av en sådan storleksordning att de medger en viss basorganisation, fördelas genom nämnden. Därutöver förutsätter kommittén att vederbörande universitet ställer lokaler till förfogande för verksamheten.

Kommittén föreslår inte inrättande av grupper och samarbetskommittéer vid universiteten i Göteborg och Umeå men förutsätter att riksinstitutionens tillkomst verkamt kommer att bidra till inrättande av sådana.

7.6 Biblioteks- och dokumentationsresurser

Kommittén har funnit att biblioteks- och dokumentationsresurserna inom ämnesområdet internationella relationer inte är helt tillfredsställande i dagens läge. Beträffande de resurser som nu föreligger vill kommittén hänvisa till den undersökning som fredsforskningsutredningen gjort av existerande bokbestånd i Stockholm och Uppsala på området freds- och konfliktforskning i vidaste bemärkelse, samt till en förteckning som Styrelsen för internationell utveckling, SIDA, samlat över de olika svenska bibliotekens bestånd av böcker och dokumentation på u-landsområdet. I den utredning som fredsforskningsutredningen låtit göra anförts sammanfattningsvis att

»beträffande den samhällsvetenskapliga litteraturen tämligen omfattande resurser finns spridda bland flera bibliotek i Stockholm (och Uppsala). Vissa av dessa samlingar, t. ex. hos myndigheter är i första hand förbehållna där verksam personal och därför av sådan karaktär att institutet ej kan räkna med att i större utsträckning få använda dem. Uppenbart finns dock brister i tillgången på den litteratur som är av särskilt intresse för institutet dvs. skrif-

ter i internationellt politiska ämnen, i militärstrategiska och nedrustningsproblem, i konfliktteoretiska frågor m. m. Den samhällsvetenskapliga sektorn i motsats till den naturvetenskapliga utmärkes av bristen på en samlad dokumentationsordning. Endast ett fåtal referensorgan är tillgängliga vars täckning långtifrån är uttömmande... I Stockholm saknas ett offentligt bibliotek där dokumentationen från de internationella organisationerna fortlöpande hålles aktuell. Utrikesdepartementets dokumentinsamlingar kan ej obegränsat ställas till förfogande för institutet.»

Vikten av en effektiv dokumentations- och informationsverksamhet understryks i den promemoria angående informations- och dokumentationsfrågor inom samhällsvetenskaperna som har utarbetats för forskningsberedningen av en särskild arbetsgrupp. I denna promemoria anförs att »dokumentation och information är en oundgänglig förutsättning för framsteg inom forskningen. Effektiv kunskapsförmedling om tidigare rön och om verksamhet på andra håll förhindrar att resurser slösas bort på dubbelarbete och upprepade undersökningar om samma problem.»

Kommitténs förslag om en utbyggnad av undervisning och forskning inom ämnesområdet internationella relationer aktualiserar frågan om utveckling av biblioteks- och dokumentationsresurserna inom detta. Kommittén är emellertid medveten om att detta blott utgör en del av ett större område och menar att problemet bör lösas i ett större sammanhang – genom en utbyggnad av de samhällsvetenskapliga biblioteks- och dokumentationsresurserna som helhet. Kommittén förutsätter dock att den föreslagna institutionen ges sådana resurser att denna får möjlighet att följa den aktuella utvecklingen inom området och därigenom också kunna tillhandahålla viss dokumentationsservice.

7.7 Personal vid institutionen

Genom att institutionen skall fungera som en riksinstitution kommer dess verksamhet att omfatta arbetsuppgifter som i vissa avseenden skiljer sig från den gängse universitetsinstitutionens. Förutom att institutionen skall svara för forskarutbildning

och forskning inom ämnesområdet internationella relationer skall den även fungera som ett centralt samordnings- och serviceorgan i fråga om bl. a. information och dokumentation. Detta kommer att innebära en omfattande internationell kontaktverksamhet.

För att planera och bygga upp en så pass omfattande verksamhet som det blir fråga om, är det därför nödvändigt att redan i inledningsskedet knyta kvalificerad personal till institutionen. Enligt kommitténs uppfattning är det även ur utbildningssynpunkt väsentligt att institutionen får en stomme av permanent lärarstab så att undervisningen från början får en önskvärd stadga.

Den av kommittén föreslagna professuren i internationella relationer föreslås bli inrättad den 1 juli 1971. Med professuren bör följa 1 000 assistenttimmar för forskning och allmänt institutionsarbete samt en biträdestjänst.

Den för forskning och forskarutbildning nödvändiga internationella kontaktverksamheten – som blir både tids- och arbetskrävande – kommer dessutom att kräva mer än normalt av kvalificerade insatser. Kommittén finner således starka skäl tala för att även en extra ordinarie tjänst som forskarassistent knys till institutionen den 1 juli 1971.

7.8 Kostnadsberäkningar för utbildningsorganisationens verksamhet

De preciserade kostnadsberäkningar som redovisas i det följande, exemplifierar en möjlig kostnadsram för verksamheten, men är givetvis – speciellt vad avser tiden utöver första året – ytterst tentativa.

Kommittén föreslår att – utöver de ordinarie tjänster som föreslås bli inrättade vid institutionen – ett särskilt *kursanslag* ställs till nämndens för studier i internationella relationer förfogande. Inom ramen för detta anslag skall bestridas dels viss del av utbildningskostnaderna fram till doktorsexamen, dels kostnaderna för verksamheten vid de regionala samarbetskommittéerna.

Kommittén har vid sin beräkning av kursanslaget utgått från följande.

För utbildning i internationella relationer fram till doktorsexamen har kommittén beräknat ett undervisningsbehov av 225 professorstimmar, som fördelas över en fyraårsperiod. Med hänsyn till ämnets tvärvetenskapliga karaktär kan man emellertid inte förutsätta att all erforderlig undervisning skall kunna meddelas av professorerna och forskarassistenterna. Kommittén har därför räknat med att extra lärarkrafter måste tas i anspråk för undervisning i vissa moment och för handledning. Kommittén uppskattar detta behov till 112 professorstimmar fram till doktorsexamen. För budgetåret 1971/72 räknar kommittén med ett behov av 67 professorstimmar för detta ändamål, vilket motsvarar en kostnad av 11 000 kr. enligt 1969 års löneläge. Resterande behov av extra professorstimmar fördelas därefter på den återstående uppbyggnadsperioden så att man budgetåret 1972/73 tar i anspråk 80 %, budgetåret 1973/74 90 % och budgetåret 1974/75 100 % av erforderliga 112 professorstimmar. Kostnaderna för den timarvoderade undervisningen vid ett »fortvarighetstillstånd» kan således beräknas till 18 000 kr. enligt 1969 års löneläge.

För verksamheten vid de regionala samarbetskommittéerna bör, som kommittén redan föreslagit, medelstilldelningen ske

via nämnden. Dessa medel bör beräknas så att vissa basresurser, avsedda för bl. a. tvärvetenskaplig verksamhet, kan ställas till de regionala kommittéernas förfogande. Kommittén räknar med ett medelsbehov av 104 000 kr. för denna verksamhet budgetåret 1971/72. Kommittén förutsätter dock att nämnden vid behov kan göra omfördelning av kursanslaget mellan riksinstitutionen och de lokala samarbetskommittéerna.

Kommittén föreslår att budgetåret 1971/72 sammanlagt 115 000 kr ställs till nämndens för internationella relationer förfogande som ett särskilt kursanslag under anslaget Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal.

För den övriga verksamheten vid institutionen har kommittén räknat med ett driftkostnadsanslag av minst 71 000 kr. budgetåret 1971/72. Dessa medel bör anvisas nämnden på sedvanligt sätt från samhällsvetenskapliga fakulteternas driftkostnadsanslag. Av anslaget utgör 31 000 kr. avlöningskostnader för den föreslagna biträdestjänsten (enligt 1969 års löneläge inklusive lönekostnadspålägg). Inom ramen för resterande 40 000 kr skall – utöver kostnader för materiel – bestridas kostnader för bl. a. viss central dokumentations- och informationsservice, en uppgift som kommer att utgöra en viktig del av institutionens verksamhet. Ett annat väsentligt ändamål, för vilket kostnaderna skall be-

Ändamål	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Avlöningar				
professor U 27	74 484	74 484	74 484	74 484
forskarassistent U 19: 19	49 404	49 404	49 404	49 404
assistent U 14: 14	38 208	38 208	38 208	38 208
Timarvoderad undervisning (kursanslag)	11 000	14 000	16 000	18 000
Lönekostnadspålägg	39 812	40 502	40 962	41 422
Lokal verksamhet (kursanslag)	104 000	104 000	130 000	150 000
Driftkostnader				
biträde A 11: 13	30 789	30 789	30 789	61 578
resor, kontakt- och serviceverksamhet, materiel m. m.	40 000	45 000	50 000	55 000
	387 697	396 387	429 847	488 096

Anm. Lönerna är beräknade i 1969 års löneläge.

stridas från detta anslag, utgörs av resor för såväl studerande som lärare och nämndledamöter i anslutning till den föreslagna utbildnings- och forskningsverksamheten.

Med hänsyn till att kommittén inte tagit ställning till institutionens förlägningsort har kommittén avstått från att beräkna lokal- och utrustningskostnader. Kommittén uppskattar dock erforderlig lokalyta till ca 140 m².

I sammanställningen på föregående sida redovisas – med fördelning på ändamål – det medelsbehov som kommittén uppskattat för institutionens verksamhet under uppbyggnadsperioden. Som framgår av sammanställningen föreslår kommittén att ytterligare en biträdestjänst knyts till institutionen vid uppbyggnadsperiodens slut, dvs. budgetåret 1974/75. Därför förutsätter kommittén en successiv ökning av medlen till dels den lokala verksamheten, dels täckning av driftkostnader.

Särskilt yttrande

avgivet av ledamoten Hans F. Petersson

Undertecknad finner sig icke kunna biträda kommittémajoritetens förslag att inrätta ett självständigt ämne kallat internationella relationer, ej heller förslaget till organisation för utbildning och forskning i internationella frågor.

Vid en bedömning av frågan hur utbildning och forskning i internationella frågor bör utformas finns det skäl att konstatera, att dessa frågor är utomordentligt komplicerade. Detta intryck förstärks av ett ofta vagt språkbruk, enligt vilket praktiskt taget allt som försiggår utanför våra gränser betraktas som internationella fenomen. Det är dock uppenbart, att t. ex. studier av ett annat lands rent interna förhållanden inte rimligen kan anses falla under rubriken internationella relationer, inte heller vad som ibland kallas u-landssociologi. Det är inledningsvis nödvändigt att göra en principiell avgränsning av termen internationell till att avse relationer mellan nationer eller grupper av nationer.

Även efter en sådan avgränsning återstår emellertid ett vidsträckt fält, som berör en hel rad vetenskaper. För att vinna ökad kunskap om detta fält kan man antingen fördjupa forskningen därom inom existerande ämnen eller lägga tonvikten vid en tvärvetenskaplig forskning.

Om utbildning och forskning bibehålls inom existerande ämnen bevarar man den specialisering och fördjupning som är oundgängligen nödvändig. Man understryker vi-

dare de internationella aspekternas nära sammanhang med dessa ämnens generella problematik. I många fall står en beprövad metodik till förfogande. De påtagliga nackdelarna ligger i bristen på aspektvariation och svårigheten att nå fram till en överblick.

Behovet av tvärvetenskaplighet har å andra sidan ofta framförts och i stor utsträckning med rätta. Men tvärvetenskaplighet är inte något universalmedel och vid dess tillämpning uppstår en rad problem. Tvärvetenskaplighet måste bygga på en grundläggande specialisering. Integration i tvärvetenskaplig riktning måste också ske stegvis; den kan inte drivas längre än vad de enskilda vetenskapernas utvecklingsgrad tillåter. Tvärvetenskaplighet tycks förverkligas med framgång främst i anslutning till speciella problemområden av typ konfliktforskning. Den måste kunna leda till resultat inte bara i teori- och modellkonstruktion utan även i empiriskt orienterad forskning. Slutligen är tvärvetenskaplighet inte något för den internationella nivån särskilt utmärkande; den rör all vetenskaplig verksamhet och bör ses i ett generellt sammanhang.

Det är uppenbart att dessa båda vägar kompletterar varandra och att de bör utnyttjas så att en givande växelverkan kommer till stånd. Avvägningen dem emellan bör dock ske så att inte integrering på ett område leder till desorganisation på ett annat område och så att fördjupningen i ut-

bildning och forskning inte eftersätts till förmån för en mer extensiv men mindre djupgående inriktning. Självfallet måste också en realistisk bedömning av resurserna göras.

Kommittémajoritetens förslag att inrätta ett självständigt ämne kallat internationella relationer synes mig ur ovan anförda synpunkter olyckligt. Det innebär enligt min mening inte en samordning utan en artificiell sammanslagning, en för tidigt insatt och för långt driven integrering av ett område som ännu ej låter sig integreras. I och med att väsentliga delar av andra ämnen rycks ur sina sammanhang utan att en motsvarande integrativ kraft finns i det föreslagna ämnet, föreligger risk för negativa återverkningar överhuvud på utbildning och forskning i internationella frågor. Det föreslagna ämnet blir formlost; den organisatoriska ramen omsluter inte något påtagligt innehåll. Tvärvetenskapligheten blir enbart institutionell, inte funktionell. Även om en låst definition av ämnet är olämplig, så måste detta dock – som framhållits av Raymond Platig – innehålla en karakteristisk kärna och ett relevant omfång. Finns inte dessa egenskaper, innebär det att man »under förklädnad av en operationell definition av ämnet bestämmer sig för kaos».

Det syns mig rimligare att låta avvägningen få en annan form: att utvidga de internationella sektorerna av existerande ämnen och komplettera detta med en kontinuerlig samverkan i anslutning till speciella problemområden. Av dessa är för närvarande konfliktforskning och säkerhetspolitisk forskning aktuella; framtiden kommer förmodligen att kunna uppvisa fler.

Utifrån denna uppfattning kan jag inte heller biträda majoritetens förslag till organisation för utbildning och forskning i internationella frågor. Förutom att avspegla de ovan nämnda svårigheterna finner jag det knappast uppfylla de krav man ställt. Vidare syns den föreslagna centraliseringen opåkallad ur den pågående forskningens synpunkt, då huvuddelen av verksamheten är förlagd till lokal nivå. Inrättandet av ett ämne av denna typ bidrar inte till att av-

lasta de existerande ämnena; följden torde snarare bli att det nya ämnet åker snål-skjuts på de gamla. Utnyttjandet av framför allt de knappa personella resurserna förefaller mig inte heller effektivt.

Ett förslag som enligt min mening bättre uppfyller den allmänna målsättning som inryms i utredningsuppdraget – en vidgad ram för utbildning och forskning i internationella frågor, samordning snarare än integrering, en insats från centralt håll i huvudsakligen administrativ och ekonomisk form – omfattar följande element:

- 1) utbyggnad av de internationella sektorerna i berörda existerande ämnen,

- 2) institutionalisering (ev. inrättande där så ej redan skett) av de tvärvetenskapliga seminarierna,

- 3) inrättande av ett centralt planeringsråd.

Detta förslag anknyter till vissa i betänkandet antydda men ej fullt utvecklade tankegångar.

Som framgår av kommitténs översikt har flertalet berörda ämnen gett ökat utrymme åt internationella aspekter. I en rad ämnen utgör den internationella delen ett specialområde, där utbildning och forskning äger rum i allt större utsträckning. En ytterligare utbyggnad av detta system framstår som högst önskvärt. Det är t. ex. angeläget att högre tjänster efterhand inrättas på dessa specialområden. Genom en sådan upprustning av existerande ämnen beaktas den nödvändiga fördjupningen. Anknytningen mellan ämnenas generella problematik och deras internationella aspekter understryks. Vidare upprättas ett nära samband mellan grundutbildning och forskarutbildning och erforderlig handledarkompetens säkras. Genom den ökade frihet att komponera individuella doktorandkurser som det nya forskarutbildningssystemet skapat kan även studerande med udda intresseinriktning beredas plats inom dessa ämnen. Samtidigt stimuleras rekryteringen genom vidgade karriärmöjligheter inom ämnena.

De tvärvetenskapliga seminarierna har spelat en viktig roll som impulsgivare och kommunikationskanaler på området. Denna

verksamhet bör institutionaliseras genom att fasta, av regionala kommittéer ledda samlararbetsorgan skapas. Inom denna ram skulle olika underavdelningar vid behov kunna skapas: omedelbart t. ex. för konfliktforskning, på längre sikt för exempelvis organisations- och administrationsforskning eller beslutsforskning. Dessa organ bör handha tvärvetenskaplig samverkan genom seminarier, kurser under ledning av in- och utländska specialister etc., men de bör efterhand också kunna anförtros forskningsprojekt. Seminarierna bör anvisas erforderliga medel för att driva denna utökade verksamhet. Vidare krävs personalförstärkning såväl på forskningssidan (i form av t. ex. forskarassistenttjänster) som på kansli- och dokumentationssidan samt nödig lokaltilldelning.

Det centrala planeringsrådet skulle vara organiserat på sätt som anges i betänkandet och skulle handha resursfördelning, internationell kontaktverksamhet, gemensam serviceverksamhet samt, som ett viktigt moment, anordna regelbundna kurser och konferenser, om lämpligt i samverkan med andra nordiska organ.

En sådan organisationsform syns mig på ett mer effektivt sätt än majoritetsförslaget kunna åstadkomma den avvägning mellan samordning och permanent organisation samt mellan olika utbildnings- och forskningsalternativ som utgjort kommitténs uppdrag. Därjämte syns den mig också kunna bilda en grundval för annan utbildning i internationella frågor, t. ex. av experter på olika områden.

Kurs 1. Utveckling och problem i internationella relationer (10 poäng)

Studiekursens första del avser att ge en översiktlig orientering gällande de tekniska, ekonomiska, sociala och rättsliga bestämningsfaktorer, som inom olika ämnesdiscipliner utnyttjats för att analysera och förklara struktur och utveckling i internationella relationer. Kursen skall dels förmedla viss grundläggande kunskap om tillgängliga metoder, data och analysresultat inom olika ämnesområden, dels också ge en kritisk granskning av allmänna förutsättningar och begränsningar i de ämnesbundna studieansatserna.

Studiekursens andra del avser att ge en tvärvetenskapligt underbyggd presentation av några av de problem och orsaksfaktorer som idag eller i framtiden kan väntas vara av central betydelse för den fortsatta utvecklingen av internationella relationer. Bland de problemkomplex som kan komma att behandlas i denna del av studiekursen kan nämnas militärtekniskt betingade maktförskjutningar, de internationella försörjningsproblemens utveckling, ekonomiska och politiska integrationstendenser och arbetsformer mellan stater, social integration, respektive desintegration inom stater och dess samband med internationella relationer, nya regleringsområden och konfliktproblem inom de internationella rätts-

liga relationerna och utvecklingen inom de internationella organisationerna m. m.

Kurs 2. Det internationella systemet I: Modeller och metoder i studiet av internationella relationer (10 poäng)

Studiekursens första del avser att ge grundläggande insikter ifråga om modeller och teorier av särskild betydelse för analysen av internationella relationer.

Inledningsvis ges en översikt av allmänna vetenskapsteoretiska och systemteoretiska begrepp, deras tolkning i termer av politiska, ekonomiska och sociala strukturer och organisationer och deras tillämpning på staters och intressegruppers inbördes agerande inom det internationella systemet.

Förutsättningar och former för social kommunikation och internationell samordning belyses utifrån socialpsykologiska, statsvetenskapliga, ekonomiska och naturvetenskapliga teorier.

En översikt ges av olika teoretiska förklaringsansatser gällande förändringarna i social och politisk struktur i fråga om ekonomisk och teknisk utveckling samt återverkningarna av dessa förändringar på de internationella relationerna.

De allmänna teorier och modeller gällande konfliktbeteende och konfliktlösning som utvecklats inom vitt skilda ämnesområden t. ex. inom ekologi, ekonomisk

marknadsteori, socialpsykologi, operationsanalys och spelteori, säkerhetspolitisk teori och rättsvetenskap, presenteras och diskuteras med särskild hänsyn till deras förutsättningar och möjliga tillämpbarhet ifråga om internationella relationer.

Studiekursens andra del ägnas en orientering gällande de olika forskningsmetoder, som kan vara av värde för studiet av internationella relationer.

Olika historiskt-statsvetenskapliga metoder att analysera kausala samband i utvecklingen av internationella relationer presenteras och diskuteras. I samband därmed ges en orientering rörande olika slag av skriftlig dokumentation, en genomgång av vissa källkritiska principer och en introduktion till modern dokumentationsteknik.

I anknytning till aktuell samhällsvetenskaplig forskningsmetodik ges en översikt av statistiska metoder för databehandling d. v. s. för insamling, mätning, analys och hypotesprövning. Användningen av datamaskiner och av skilda slag av spel och simuleringsteknik presenteras och illustreras.

En översiktlig orientering ges gällande olika fältsociologiska metoder och deras användning för t. ex. attitydundersökningar avseende internationella förhållanden exemplifieras.

Kurs 3. *Det internationella systemet II: Värdering, planering och beslut gällande internationella relationer* (8 poäng)

Studiekursen avser att ge insikter om de värderingar och värdesystem som är av betydelse för internationella relationer och samlevnadsformer om hur dessa värderingar kommer till uttryck i statens och enskilda gruppers planer och beslut samt orientera om sådan besluts- och planeringsteknik som kan komma till användning vid avgöranden eller organisationsförsök gällande internationella förhållanden.

Inledningsvis diskuteras olika formuleringar av överordnade mål eller normer för det internationella systemet och de olika potentiella målkonflikter eller suboptime-

ringsproblem som deras accepterande kan medföra.

Möjligheten att dra normativa slutsatser utifrån givna värdepremisser avseende sociala och ekonomiska välfärdskonsekvenser av åtgärder gällande internationella relationer diskuteras utifrån såväl ekonomisk välfärdsteori som alternativa exempelvis marxistiska utgångspunkter.

En tentativ analys av faktiskt föreliggande värderingar inom olika politiska och sociala system avseende internationella relationer och av hur dessa värderingar avspeglas i observerade attityder och beslut presenteras. Vissa analysresultat redovisas avseende den faktiska beslutsprocessen i internationella frågor och diskuteras med särskild hänsyn till slutsatserna rörande vilka och vems värderingar som i olika situationer påverkar den internationella utvecklingen.

Grunddragen av teorierna på nationella beslut presenteras med särskild hänsyn till teorierna för beslut under osäkerhet, för förhandlingslösningar och för koalitionsbeteende och deras tillämpning på säkerhetspolitiska och ekonomiska beslut och regleringar rörande mellanstatliga förhållanden.

Olika ansatser till sociala eller teknologiska perspektivstudier eller framtidsforskning redovisas med särskilt tonvikt på deras tillämpning avseende långsiktig utveckling av internationella relationer. Användningen av sådana perspektivstudier respektive av olika slag av planeringsteknik för att åstadkomma förbättrad kontroll av dagens beslut och ökad framtida handlingsfrihet ifråga om internationella förhållanden studeras och diskuteras.

Kurs 4. *Integrerad analys av problem inom internationella relationer*

Studiekursen avser att ge övning i tvärvetenskaplig analys och kritisk diskussion av valda tillämpningsproblem inom internationella relationer. Urvalet av problem, som givetvis kommer att vara beroende på tillgångar av material, kan t. ex. inkludera

säkerhetspolitiska konfliktsituationer av typ Kubakrisen eller Nigeria år 1966-67, aktuella biståndsprjekt, raspolitiken i Malaysia, tredje världens proteinförsörjning år 2000 eller svensk-norska attityder inför Nordek-förhandlingarna. Tonvikten i kursen ligger på försöken att i möjligaste mån få en både allsidig och integrerad belysning av de studerade problemkomplexen och att få övningar i att samtidigt kunna uttrycka teorier och förklaringsmoment hämtade från olika ämnesområden, samt att genom diskussioner klarlägga de värdepremisser som olika alternativa förklaringsar synes bygga på.

Nordisk udredningsserie (Nu) 1969

Kronologisk förteckning

1. Utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete.
2. Laajennettu pohjoismainen taloudellinen yhteistyö.
3. Nordforsks miljövårdsutredning.
4. Förslag till utbyggnad av den samnordiska fortbildningen för journalister.
5. Konsumentoplysning i undervisningen
6. Sjätte nordiska samekonferensen i Hetta.
7. Nordisk gyldighet av førerkort.
8. Nordiskt sjukhusfysikersamarbete.
9. Nordiskt ämbetsmannamöte i Storlien.
10. Nordisk sjömansskattefördelning.
11. Udvidet nordisk økonomisk samarbejde.
12. Öresundsregionen
13. Nordtrans.
14. Nordisk standardiseringskonferanse i Oslo.
15. Laajennettu pohjoismainen taloudellinen yhteistyö.
16. Läromedelsforskning och undervisningsplanering.
17. Expanded Nordic Economic Co-operation.
18. Internordisk gyldighet av resepter.

Statens offentliga utredningar 1969

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Faktisk brottslighet bland skolbarn. [1]
Bostadsrätt. [4]
Utsökningsrätt IX. [5]
Kungörelseannonsering. [7]
ADB inom inskrivningsväsendet. [9]
Ny gruvlag. [10]
Internationell adoptionsrätt. [11]
Ny valteknik. [19]
Ämbetsväsendet. [20]
Yttrandefrihetens gränser. [38]
Domstolsväsendet III. Fullföljd av talan m.m. [41]
Vidgad samhällsinformation. [48]
Expropriationsutredningen. 1. Expropriationsändamål och expropriationsersättning m.m. Betänkande III. [50] 2. Bilaga nr. 3. [51]
Rättssociologisk undersökning av skadeståndsrätten. [58]
Internationell äktenskaps- och arvsrätt. [60]

Försvarsdepartementet

Ekonomisystem för försvaret. [24]
Planering och programbudgetering inom försvaret. [25]
Militära tjänstgöringsåldersutredningen. 1. Militära tjänstgöringsåldrar. [33] 2. Medicinska och psykologiska aspekter på åldrande m.m. [34]
Frivilligförsvaret 2. Hemvärdet. [40]

Socialdepartementet

Ett renare samhälle. [18]
Bättre utbildning för handikappade. [35]
Läkemedelsförsörjning i samverkan. [46]
Narkomanvårdskommittén. 1. Narkotikaproblemet. Del III. Samordnade åtgärder. [52] 2. Narkotikaproblemet. Del IV. Socialmedicinska och kliniska undersökningar. [53]

Kommunikationsdepartementet

Ny sjöarbetstidslag. [3]
Hamnutredningen. 1. De svenska hamnarna. [22] 2. Bilagor. [23]
Skolskjutsarna och trafiksäkerheten. [26]
Taxesystemet i Postverkets tidningsrörelse. [39]
Vägplanutredningen. 1. Vägplan 1970. [56] 2. Vägplan 1970. Bilagor. [57]

Finansdepartementet

Förenklad obligationshantering. [13]
Lagstiftning om värdepappersfonder m.m. och om stämpelskatt på värdepapper. [16]
Nya mynt. [17]
Skogsbeskattningen. [30]
Läkemedelsindustrin. [36]
Skattebrotten. [42]
Fordonssbeskattningen. [45]
Kapitalbeskattningen. [54]
Sjömansbeskattningen. [55]

Utbildningsdepartementet

Utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet (USSU). 1. Om sexuallivet i Sverige. [2] 2. Sexualkunskapen på grundskolans högstadium I. Elevenkät. [8] 3. Sexualkunskapen i gymnasiet. [28] 4. Sexualkunskapen på grundskolans högstadium II. Lärarenkät. [44]
Regionmusik. [12]
Filmen- censur och ansvar. [14]
Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik. [37]
Mellanskolans ledning. [47]
Studier i internationella relationer. [61]

Jordbruksdepartementet

Växtförädlarrätt. [15]
Skogstillstånd och skogsvårdsåtgärder. [32]
Snöskotern-terrängkörning och färdselrätt. [59]

Handelsdepartementet

Idrott åt alla. [29]
Olja i beredskap. [31]

Inrikesdepartementet

Skogsindustri i Södra Sverige. [21]
Länsplanering 1967. [27]
Lokaliserings- och regionalpolitik. [49]

Civildepartementet

Offentliga tjänstemäns bisysslor. [6]
Nytt lantmateriel. [43]